

KNIHOVNA ŽIVOTNÍ MOUDROSTI V
Rediguje K. Čapek

ALFRED FUCHS

O DESETI SVATÝCH

A V E N T I N U M P R A H A

K N I H O V N A
Ž I V O T N Í M O U D R O S T I
S V A Z E K V

KNIHOVNA ŽIVOTNÍ MOUDROSTI

S v a z e k V

A L F R E D F U C H S

O D E S E T I

S V A T Ý C H

1 9 3 1

A V E N T I N U M

Aby čtenáři pochopili, proč byla napsána tato kniha, musím reprodukovat rozmluvu, kterou jsem měl s redaktorem této sbírky, Karlem Čapkem. Karel Čapek mně vyložil, že „Aventinum“ chystá knihovnu, která by měla býti knihovnou životní moudrosti. To znamená, že nejde ani o popularisaci filosofie a věd příbuzných, ani o vědecké monografie, ale zase ne o knihy-recepty na život, podle vzoru Swett-Mardenova. Jde o praktickou životní moudrost, o savoir faire. Požádal mne za tím účelem, abych mu napsal životy některých svatých. „Rozumíte mi, takových civilních svatých.“

Myslím, že rozumím, co Čapek míní civilním svatým. Pod „civilním svatým“ si představuje Karel Čapek takového světce, který jest nám lidsky blízký, takového, o němž i průměrný člověk si může říci: „Ano, takovýmhle svatým bych mohl a chtěl býti také!“ Nechce tedy redaktor této knihovny na př. svaté, kteří prosluli nějakými extrémními skutky kajícínosti. Nechce takové svaté, o kterých se někdy říká „Admirandi non imitandi“, ač vpravdě by se mělo říkat „non imitabiles“. Také nechce takové svaté, kteří žili výhradně životem vnitřním, světce výhradně kontemplativní, protože zvláště v naší zemi bylo pro monastický typ světce vždy velmi malé porozumění. Proto jsem na příklad nepojal do své sbírky naši současníci svatou Terezičku a Jesu Infante z Lisieux, ačkoli právě její příklad by ukázal malému, průměrnému člověku, že svatosti lze dosáhnouti přísným plněním malých drobných povinností,

v nichž zdánlivě není nic hrdinského, že lze dospět ke svatosti, k náboženskému heroismu i konáním tak zvaných ctností neúhledných. Vždyť svatost vyžaduje především nekonečně mnoho trpělivosti a sebezáporu. Ale svatá Tereзка byla Karmelitkou, tedy členkou řehole rozjímavé. Jsou však mezi novodobými světci a blahoslavenými i lidé, kteří byli opravdu civilisty. Máme blahoslaveného dělníka, blahoslaveného státníka, blahoslaveného žurnalistu a blahoslaveného přednostu stanice. Ale ani tyto postavy jsem nepořadil do této malé sbírky, protože třebaže jejich povolání bylo civilní, jejich svatost se vztahovala především ke zdokonalení vnitřnímu a co působili navenek, není světu nijak nápadné. Chtěl jsem vybrat vůdčí osobnosti náboženského života, které pomáhaly formovat zbožnost člověka evropské kultury. Proto jsem se nerozpákoval vzít do své sbírky i světce časově tak vzdálené, jako byl svatý Pavel nebo svatý Augustin. Jejich život ukazuje, jak staré jsou základní problémy lidstva a jak málo se mění lidská duše ve změnách civilizací a kultur. Vědět to, náleží k životní moudrosti.

Konečně — a o to šlo myslím také redaktorovi této sbírky — chceme ukázat, že světci byli lidé jako my. Zcela obyčejní, slabí, pokušením a chybám podrobení lidé. Nebyli vzorní hned od kolébky, nebyli to dobří Fridolinové, lišící se ve všem od nás, ostatním zlých Dětrichů. Měli svůj vývoj, zápasili, chybovali snad i hřešili, ale káli se a dosáhli odpuštění, vnitřního klidu, míru, svaté radosti a osvědčili ctnosti v míře heroické právě proto, že vyšli ze zápasů. Nechceme se dívat na světce očima legend, očima malířů ikon, kteří je znázorňují ve ztrnulých hieratických posách. Jest ovšem těžko vystihnouti lidský profil světce na nějakých deseti stránkách. Jsou mezi světci osobnosti, o nichž by se daly psát celé knihy a o nichž celé knihy byly napsány. Ale v kom

bude vzbuzen zájem, ten si vždycky literaturu najde.

Jiná otázka: Je ještě dnes ideál svatosti aktuální? Snad se mnohému bude zdát, že jest dnes již málo lidí, pro něž pojmy „svatost“, „hřích“, „milost“, „vykoupení“ by byly skutečnými, živými otázkami. To by však byl omyl. Tyto pojmy nepozbudou nikdy aktuality. Všecky skutečné problémy lidstva jsou věčně staré a věčně nové. V nekonečnu není pokroku. Ve své povídce „Život ironický“ líčí F. X. Šalda spisovatele, který píše knihy stále s úspěchem, ale pozoruje sám na sobě, že to vše již jest jenom rutina, pozoruje svou vnitřní vyprahlost. Uvažuje o tomto duševním stavu a nemůže proň nalézt jména, až si svůj stav formuluje asi takto: „Byla milost a není jí. Milost odstoupila od něho. Tak tomu bylo. Kdyby se byl svěřil se svým stavem některému ze současníků, odpověděl by mu v nejlepším případě nějakou nesrozumitelnou pseudofilosofickou řečí. Jediný, kdo by mu byl mohl porozumět by byl některý starobylý Doctor Angelicus nebo Doctor Subtilis.“

Ztráta inspirace, ztráta milosti není jenom pojmem středověkých mystiků a theologů, má i dnes plnou aktualitu. Milost ve smyslu theologickém nemůže ovšem býti ztotožňována s inspirací básnickou. Inspirace jest jenom její analogií, ale jde v podstatě o toto: Jak skutkům lidským, jež mohou míti cenu toliko relativní, jako každé lidské počínání, dáti cenu nekonečnou, jak je „valorisovati“ pro věčnost, pro Boha? To jest základním problémem učení o hříchu dědičném, o vykoupení člověka Kristem, jenž byl pravý Bůh a pravý člověk, aby spojil v sobě Boží absolutnost a lidskou relativitu a jehož svatí následovali a jež napodobovali.

Proč je Bůh svatý? Protože jakožto Bytost dokonalá je v nejvyšší shodě Sám se Sebou, se Svým zákonem. Kdy je člověk svatý? Když je co nejvíce připo-

dobně Bohu. Nejvyšší mravní měřítko křesťanovo, nejvyšší jeho ideál jest tedy svatost. Pod světcem si obyčejně svět představuje člověka exaltovaného, mystika od světa odvráceného. Ale životopisy některých aktivních světců přesvědčují nás, že jest možno spojovati nejhlubší zbožnost s naprostou praktičností a rozumovou přesností. Zlo je nutno potírat methodicky. Kristovo království jest nutno šířit s použitím všech darů Ducha Svatého, mezi nimiž je i dar rozumu, moudrosti a síly.

Nechci líčiti kanonisačního procesu, jak se v katolické církvi svatost zkoumá. Samozřejmě, že svatých, přátel Božích jest daleko více, než my jich známe a než jich ctíme. Kanonisace jenom prohlašuje, že někdo takovým přítelem Božím skutečně jest. Tuto knihu psal katolík, jenž věří v zázraky. Ale nezdůrazňuji jich příliš ve své knize. Ne proto, že bych o nich pochyboval, ale proto, že mi jde o to, aby světec byl přiblížen průměrnému člověku, který třeba katolicky nevěří. Chci jen říci, že zázrak ve smyslu theologickém musí býti smysly vnímatelný děj, vymykající se přirozenému řádu. Církev vychází z víry, že Bůh ve své všemohoucnosti může suspendovat přírodní zákony.

„Pro neviditelnou přítomnost Velkých a Svatých našeho rodu sladko je žíti!“ V témže „Kolozpěvu srdcí“ praví však Otakar Březina také, že všichni, kteří kdy pracovali, pro nás pracovali a všichni, kteří kdy umírali, pro nás umírali. Lidstvo tvoří jediný, veliký, nepřetržitý řetěz rukou, jímž jsou spojeni živí, mrtví a dosud nenarození, v němž obíhá nepřetržitě láska a milost. Jako platí v řádě přirozeném dědičnost a zákon o zachování energie, tak i v řádě nadpřirozeném nemůže se žádná zásluha, žádné dobře prožité utrpení ztratiti. Křesťanstvo nahromadilo během věků poklad milosti, z něhož církev stále čerpá. Všichni pokřtění tvoří jediné mystické tělo Kristovo.

Proto církev může zásluhy světců přivlastňovati věřícím, může udíleti odpustky. Tato myšlenka jest podkladem dogmatu o obcování Svatých a kultu světců.

Chtěl bych také upozorniti, že někteří bohoslovci protestantští, viděli ve ctění svatých done dávna div ne modloslužbu. Novodobí evangeličtí bohoslovci se však touto otázkou velmi vážně zabývají. Uvádím na doklad upsalského evangelického arcibiskupa Söderbloma a jeho spis „Der evangelische Begriff des Heiligen” (Ratsbuchhandlung L. Bamberg, Greifswald). Arcibiskup Söderblom dokazuje v této monografii velmi přesvědčivě, že svatost je pojem poněkud jiný, než pedantický pojem mravní dokonalosti. Svatost jest měřena na ideálu Absolutna. Svatost je heroismem a není totožná s mravní bezvadností. Svatost jest „horlivostí domu Božího”, vášní pro Boha. Söderblom praví dokonce, že protestantství často chybovalo tím, že bylo příliš střízlivé, že nemělo smyslu pro heroism. Napsal v citovaném spise:

„Před několika lety jsem v jedné ze svých studií o světcích dovozoval, že římské pojetí světce v zásadě zdůrazňuje věc správnou, na níž my evangelici příliš často zapomínáme, nebo kterou zanedbáváme. Zvláště po období pietismu a osvícenství jeví se v evangelické theologii tendence racionalisovati základní náboženský pojem svatosti. Svatost byla ztotožňována s mravní dokonalostí větší nebo menší. Bohoslovci se dívali na mravní dokonalost Spasitele a na mravní dokonalost jeho malých a slavných následovníků, jako na cosi negativního, jako na nedostatek chyb, což odporuje svědectví Písem a živého náboženství. Jest známo, že lidé si dali mnoho práce, aby omluvili Spasitele, že s tak nevhodnou prudkostí zpřevracel v chrámě stoly penězoměnců, peníze rozházel a bičem z provázků vyhnal obchod-

níky i s jejich ovce a s jejich voly z chrámu. Co si má počít zbožnost s takovým člověkem? Žár lásky, horlivost spravedlnosti, sebeobětavá statečnost až k smrti, trpělivost bez mezí mohou člověka učiniti světce Božím, ačkoli třeba se mu dá leccos vytknouti do korektnosti a bezvadnosti, třebaže i tyto vady jest nutno odstraňovati bdělostí a cvikem. Býti světce neznamená přizpůsobení se schematu, nýbrž znamená tu vlastnost, že člověk svým životem a celou svou bytostí vydává svědectví o Boží moci. A tak má římské pojetí světce potud pravdu, že existuje svatost, jež se jeví v Boží síle na slabém člověku, a nikoli v naprosté kopii hotových vzorů ctnosti." Svůj spis pak končí tento čelný evangelický theolog slovy:

„Svatý jest, kdo svou bytostí a svým životem projevuje Boží sílu, takže lidé nevelebí jej, nýbrž Otce na nebesích. Jsou dobré skutky, které jako houba vpíjí chválu do sebe, jsou však též dobré skutky, které jsou takové, že jejich chvála nemůže zůstat u lidí a na zemi, nýbrž musí se vznášeti k Otci na nebesích. Takové skutky a takoví lidé jsou svatí, vydávají svědectví o Bohu!" Potud Söderblom.

Svatí nechtěli nikdy býti „vyhraněnými osobnostmi". Byli si naopak vždy vědomi slova evangelia, že „kdo ztratí svou duši pro Boha, nalezne ji a kdo ji bude hledati, ztratí ji". Svátí věděli, že středem dějin lidstva jest kříž, který jest nejenom znamením bolesti, ale i znamením lásky. V každém povolání, v každé společenské vrstvě, v každém zaměstnání jest možno dostoupiti koruny ctnosti v míře heroické, v postavení na výšinách společnosti, i v nenápadném plnění povinnosti všedního dne. Křesťanství nenahlíží na lidskou povinnost romanticky, jakoby velké činy byly jenom činy nápadné, jakoby velikost byla jenom velikostí mučedníků, umělců,

učenců. „Dejte mi pevný bod a já vyvrátím zemi ze základů.“ Tato slova velkého fysika platí i v životě duševním. Bez východiska, bez pevného východiska není možno nic velkého postavit. S myšlenkou „vystavěl jsem, nevím komu“ lze stavět činžáky, ale ne chrámy, jež mají přetrvat generace. Naše doba ztratila smysl pro pomalé zrání, pro dílo nadgenerační. Měřítkem svatosti není však činnost extensivní, jež na některých světcích a právě těch, které jsme předvedli, světu tolik imponuje. Křesťanství měří velikost člověka v boji se hříchem, v boji se sebou. Člověk je tím větší, čím více zla v sobě přemohl. Proto jsou nám obzvláště blízcí ti světci, u kterých vidíme jejich růst, jejichž obraz se nám nedochoval jenom v těch podobách, jak je líčí naivní legendy, jakoby byli bývali od počátku vzory dokonalosti.

„Ne nám Pane, ne nám, ale jménu svému dej slávu!“

Svatý jest ten, kdo dobře prosil v Otčenáši „Buď vůle Tvá!“ Bůh je nejčistším Aktem své vlastní vůle. „Svatými buďte, jako jsem svatý Já, Hospodin, Bůh váš!“ V tomto duchu drobná denní práce roste ve veliké dílo. Ale co jest veliké a co jest malé na světě? Kdo to může posouditi na tomto světě, kde jsou samé relativní hodnoty? Měřítko musí býti povzneseno nad pozemské kolísání. Nezměnitelnost míry jest zárukou správného měření. Velikost světce se neměří ani učeností, ani talentem, ani mocí, nýbrž jedině tím, jak žil. A přece jest tolik svatých učenců, umělců, státníků! Jak jest to možno? Protože ten, kdo má pevnou víru v srdci, tvoří své dílo k tomu poslednímu cíli, aby oslavil Boha. Cítí svou práci zde na zemi jako poslání od Boha a v tomto vědomí jest možno tvořiti veliká díla. Kdo toto vědomí má, ten nechytá se svým dílem, zavrhuje chytrost a dává přednost moudrosti. Prostý člověk může

mít více životní moudrosti, než nejučenější filosof, než nejzkušenější státník. Moudrost není ve velké duševní složitosti, nýbrž naopak ve vnitřním zjednodušení, v oproštění. Jde o sjednocení celé mysli, jde o to, abychom našli poslední cíl a k němu vše zařídili.

Život svatých po obrácení jeví se nám jako monolith z jednoho kusu vytesaný, prostý ve své velikosti, ve své jednolitosti. Taková je velikost svatých. Je v síle víry, jež hory přenáší, jež se nebojí kráčet v síle této víry ani po hladině vodní a jež se nebojí jíti ani na hlubinu, neboť tam právě světce nejpevněji udržuje ruka Páně. Světcům — jak to řekl svatý Pavel — „nepřísluší vychloubati se jinak, než v Ježíši Kristu”.

Ptejme se ještě jednou učených bohoslovců, co je to svatost. Odpovídají nám: „Svatým označovalo lidstvo od začátku nedotknutelnou, po případě nedotknutou věc a osobu. Svatým bylo nazýváno, cokoliv bylo vyňato z všedního užívání, ať bylo obětováno božstvu nebo nedotknutelnou pro neoprávněné ruce. Ten prastarý výměr byl prohlubován podle příkladů, které život přinášel. A protože příklad nejnedotknutelnějších věcí a nejvíce nedotknutelné krásy živé i neživé poskytovalo náboženství, spojen byl pojem svatosti výlučně s náboženstvím. Ovšem, pak na vrcholu svatosti, jako ideál spatřujeme Boha. Když chceme znáti obsah jména svatého Boha, nejspíše k němu pronikneme onou starou myšlenkou: nemá všednosti.

Nejstarší učitelé křesťanství tak mluví o svatosti Boží, že svatost rovná se naprosté dokonalosti. A opět byl prohlubován ten pojem, až se stanulo na trojí složce svatosti, jak je udává svatý Tomáš: Bezúhonná dokonalost v bytosti, úzké spojení s Bohem, upevnění v obojím”. (P. Emilián Soukup: „Třikrát Svatý”, „Na hlubinu”. I. 4.)

I nejvšednější věci, i nejvšednější úkony běžné denní praxe stávají se nedotknutelnými, ze všednosti vyňatými, svatými, posvěti-li je víra, naděje, láska.

Nic na světě není tak silného jako myšlenka. Lidé, jimž myšlenka se stala osudem, zasáhli vždy do koleček dějin. Takovou postavou jest svatý Pavel po zjevení u Damašku. Taková víra, jako byla víra jeho, nepokládá Boha za filosofický postulát, ani jí Bůh není předmětem spekulace. Krásně líčí takovou víru, jež se stala osudem, Hromádka ve svém spise o Masarykovi: „Vírou si člověk uvědomuje svou okamžitou situaci před Bohem. V určité chvíli na určitém místě člověk porozumí, že se vším, co má nejlepšího, přijde a přichází před soud věčné, živé, reálné pravdy.”

Tak se ptal Pavel po Damašku: „Pane, co chceš, abych učinil?”

„Víra, že Bůh je mým Stvořitelem a Pánem světa, není článkem tajné vědy ani článkem světového názoru. Znamená to živé, osobní vědomí, že Bůh učinil tento svět, že na světě chce uplatnit svou pravdu a spravedlnost, že si mne na svět postavil, abych byl ve službách jeho cílů, že jsem mu se vším a ve všem povinován poslušenstvím, že jsem mu se vším a ve všem odpověděn.” (Hromádka, ibid.)

Přísní strážcové židovské ortodoxie a chrámové bohoslužby doufali, že smrtí Ježíšovou nastává i konec křesťanství. Dopustili se starého omylu, jenž se v nesčetných variantách vrací vždy znovu. Myslili, že myšlenku lze ze světa zprovoditi mocenskými, politickými, násilnými prostředky. Ale apoštolové neustávají ve své činnosti. I pronásledují Židé apoštoly. Skutkové apoštolští vypravují o ukamenování

svatého Štěpána, prvního mučeníka. Při této popravě asistoval mladý muž, jménem Šavel, který hlídal šaty těch, kteří kamenovali svatého Štěpána, modlícího se za své nepřátele. Tento mladý muž byl týž, který na cestě do Damašku se setkal s Kristem, ježž dotud pronásledoval.

V jeho nenávisti byla skryta láska. Nebyla to nenávist nízká. Byla to nenávist schopná velkých činů, která jest mravně cennější než lhostejnost k velikým věcem. Šavel-Pavel stává se nejhorlivějším apoštolem Kristovým a není síly, která by jej odvrátila od lásky Kristovy. Vše, co uměl, co věděl, co znal, co byl postavil do služeb této myšlenky.

Kdo byl svatý Pavel? Narodil se v Tarsu v Kilikii. Původem byl Žid. V jeho otcovském domě se mluvilo aramejsky. Studoval židovský zákon u Gamaliela staršího v Jerusalemě a znal dobře hebrejské písemnictví. Neméně dobře bylo mu však známo písemnictví helenistické. Mluví stejně dobře hebrejsky jako řecky. Již jeho otec měl římské právo občanské. Tato okolnost, že mohl o sobě hrdě prohlašovati „Civis Romanus sum!“ byla velmi významná v jeho životě. Žil na přelomu dvou kulturních epoch. Staré helenství dožívalo v rafinovaně úpadkové filosofii v nekonečných chytrých diskusích, jimž však chyběla vůdčí jednotící myšlenka a vedení světa ujal se Řím, právnicky a vojensky skvěle zorganizovaný. Ale i národy barbarské počínaly již ovlivňovati a rozkládati svět antického řádu. Pavel-Šavel, Říman, Řek, Žid zapůsobil na všechny tři tyto světy. Dovedl vykládati křesťanství tak, že mu porozuměli talmudicky vzdělaní Židé i novoplatonsky orientovaní Řekové. Dovedl proti vnější moci římského státu, jež světu tolik imponovala, výmluvně líčiti slávu Boží, založenou na pokladech, kterých moli nežerou a zloději nekradou.

Všecky základní pojmy, s nimiž křesťanství ope-

ruje, jsou v epištolách Pavlových: milost, oběť, hřích, Nový Zákon, jenž ruší řád starý. Tyto pojmy jsou formulovány s dialektikou talmudisty, s právnickou přesností Římana, s filosofickou spekulativností Řeka a s láskou křesťana v epištolách Pavlových.

Pavlův život po jeho obrácení jest jediným dobrodružstvím, jediným nebezpečenstvím, jedinou obětí pro Krista. Nejdříve odebral se do Damašku. Odtud do arabské pouště. Poušť a samota byla první školou jeho apoštolátu. Pak teprve plní příkaz „Jdouce, učte všechny národy“. Mimovolně se tážeme, co by byl asi dělal člověk jeho formátu dnes. Ve své stati o svatém Pavlovi, obsažené ve sbírce „Menschen und Heilige“ (Mohr, Freiburg 1930) praví Sigismund Weitz: „Co by byl říkal a co by byl podnikal Pavel, kdyby byl měl k dispozici dopravní prostředky naší doby? Pracně kráčel po svých cestách. Chtěl-li se dostat do Malé Asie, musil překročiti Taurus. To byla horská cesta v pravém slova smyslu a nad to pouť tehdy velmi nebezpečná. Sám později vyličil nebezpečenství svých mnoha cest a jejích obtíží. Jest těžko říci, co pro něho bylo spojeno s větším nebezpečím, zda pouť po zemi nebo cesty po moři.“

V druhé epištole ke Korintským čteme: „Od Židů pětkrát čtyřiceti ran bez jedné trpěl jsem. Třikrát metlami mrskán jsem, jednou jsem byl kamenován, třikrát jsem na moři tonul, ve dne i v noci v hlubokosti byl jsem, na cestách často v nebezpečení, na řekách v nebezpečení od lotrů, v nebezpečení od svého pokolení, v nebezpečení od pohanů, v nebezpečení ve městě, v nebezpečení na poušti, v nebezpečení na moři, v nebezpečení mezi falešnými bratřími. V práci a v ustání, v bděních často, v hladu, v žízní, v postech častokrát, na zimě a v nahotě. Kromě toho, co zevnitř jest, to což na každý den povstává proti mně, totiž péče o všechny sbory (křesťanské). Kdo umdlévá, abych já nemdlel?

Kdo se uráží, abych já se nepohoršoval? Jestliže se mám chlubit, neduhy svými se chlubit budu. Bůh a Otec Pána našeho Ježíše Krista, který jest poženáný na věky, ví, žeť nelhu. V Damašku hejtman lidu Aréty krále ostříhal města Damašku, chtěje mne do vězení vzíti. Ale oknem puštěn jsem v noci přes zeď i ušel jsem rukou jeho. Ale chlubit se mi není dobré." (II. Kor. 11, 24, squ., 12, 1.)

Toto všecko Pavel vytrpěl ještě dříve, než vykonal svou velikou cestu z Cesaree do Říma, kdy se s ním ztroskotala loď. Jeho líčení této plavby je tak odborné, že ještě dnes jest podkladem bádání o realích tehdejší doby. Šlo mu o to, aby evangelisoval co největší část římské říše, aby se dostal tam, kde dosud žádný apoštol nebyl. Byl v Palestině, v Syrii, v Galacii, v Malé Asii, v Makedonii, v Irsku, v Řecku a pravděpodobně putoval z Říma až do Španělska. Kolik jazyků si asi osvojil a jak byl asi výmluvný! V Efezu jeho kázání způsobilo, že lidé přestali kupovat amulety bohyně Diany. V divadle bylo proti němu protestováno a hájil se veřejně.

Láska Kristova činila jej neúnávným. Jest znám výrok biskupa Kettelera, že kdyby žil svatý Pavel dnes, byl by asi Kristovým žurnalistou. Snad. Ale byl by vedle novin používal jistě všech dopravních prostředků, po všech velkoměstech by byl cestoval, živým slovem, rozhlasem, ale hlavně osobním působením byl by stavěl proti mamonu a hříchu lásku Kristovu.

Protože tak dokonale znal tři světy, hellenský, římský a židovský, stal se prvním hlasatelem křesťanského universalismu. Židům ukazuje, že jejich vyvolenost pominula Kristovou obětí na kříži za všechny lidi. Odstraňuje rozdíl mezi Židem a Řekem, mezi Řekem a barbarem, nezná malicherného partikularismu, miluje svůj národ, ale právě protože jej miluje, nechce, aby zůstal uzavřen v mezích své vy-

volnosti, ale aby se stal účastným obecné myšlenky křesťanské. „Pravduť pravím v Kristu a neklamu, čemuž i svědomí mé mi vydává svědectví v Duchu Svatém, žeť mám veliký zármutek a ustavičnou bolest v srdci mém, nebo žádal bych já sám zavrženým býti od Krista místo bratří svých, příbuzných svých podle těla, kteřížto jsou synové israelští, jejichž jest přijetí za syny i sláva i smlouvy, i zákona dání, i služba, i zaslíbení. Jejichž jsou otcové a ti, z nichž jest Kristus podle těla, kterýž jest nade všechny Bůh požehnaný na věky. Avšak není tomu tak, protože zmařeno jest slovo Boží. Nebo ne všichni, kteříž jsou z Israele Israelští jsou, aniž proto, že jsou syny Abrahamovými, všichni jsou synové, ale v Izákovi nazváno bude tobě símě. To jest ne ti, kteříž jsou synové těla, jsou synové Boží, ale ti, kteříž jsou synové zaslíbení, ti se počítají za símě.” (Řím. IX. 1—9.)

Nad pokrevensství tělesné klade pokrevensství duchovní a stává se tak apoštolem národů. Koná sbírky v Malé Asii, v Makedonii, v Achaii pro jerusalémské křesťany. Právem bylo poznamenáno, že sbírky Pavlovy jsou dodnes vzorem charitě co do propagandy, co do organisace, co do distribuce a co do kontroly. Svým radikálním popíráním učení o vyvolenosti židovského národa způsobil si mnohou trpkost mezi prvními židokřesťany, ale jeho universalism vítězí. Nádhera chrámu jerusalémského bledne proti duchovní nádheře světového království Kristova.

Ale nejenom s židovským partikularismem se dává v boj. Přichází do Athén a do Korintha. Athény žijí již jen ze zbytků staré slávy. Jsou sice stále ještě sídlem vzdělání a umění, stále ještě jest v nich stavěno hellenství nad barbarství, ale právě tento jednostranně vypjatý intelektualismus jest nejjistějším znamením kulturního úpadku. Chybí harmonie

složek společenských. Intelkt se vybíjí ve složité myšlenkové gymnastice, filosofické systémy stávají se stále složitějšími a jemnějšími a zapomíná se, že jednoduchost je pečetí pravdy. Podobné úpadkové rysy má tehdejší umění. Čím více se však kultura zjemňuje, tím tíže jest přístupná ve svých odstínech lidu a bezprostředním následkem toho jest vzdělanostní pýcha intelektuálních vyvolenců.

Pavel diskutuje s athénskými filosofi na Areopagu. Rozumějí dobře jeho kázání o Bohu, jenž vše objímá, v němž jsme, hýbáme se a žijeme, vždyť jejich myšlenkový svět je pln touhy po neznámém Bohu a celá jejich spekulace je vyplněna vymýšlením systémů, jak najíti pojítka mezi božstvím a světem. Dovedou pochopiti i nezvyklá slova o poslání národů, o odpovědnosti jednotlivcově i národa před Pánem světa. Ale jakmile začíná Pavel mluvit konkrétně o Ježíši a Messiáši, jakmile místo abstraktního myšlení žádá konkrétní úkon, probudí se jejich ironie, jejich intelektuální pýcha. V Athénách se nikdy Pavlovi nepodařilo vzdělati větší křesťanskou obec. Bylo to město hrdé tradice, třebaže tradice již více méně mrtvé.

Zcela jiný byl ráz Korintha. Korinth bylo živé obchodní město na Isthmu. Mělo dva přístavy, jeden na západ a druhý na východ. Dováželo se do Italie i do Asie. Zde nebylo nutno bojovati proti falešné filosofii, ale za to tím více proti nemravnosti a rozmařilosti, spojené s přílivem bohatství. Je tu rozšířen kult Afrodytin. Ale nejenom pohané, nýbrž i Židé vystupují proti Pavlovi. Již se mu zdá, že tu bude míti ještě méně úspěchu, než v Athénách. Ale Kristus k němu promluví a posílí jej. „Mluv a nemlč.“ A Pavel nemlčí. Z jeho dvou epištol ke Korinthským víme, jakým byl své obci apoštolem, jakým neúnavným duchovním správcem, jenž všem byl vším. Bojuje proti pohanství, proti židovskému partikularismu,

proti mamonu, jenž vždy ohrožuje bohaté lidi více, než chudáky, proti nemravnosti, a bojuje i sám se sebou. Ale má i zdárné výsledky. Spěchá opět neúnavně k Řekům v Achaii, do Makedonie, do Malé Asie, navštěvuje vedle Korinthu i ostatní velká přístavní města, jako Thessalonike u Efesus. Vždyť tam jest klíč k řeckému světu.

Z Korintha neodchází do Říma, nýbrž vrací se do milovaného Jeruzaléma. Ale měl přijíti i do Říma, do ústředí administrativy a práva tehdejšího civilisovaného světa. Nejde tam dobrovolně. Již na svých apoštolských cestách po Makedonii a po městech maloasijských byl upozorňován, že naň čeká pronásledování. Jako jeho Pán a Mistr byl i on od Židů vydán Římanům. Římané mu vlastně zachránili život před rozbouřeným lidem tím, že jej odvedli do Caesareje. Pobyl tam dva roky ve vězení. Jako římský občan odvolal se od provinciálního soudnictví k císaři. „K císaři ses odvolal, k císaři půjdeš,” řekl mu římský velitel. Za této dvouleté vazby v Caesareji čekaly jej ještě zvláštní příhody. Po místodržiteli Felixovi následoval Festus, jako místní velitel osady, již bychom dnes nazvali velkým garnisonním městem. Novému veliteli Festovi učinil nástupní návštěvu král Agrippa. Doprovázela jej jeho sestra Berenike. Návštěva byla vykonána s velikou nádherou. Římský velitel dal pocítiti Herodovci, králi podrobené země, s hrdostí veškeru moc římské říše. Agrippa uměl diplomaticky spojit poklonu vůči římskému vladaři s vlastní reprezentací. I objevil se s velikou nádherou, jak dosvědčují Skutkové apoštolští. Nastal přátelský rozhovor a byla učiněna zmínka i o Pavlovi. Král Agrippa projevil přání jej poznati. I předvedl mu jej Festus jednoho dne a Pavlovi bylo umožněno, aby promluvil ve velkém shromáždění o svém učení a o událostech svého života, o zaslíbeních, které byly dány lidu israelskému a o jejich splnění skrze Krista

Ježíše. Mluvil přesvědčivě, takže Festus mu řekl s blahosklonnou shovívavostí Římana, politika a vojáka, jenž jen zpola chápe „barbarské“ spory o metafysiku: „Pavle, ty nejsi při smyslech. Tvá veliká učenost tě připraví o rozum.“ Ale Pavel mu klidně dokazuje, že se nikterak nemínul s rozumem, že ne pomatení smyslů, ale hloubka víry z něho mluví. Král Agrippa pak praví: „Vždyť mne skoro přemluvíš, abych se stal křesťanem.“ Agrippa se ovšem neobrátil na křesťanskou víru, ale Festus řekl, odcházej: „Ten člověk nečiní ničeho, proč by zasloužil žaláře nebo smrti. Kdyby se nebyl odvolal k císaři, mohl bych jej propustiti.“ (Srv. Weitz, loc. cit.)

Tak se dostal Pavel do Říma. Překonal všechny těžké obtíže zimní cesty. Za Krétou stihla loď hrozná bouře a Pavel kázal a dodával odvahy plavcům a získal si mezi nimi veliké vážnosti. Na Maltě kázal a uzdravoval vzkládáním rukou a uzdravil mezi jinými i otce prvního muže na ostrově, Publia. Pak loď plula dále do Syrakus, do Rhegia a do Puteoli, kdež naň čekali již jeho křesťanští spolubratři. V Římě byl internován v táboře pretoriánů, v poutech, v průvodu vojáka. Apoštoloval jak mezi římským vojskem, tak i mezi Židy, kteří jej chodili navštěvovat. Mezi křesťany vykonával úřad duchovního správce. Psal křesťanům, kteří se o něho báli. I ve blavním městě císařově našel stoupence.

O dalším běhu života máme pouze náznaky a tradiční legendy, ale tyto legendy jsou novějším bádáním stále více ověřovány. Koná nové apoštolské cesty, spřádá nové plány. Píše dopisy, z nichž vyplývá jeho úžasná apoštolská péče o věci největší i nejmenší. „Nežiji již já, ale žije ve mně Kristus.“ Jen Kristus, jen jeho poslání žijí již v tomto chorém, zdánlivě nezničitelném těle. Upadá podruhé do zajetí, podle tradice zároveň s knížetem apoštolů Petrem. Oba zodpovídají se před Neronem. Petr jest

ukřižován hlavou dolů, protože se pokládá za nehodna, aby na kříži pněl jako Pán a Mistr jeho, a svatý Pavel, který je římským občanem i ve smrti, jest mečem stát. Podle křesťanské tradice nastala mučednická smrt obou dne 29. června roku 67.

Meč, jímž byl Pavel stát, stal se jeho symbolem. Mečem ducha ozbrojen a přílbicí spasení chráněn dobyl Kristu světa. Pomníky světa antického zardí se krví křesťanů. V krvi mučednické připravuje se velká kulturní synthesisa antiky a křesťanství, již nazýváme dnes evropskou kulturou. Ke zpěvům Horácovým a Vergiliovým přistupuje zpěv hymnů církve:

„O Roma felix, que duorum principum
es adornata glorioso sanguine.
Quorum cruore purpurata ceteras
excellis orbis una pulchritudines“

opakují dodnes ve Vatikáně po třikrát na památku obou knížat apoštolských Petra a Pavla. „Dobrý boj jsem bojoval!“ volá Pavel na konci svého jedinečného života. Co zmohla proti silné vůli a víře jediného muže organizace Říma, chytrost Palestiny a vzdělanost Řecka?

O málo lidech bylo napsáno tolik knih, jako o svatém Pavlovi a o jeho učení. Jeho učení stalo se základem nesčetných bohoslovných i filosofických systémů, jeho příklad stal se vzorem nesčetným apoštolům a missionářům, jeho působení sahá až do doby dnešní. Žil na přelomu kultury v době velmi se podobající skeptické době naší. On tarsický Žid, tkadlec koberců, talmudista i hellenista, římský občan a apoštol Kristův, zasáhl do chaosu své doby jenom mocí vůle a slova. Jaké bylo tajemství jeho působení? Praví to sám v překrásném hymnu na lásku obsaženém v 13. kapitole jeho první epištoly ke Korinthským: „Bych jazyky lidskými mluvil i andělskými a lásky

kdybych neměl, učiněn jsem jako měď zvučící a zvo-
nec znějící. Abych měl dar proroctví a povědom
byl všelikého tajemství i všelikého umění a kdybych
měl všecku víru, že bych hory přenášel, lásky pak
kdybych neměl, nic nejsem. A kdybych vynaložil
na pokrmy chudých všecek statek svůj abych vydal
tělo své ke spálení a lásky kdybych neměl, nic mi
to neprospívá. Láska trpělivá jest, dobrotivá jest, láska
nezávidí, láska není všetečná, nenadýmá se. V nic
neslušného se nevydává, nehledá svých věcí, neroz-
trpčuje se, neobmýšlí nic zlého. Neraduje se nepra-
vosti ale spolu se raduje pravdě. Všecko snáší, všemu
věří, všeho se naděje, všeho trpělivě čeká. Láska
nikdy nepřestává. Buď že proroctví jsou a přestanou,
buď jazykové, ti utichnou, buď umění, to v nic
přijde. Dokudž jsem byl dítě, mluvil jsem jako dítě,
myslil jsem jako dítě. Ale když jsem muž, opustil
jsem dětinské věci. Nyní zajisté vidíme v zrcadle a
skrže podobenství, ale tehdáž tváří v tvář. Nyní po-
znávám z částky, ale tehdy poznám, jakž i poznán
jsem. Nyní pak zůstává víra, naděje a láska, to trojí,
ale největší z nich je láska!”

Připomenete-li Pražanovi jméno svatého Augustina, vzpomene si jistě na Rubensův obraz, který býval v Rudolfské galerii a jehož kopie jest v pražském Tomášském kostele Augustiniánů. Svatý Augustin v pluvíálu biskupa západní církve se prochází po břehu moře a vidí pacholátko, jež nabírá mušličkou mořskou vodu. Legenda tímto výjevem spojená jest známa. Tak nemožno jest proniknout lidským rozumem podstatu Nejsvětější Trojice jako jest nemožno přelíti moře mušličkou do jamky dětskou rukou vyhloubené.

Tak žil svatý Augustin v představě středověku a renesance; pravdě bližší jest však jistě obraz svatého Augustina namalovaný Schäfferem. Svatý Augustin jest znázorněn jako efeb, jehož celé vzezření jest antické, ale jehož zrak má zasněnost orientála, Afričana. Jméno Augustinovo bývá často připomínáno vedle jména svatého Pavla, jež jsme právě poznali. I on stanul na přelomu kultur, i on ukázal do budoucnosti, když se hroutila stará říše římská.

„Obohatil naše latinské duše, usmířiv nás s barbarem. Latinec i Řek chápali jen sebe. Barbar neměl práva vyjádřit se jazykem císařství. Svět byl rozdělen ve dvě části, které se úmyslně neznaly. Augustin uvedl do našeho vědomí oblasti bezejmenné, rozlehlé kraje duše, které dříve byly ponořeny ve tmy barbarství. Pro něho bylo hotovou věcí splynutí geniasemitského a západního. Byl nám tlumočníkem bible. Drsná hebrejská slova nabyly pro nás sladkosti v elegantních ústech řečníka. Navykl nás na slovo

Boží. Jest to Latinec, jenž k nám mluví o Věčnu. Ovšem, jiní to činili před ním. Ale žádný s takovou uhlazeností, s tak něžným a jímavým přízvukem. Milé násilí jeho lásky působí přilnutí srdcí k němu. Dýchala z něho jen láska. Po svatém Janovi byl on prvním apoštolem lásky. Jeho neúnavný hlas ovládá celý západ. Středověk jej bude ještě slyšet. Po staletí opisovány jsou jeho řeči a rozpravy, opakovány v katedrálách, vykládány v summách theologických. Přijmou i jeho teorii umění. Vše co bude zachováno z dědictví antiky, bude od Augustina. Je to velký učitel. Jím nabude přesnosti učená definice katolicismu. K označení tří etap rozvíjející se pravdy možno říci: „Kristus, svatý Pavel, Augustin.“ Svatý Augustin jest blíže naší slabosti. Jest vpravdě naším duchovním otcem. On nás naučil jazyku modlitby”. — Tak píše o něm ve své monografii Louis Bertrand. (Louis Bertrand: Svatý Augustin. Česky u Kuncíře, Praha 1929.)

Jaký byl růst, jaký byl vývoj tohoto ducha, jenž působí ještě po staletích? Co učinilo tohoto Afričana, pocházejícího z bezvýznamné osady a narodivšího se v předvečer rozkladu římského dědictví, co jej učinilo tak velkým? Jeho vnější osudy jsou prosté, ale co prožil vnitřně, v neustálých duchovních zápasech, v době plné problematiky, jeho neustálá psychomachie učinila jej jedním z největších, nejvlivnějších duchů západní církve a západní kultury.

Aurelius Augustinus narodil se dne 13. února r. 354 v Tagaste v Africe. Jeho otec patřil mezi vážené občany města. Byl pohan povahy prudké a tvrdé. Pohanství prožívalo tehdy poslední zápasy s křesťanstvím, rozděleným na řadu sekt a různých mínění a značně zpolitisovaným dvorskými vlivy. Velký vliv na Augustina měla jeho matka, Monika, již také ctí křesťané jako světici. Víme o ní, že manželství s prud-

kým pohanem stálo ji mnohé sebezapření a že harmonie v manželství byla její zásluhou.

Při svém narození nebyl Augustin pokřtěn. Byl to zvyk prvotní církve, zvláště africké, dávat se křtiti až ve věku dospělém. Již jako dítě se však zadumával o věcech Božích, ale — dítě je velký tajnůstkář — nikdo o těchto jeho rozjímáních nevěděl. Jako jinoch se však účastnil bujných zábav mládeže svého rodného města. Onemocněl a žádal si křtu, ale ježto se uzdravil, křest byl opět odložen.

Tehdy bylo křesťanství ve zlém postavení. Julian Apostata zaváděl opět řády pohanské, chtěje násilím zachrániti antický svět, který již byl v nezarazitelném úpadku. Postava Juliana Apostaty a postava svatého Augustina mají mnoho společného. Oba stanuli na rozhraní antiky a křesťanství. Oba si osvojili vzdělanost obou světů. Julian tragicky hyne při svém křečovitém pokuse, kdežto Augustin ukazuje do budoucnosti. Kdo četl Merežkovského slavný román „Julian Apostata“, uvidí, jak obě tyto osobnosti prožívaly stejné duševní krise, setkávaly se se stejnými svody a trpěly stejným problematismem. Julian ovšem nemohl tušiti, že v odlehlém městečku Afriky žije již dítě, jež bude velkým napravovatelem jeho omylů.

Elementárního vyučování, zvláště i v řečtině, nabyl doma a vypravuje o sobě, že byl špatným žákem. Ačkoli jeho otci se nevedlo finančně dobře, byl přece Augustin dán na studie. Rodina doufala, že stane-li se Augustin slavným rhétorem nebo advokátem, bude jejím dobrodincem. Výmluvnost byla tehdy uměním velmi váženým; všecky dekadentní periody se vyznačují velkým kultem zjemnělého slova. Hoch, jenž přes tresty ve škole a občasné neúspěchy projevoval velkou inteligenci, byl poslán na studie do Madaury. Z Madaury pocházel řečník, filosof a thaumaturg Apuleius, slavný po celé říši. Ve svém rodišti

se stal postavou téměř legendární a jeho sláva jistě Augustina lákala. Začel se tehdy zvláště do Vergila a nejvíce jej dojímalá romantická dobrodružství, obsažená v Aeneidě. K řecké kultuře tehdy nepřilnul, ač poznal písemnictví hellenské i hellenistické. Líboval si ve výmluvnosti jazyka, v erotickém kouzlu napovědí autorů, jež četl již v předtuše příchodu Erotova. Bylo mu 15 let. Stal se svým smýšlením svobodomyslným pohanem.

Po skončení humanitních studií, jež vykonal s velkým úspěchem, vrátil se do svého rodného města. Aby mohl dráhu započatou dokončit, bylo třeba, aby poslouchal některého slavného rhétora v Karthagu. Ale jeho otec neměl peněz, musil čekat na nájemné, hledat mecenáše a tak se pobyt Augustinův v Tagaste protáhl celý rok. Augustin hýřil se svými mladými kamarády, občas vydal se na lov, ubíjel zkrátka nudu malého městečka v divokých zábavách. Žaluje to vše na sebe ve svých pozdějších „Vyznáních“. Našel však také mezi svými druhy přítele Alypia, jenž mu zůstal přítelem po celý život. Jeho matka jej napomínala, ale otec neviděl v jeho mladistvém hýření nic tragického, třebaže se sám dal zapsat tou dobou mezi katechumeny. Byla to však konverse z důvodů politických. Po smrti Juliana Apostaty pohanství velmi pokleslo na svém veřejném vlivu. Třebaže později důvěrný vztah mezi Augustinem a Monikou se stal přímo typem pro vztah mezi matkou a synem, tehdy se ještě nesblížili.

Konečně měl jeho otec peníze pohromadě a nad to našel mecenáše pro svého syna ve svém patronu, bohatém statkáři Romanianovi. Tak se dostal Augustin do Karthaga. Karthago bylo jedním z hlavních měst císařství. Byla v něm skutečná velkoměstská nádhera. Co cítil tehdy Augustin? „Nondum amabam, et amare amabam, amare amans.“ Nezdá se nám, že slyšíme některého romantika našeho věku?

Karthago bylo skutečně městem kultu Venušina. Augustin chodil do divadel a učil se veršům básníků. V Karthagu, kde římský stát vědomě a schválně snažil se imponovat podrobené Africe, poznal Augustin velikost jednoty světové, a nabyl tak prvních základů pro hlásání universalismu duchovního, jehož neúnavným propagátorem byl po svém obrácení až do smrti. Obyvatelstvo tvořilo pestrrou směsicí plemen. Všecky možné pověry, kulty, i filosofie nacházely tu ohlas. Jak se projevoval zmatený problematism tehdejšího „konce století“, o tom ještě uslyšíme.

Mezi spolužáky retoriky Augustin záhy vynikl. Učebními předměty byly rhetorika, dialektika, geometrie, musika a matematika. To vše dohromady tvořilo encyklopedii věd přírodních a filosofie. V té době zemřel jeho otec, ale energii Moničině a mecenášství Romanianovu se podařilo Augustina na studiích udržet. I tu žil Augustin životem mladíka z jeunesse dorée. Prožíval všecky raffinovanosti hýření i erotiky. Záleželo mu však velmi na tom, aby si zachoval uhlazenou vnější formu, aby zachoval dekorum budoucího rhetora nebo advokáta. Miloval slovo a jeho kulturu. Rád recitoval a účastnil se básnických soutěží. I zde získal přátele pro celý život. Sblížilo je mladičké blouznění. Vedle Alypia byl to Nebridius a Honoratus a pak ještě jeden jinoch, který zemřel a o němž jen víme, že Augustin pro jeho smrt hořce plakal. Velmi milovali všichni hudbu a měli smysl pro lyrism přírody, antické literatury neznámý, v díle Augustinově však velmi se projevující. Ze všeho nejvíce miloval kouzlo mladistvých debat a diskussí. Těmto intelektuálním slastem ustoupily dosavadní bouřlivé zábavy.

Velký vnitřní otřes však v něm způsobila Ciceronova kniha „Hortensius.“ Dnes neznáme obsahu tohoto Ciceronova dialogu, ale podle toho, co od Cicerona známe, víme o něm, že nebyl příliš velkým

filosofem. Ale jest známá zkušenost, že Prozřetelnost se často v našem životě projevuje tak, že dostaneme do ruky právě tu knihu, kterou v dané chvíli potřebujeme. Nemusí to být kniha vynikající. Důležité jest, že nám říká v dané chvíli právě to, co čekáme, že mluví o tom, co prožíváme. Víme, že „Hortensius” jest chvalořečí na moudrost. Z citátů obsažených u Augustina víme, že Cicero zdůrazňuje v onom dialogu nesmrtelnost duše, povinnost hledati pravdu, jež nás přiblíží k Božství. Vnější lesk retoriky pro Augustina pozbyl ceny. Chtěl dosíci moudrosti. Staří filosofové slibovali moudrost. Ale nesliboval ji také Kristus? Není možno naléztí soulad mezi oběma světy?

Merežkovskij napsal román o tragickém Apostatovi a jeho touze po antickém Člověko-bohu. Bude také napsán román o Augustinově touze po Boho-člověku?

Augustin začal tehdy studovati Písmo. Ale příliš ještě tehdy zbožňoval literární hloubku a literární styl antiky a proto četba bible jej záhy odradila. Četl bibli se srdcem plným esthétických předsudků. I na Hortensia brzo zapomněl. Stal se Manicheem.

Kdo byli Manicheové? Manicheismus byl učením okkultistické sekty ne nepodobné nynějšímu Mazdaznanu, nebo podobným esoterickým naukám. Po této stránce není pokroku. Dětství lidské duše je věčné. Manichejská nauka se datuje již z 3. století po Kristu a byla rozšířena na Západě i na Východě. Učení vyrostlo z babylonského gnosticizmu, ale bylo proniknuto představami křesťanskými. Jeho zakladatelem byl Mani (Manes, Manicheus), který se narodil roku 215 nebo 216 z perských rodičů. Vystoupil roku 242 se svým učením a stal se roku 276 obětí nenávisti perského kněžstva za krále Bahrama. Byl ukřižován a jeho mrtvola byla sedřena z kůže.

Jeho stoupenci uctívali v něm Ducha Utěšitele, jehož příchod Kristus přislíbil.

Manichejství je typickým učením dualistickým. Spočívá na předpokladu, že existují dvě základní bytosti jež žijí v prostoru vedle sebe od věčnosti do věčnosti.

Tyto dvě bytosti jsou navzájem protichůdné. Zlo-Dobro, Temnota-Světlo. V boji obou principů hmota pozřela několik částic světla. Tyto části tvoří tak zv. duši světa, jež touží po svém vysvobození. Z toho odvodili pozdější stoupenci Manicheismu na západě ideu o trpícím Synu člověka (Jesus patibilis). O jeho osvobození se snaží sluneční duchové světla prostřednictvím svých proroků, hlavně Ježíše. Ježíš přišel na svět v těle toliko zdánlivém, aby ozářil světlem slunečným duše a připomněl jim jejich původ. Vykoupení děje se vyučováním, s nímž Kristus počal a Manes naplňuje jeho učení jakožto Utěšitel (Paraklet), čerpaje jednak z řečí Ježíšových, jednak ze zjevení, jichž se dostalo jemu samotnému.

Manichejští proto zavrhovali Starý Zákon naprosto a Nového Zákona používali jenom podle výkladů Maniových. Jejich mravouka kázala nejprísnější askesi. Měli troje znamení — signacula: „Signaculum oris”, jež zapovídalo požívati masa a vína, „signaculum manus” podle něhož nesměl žádný Manichej zabíjeti zvířata neb poškozovati rostliny a vůbec dotýkati se hmoty. „Signaculum sinus” zapovídalo zvláště každou pohlavní rozkoš, protože plozením dětí ďábel tvoří vždy nové žaláře pro duše. Tato signacula zachovávali však přísně jenom vyvolení (electi) a dokonalí (perfecti), kdežto posluchači (auditores) žili v manželství a svou prací pomáhali živit vyvolené. Všichni Manichejští byli zavázáni čtyřikrát denně se modliti a měli zachovávat časté a přísné posty. Bohoslužba byla prostá. Neměli ani chrámů, ani obětí, ani oltářů. Jejich učení přechá-

zelo i do nauk jiných sekt a v rozličných obměnách se zachovalo dlouho. Manichejství jest typickou ukázkou náboženské fantastiky a eklekticismu onoho věku. Bertrand líčí náladu této doby takto:

„Tisíciletý kult zhasínal, svržen jsa kultem mladým, kterému jest přislíbena věčnost. Kolik jemných duší trpělo touto roztržkou, která je odtrhovala od jejich původu a žádala od nich, jak mysli, aby zradili své mrtvé spolu s náboženstvím svých předků! Mnoho lidí musilo zkoušeti stejných muk duševních, jaká dnes sektáři připravují duším věřícím. Skeptikové trpěli nepřístupností ostatních. Ale nejhorší — jako dnes — bylo asi přiblížeti k zátopě hloupostí, které pod rouškou náboženství, filosofie nebo thaumaturgie chtěly dobýti duchů a vůlí. V této míchanici nauk a kacířstev výstřednějších, v této orgii prázdného intelektualismu bylo potřebí pevné hlavy, aby kdo odolal všeobecnému opojení.”

Proč se duch tak logický, jako byl Augustin, dal lákat učením tak fantastickým? Vábila jej esoteričnost, tajemnost. Učení nebylo zjevováno všem celé a proto skýtal naději a nad to ve svém eklekticismu mělo ode všeho trochu. V praxi se však vyčerpávali jejich kněží polemikami proti křesťanům. Tento sklon k diskussím, v nichž často vyhrávala jeho obratná dialektika, objevující rozpory v Písmech, jej na nějaký čas u manichejství udržela. Jako každý intelektuál byl Augustin ješitný na rozumovou dialektiku.

Jako dvacetiletý jinoch dokončil rhetorická studia. Nestal se ani advokátem ani rhetorem, nýbrž odešel jako učitel gramatiky do svého rodného městečka. Doma byly stísněné poměry, měl nezaopatřené sourozence, musil vydělávati. Nazýval později své zaměstnání pohrdavě „krámkem slov“, jež si otevřel. Zavolal jej také jeho mecenáš Romanianus, jenž mu svěřil výchovu svého syna. Zanechal v Kar-

thagu milovanou dívku. Dovedl se však tehdy rychle rozcházet s názory i s lidmi. Dokud nenašel Boha, bylo jeho srdce nepokojné.

Jeho matka-vdova toužila tehdy již jen po dokonalosti křesťanské. Trpěla synovým manicheismem i jeho způsobem života. Vytvořila ve svém domě přísné ovzduší křesťanské, do něhož se Augustin nehodil. Matka jej vypověděla z domu. Ale Augustin opojen novým učením a osobními úspěchy, si mnoho z toho nedělal. Romanian nabídl mu okázale pohostinství. Styk s tímto bohatým a vlivným mužem, jež získal pro manichejství, velmi lichotil Augustinovi. Súčastnil se jeho zábav a života. Později šel Romanianus za Augustinem ku platonismu a posléze ke křesťanství. Byl světákem, jenž se všemi myšlenkovými směry jen koketoval.

Napomenuta viděním ve snu, povolala Monika Augustina domů, obávajíc se nebezpečnosti pro něho v domě Romanianově. Její biskup ji řekl že „syn tolika slz” se nemůže ztratit, ale nyní že je marno s ním diskutovat. Chtěla získat syna láskou, ne proklínáním. Tehdy i Augustin si velmi liboval v pláči a v slzách, zcela tak jako novodobí romantikové. Zemřel mu přítel na zimnici, který před svou smrtí přijal křest. Třebaže jej Augustin hluboce miloval, a dlouho oplakával, přece litoval, že ještě před svou smrtí nemohl s ním o tom podiskutovati. Takovým byl intelektuálem!

Augustin zatoužil po uniknutí z maloměstského prostředí Tagastského. Romanianus dal mu ještě jednou peníze na cestu. Augustin se odebral opět do Karthaga a strávil tam devět let. Měl se svou milenkou dítě, syna Adeodata, stal se rhetorem karthaginským. Vyučoval a vyučováním se učil. Přečetl tehdy veliké množství knih, mezi jiným i spisy Aristotelovy. Zde nabyl svého antického vzdělání, jež se jeví ve všech jeho spisech.

Manicheové otáleli dlouho se zasvěcením Augustina do svých mysterií. Nedůvěřovali mu asi. Okultismus byl tehdy módní filosofií. Augustin napsal tehdy divadelní hru a dílo „O krásnu a slušnosti“, jež se ztratilo. Neměl však literárního úspěchu. Nevynikl také jako rhétor. Byl patrně příliš subtilní pro efekty ve velkých shromážděních. Působil jen v debatách v užších kroužcích. Vůči manicheismu byl stále skeptičtější, zvláště když pozoroval rozpory mezi životem a učením zasvěcených. Seznal i ignoranci, jež se skrývala za velkými slovy u některých předních mužů této sekty. Chtěl opustiti Karthago, ženu a syna, také proto, že nastávala persekuce Manicheů. Byl v Karthagu příliš znám jako propagátor manichejství.

Odešel tedy do Říma doufaje, že tam vynikne a to proti vůli své matky. V Římě ihned onemocněl. Ale nezalíbilo se mu tam a nenalezl také vlivných přátel. V Italii byla animosita proti cizincům a nad to se protivila Augustinovi přílišná nádhera Říma. Literární společnost římská byla snobistická, opájela se jen krásou slov, módními autory nebo takovými, jichž knihy bylo těžko dostat. Opravdový zájem měl lid i vrstvy bohaté jenom o sport, o zápasy. Vládla i korupce a udavačství. V Augustinovi se probudila touha po domově. Nalezl žáky, ale jenom tolik, aby mohl jakž takž žíti. Zároveň s ním byl v Římě jeho přítel a žák Alypius, jenž zastával úřad soudce. Manichejský biskup římský byl tehdy usvědčen z podvodů a Augustin byl stále bližší rozčarování. Nechtěl se však rozejíti se souvěrci, kteří jej podporovali.

V Miláně bylo vypsáno místo učitele řečnictví. I opustil Augustin Řím a odebral se tam. Kdyby dostal veřejné místo učitelské, nemusil by shánět plat od žáků. Manichejští, jež tehdy hodlal opustiti, mu k místu dopomohli svými vlivnými styky. Prefekt Symmachus, jenž obsadil místo Augustinem, byl pohan a chystal se na boj proti křesťanství a hledal

spojence. Augustinovi bylo tehdy 30 let. V Miláně byl dvůr křesťanský, ale sympatisoval s arianismem. Augustin rozešel se snadno s Manichejci a stal se katechumenem, ale velmi vlažným. Katolickým biskupem v Miláně byl tehdy svatý Ambrož. Měl veliký vliv, věhlas jako řečník, byl zkrátka osobností. Augustin si dal záležet, aby naň udělal dobrý dojem. Ale Ambrož jej přijal velmi rezervovaně. Tehdy již biskup byl velkým hodnostářem. Nedůvěřoval Augustinovi. Věděl, že Afrika je sídlem manichejství i donatismu a věděl, že Augustina doporučil jeho nepřítel prefekt Symmachus. Nastával rozkvět křesťanství a bylo mnoho konversí z konjunktury. Augustin chodil na kázání Ambrožova, ale zpočátku jen pro krásu jazyka. Nacházel však stále hlubší smysl v bibli po výkladech Ambrožových.

V té době byl Bůh Augustinovi nejvyšším filosofickým postulátem. Jinak byl v podstatě agnostikem. Posílá do Afriky pro milenku a syna. Také jeho matka přišla za ním do najatého domu se zahradou, v němž obýval. Přišli pak i jeho přátelé a sourozenci. Dům řídila Monika, jež žila v té době již životem řeholnice. Na cestě prožila bouři, ale Monika svou neohrožeností a jistotou svého poslání povzbudila plavce tak, že dopluli. I Romanianus přišel do Milána za svými záležitostmi. Ale nepokoj a tesknost srdce Augustinova nepřestávala. Viděl, že jeho zdraví jest v chladném podnebí milánském otřeseno a že nebude moci zastávati úřad rhetorský. Tehdy diskutoval mnoho se svými přáteli o podstatě pravého štěstí. Kdyby jej nebyla znepokojovala myšlenka na posmrtný život, byl by se stal epikurejcem. Drobnými sladkostmi života ozbrojoval se proti filosofickému nepokoji. Tehdy se také zbavil milenky. Na sňatek s ní nebylo pomýšlení pro její nízký původ.

Vyžíval se v diskussích s přáteli. Dávám opět mluvit Bertrandovi, jehož kniha je mi podkladem této

kompile: „Ti mladí lidé, přátelé Augustinovi i Augustin sám podobají se vlastně úžasně mladým lidem generace, od níž máme již odstup (žel!), kteří v historii podrží asi domýšlivé jméno, které si sami dali: *intelektuálové*. Podobně jako my, i oni mladí latinští Afričané, žáci rhetorů a filosofů pohanských, věřili nejvíce v ideje. Nejsouce vzdáleni tvrzení, že pravda jest nepřístupna, přece nicméně byli toho mínění, že to marné honění se za ní jest přece jenom pěknou sázkou, napínavou hrou. Ta hra jim byla celou důstojností a cenou života. Třebas i mívali záchvaty světské ctižádosti, ve skutečnosti pohrdali vším, co nebylo čistou spekulací.”

Všichni se později zase navrátili k životu. Ale tehdy vážně chtěl Augustin založit jakýsi laický klášter, než otázka žen zmařila tento naivní plán. Svou krizi projevuje Augustin slovy: „Byl jsem již znaven stravovati čas a sám jím býti stravován.” Hledá ústřední jednotící myšlenku svého života. Pozoroval život křesťanů. Viděl, že plní své povinnosti a jsou šťastní. Žil tehdy intensivním vnitřním životem. Nemohl uznati, že Bůh je původcem zla, jak učili Manichejští. Tak stává se jasným Augustinovi dogma o hříchu a o vykoupení a hlavně o Boží milosti. Četl pilně epištoly svatého Pavla a šel jeho směrem. Augustin byl tehdy na nejlepší cestě ke konverzi a nebylo při tom zvláštních vnějších událostí. Bylo však třeba navždy se rozejíti s vášněmi. Působil naň i pohled na obecný úpadek mravnosti v dvorském okolí. Bylo mu trapno státi se účastníkem toho světa intrik a zločinů. Velmi si tehdy zamiloval hymny církevní, jež zavedl Ambrož v basilikách milánských.

Augustin vypověděl konečně svou krizi starému knězi, Simplicianovi. Mluvil s ním o Platonovi i o bibli i o svých pochybnostech. Simplician mu poukázal na konverzi překladatele Platonova Viktorina. V té době slyšel Augustin také o dvou zasnoubených již

dvořanech, kteří odešli ode dvora a stali se poustevníky. „Co učiníme my?“ ptal se Augustin naléhavě Alypia. Odešel do zahrady a dlouho plakal pod fíkovníkem, jako jeho Mistr a Pán. Pak otevřel Písmo a našel v něm slova svatého Pavla: „Oblect se v Pána Ježíše Krista a nepečujte o žádosti těla!“ Řím., 13, 14.

Augustin oznámil Alypiovi a Monice svůj úmysl státi se křesťanem. Vzdal se svého veřejného úřadu, ale ponechal si několik soukromých žáků, aby mohl býti živ. Útulek mu nabídl jeho přítel Verecundus ve ville Cassiciacum. Tam našel klid po vnitřní krizi, kterou prožil. Žil tu s Adeodatem, s Alypiem a s ostatními členy rodiny a se synem Romanianovým Licentiem jako správce villy. Tuto správu obstarávala jeho matka Monika.

Jsou nám zachovány Augustinovy rozhovory s přáteli z té doby. Jest v nich již viděti budoucího církevního učitele, jenž spojuje nábožný vzlet s půvabem slohu. V té době píše svoje proslulá, „Soliloquia“ plná touhy hledajícího. Bez sensace, tiše přijal křest roku 387 zároveň se svým synem Adeodatem a přítelem Alypiem.

Augustin, Monika a Adeodatus se odhodlali k návratu do Afriky. Vše, co Augustin dosud miloval, opustil. V Ostii čekali na loď a tam zemřela svatá Monika. Augustin ji hořce oplakal, a zůstal pak ještě nějaký čas v Římě sbíraje dokumenty o Manichejích, neboť tušil, že se brzo s nimi utká. Konečně odplul do Afriky a vrátil se do Tagaste. Prodal svůj tamní majetek, rozdál jmění chudým a církvi a ze svého domu učinil klášter. Řehole jeho mnichů byla poměrně mírná. Měl sice i zvláštní posty, ale klausury přísné nebylo. Řád Augustiniánů dovolává se příkladu Augustinova, ačkoli nemá jeho původní řehole. Podobně i jiné kongregace mají „Augustinskou řeholi“, t. j. zřízenou na základě Augustinova příkladu.

Zde našel soustředění, zde psal spisy jimiž hájil křesťanství methodami antické učenosti. Mezi tím zemřel jeho syn Adeodatus, jež oplakával jako světce. Křesťané nutili Augustina, aby přijal svěcení na kněze, ale on se vzpíral: Chtěl již tiše dožítí svůj život. Náhoda jej přivedla do Hippo, kam jej volal jistý císařský úředník, jenž měl pochybnosti u víře. V Hippo byl starý biskup Valerius, Řek, který uměl špatně latinsky a vůbec ne punsky, což mu vadilo ve výkonech soudcovských, správních i katechetických. Během kázání biskupova o nedostatku kněžského lid doslova přivlékl Augustina před biskupa, žádaje bouřlivě jeho vysvěcení na kněze. Biskup Augustina na místě posvětil a po nějaké době, kterou Augustin strávil v samotě, mu odstoupil kázání a křest katechumenů, nejdůležitější to funkce.

Bylo to novum. I jako kněz chtěl však Augustin zůstatí mnichem. Tak byl založen nový klášter pro výchovu budoucích kleriků. Již tehdy začaly Augustinovy boje s Donatisty, Manicheji, Cirkumcelliony, Pelagianisty a jinými sektami. Bylo třeba nových a nových veřejných disputací.

Musil bojovati také proti zbytkům pohanství, jež spojovalo staré orgiastické zvyky se slavnostmi křesťanskými. Boj proti zakořeněným lidovým obyčejům byl obzvláště těžký a obtížný. Nebylo soustavy dosti fantastické, aby nebyla navázána na křesťanské zjevení a aby nebyla spojována se starými tradicemi. Byl tu starý spor mezi Ariany a katolíky o soupodstatnost Kristovu s Bohem Otcem. Byli Semiariani, Marcionisté, Montanisté, Cecilianí, Donatisté, Pelagiáni atd. Sekta Donatistů povstala z místních důvodů afrických. Za Konstantina byl vysvěcen neprávem za biskupa Cecilian místo Donata, a mezi Donatisty a Ceciliany nastal bratrovražedný boj. Dogmatickým podkladem byla otázka objektivní platnosti kněžského svěcení. Sektou nábožen-

ských šílenců byli cirkumcellioni, kteří žádali na silnicích peníze na pocestných a volali: „Zabte nás nebo zabijeme vás my!“ Cirkumcelionové se zabíjeli, upalovali, vrhali do vody ve jménu Kristově. Ale nevěšeli se, protože Jidáš Iškariotský se pověsil. Někdy celé tlupy vrhaly se do propasti za zpěvu žalmů. Tvrdili, že sebevražda k slávě Boží spáchaná očišťuje duši od hříchu. Donatisté jich používali jako svého násilného předvoje. Přepadávali celé osady. Před smrtí oddávali se orgiím. Neužívali meče, protože Kristus zapověděl Petrovi meč, ale zabíjeli bludaře klacky. Byla i sekta Kainitů, kteří ctili Kaina bratrovraha. Podle jejich učení moudří byli ti, kdož se nepokořili, synové Chamovi, obyvatelé Sodomy a Gomorrhý. Blahoslavený byl i Jidáš, protože on byl účasten vyššího poznání, Gnose. On zradil Krista, aby Kristus zemřel a vstal z mrtvých, protože Jidáš věděl že Kristova smrt spasí svět. Zasvěcenec musí se všeho odvážiti, vše jest mu dovoleno! Nesmí míti strach ze hříchu. Byly tajné sekty gnostiků a adamitů. Montanisté měli svou šílenou prorokyni chodící v rouše biskupském. Denně čekali příchod Spasitelův. (Srv. Merežkovskij: „Julian Apostata“.)

Jak těžké bylo hájiti v této změti názoru, osobních zájmů a politických intrik věroučnou autoritu! Biskup Valerius se rozhodl dát posvětit Augustina ještě za svého života na biskupa. Církev dotud neznala úřadu koadjutora. Aurelius, biskup karthaginský vyslovil však souhlas.

Nestačily by celé svazky, aby vylíčily biskupskou činnost Augustinovu. Slovem i písmem potíral bludy, hájil jednotu církevní, bojoval pro universalism křesťanské pravdy proti lokálnímu patrotismu a provincialismu. Ochrana církve byla tím těžší, čím více slábla císařská autorita v tehdejších politických zmatcích. Již kvantativně jest dílo Augustinovo ho-

tovým zázrakem píle. Při tom byl výborným administrátorem a žádná věc věřících nebyla mu dost malá, aby se jí nevěnoval. Organisuje charitu, zařizuje útulky pro chudé poutníky a vytrvale káže. Bývalý intelektuál projevil i neobyčejný praktický a administrativní talent. Píše dopisy na všechny strany, polemizuje, vykládá Písmo a chrání svoje svěřence před násilnostmi i intervencemi politickými. Bylo mu ukládáno i o život.

Dochází k obležení Říma, k výbojům Alarichovým. Starý Řím přestává býti středem světa. V té době píše Augustin svoje „Město Boží“, jež jest právě tak polemikou proti pohanství, jako pozitivní naukou křesťanské státovědy, na niž se ještě dnes pacifisté odvolávají.

 Roku 426 Augustin vysvětil na kněze a určil za svého nástupce Heraklia. Odpočinku od úřadu pastýřského používá ku psaní nových a nových spisů. Dochází ke vpádu Vandalů a ke krveprolitím. Augustin vidí dál. Vidí pohromu, jež se valí na svět, jež pohrbí kulturu světa antického. Všecka výmluvnost je marna proti rozpoutaným žvlům barbarismu. Není již záchrany. Augustin umírá za obležení Hipponu Vandaly. Zemřel dne 28. srpna roku 430. Loni slavil svět 1500 výročí jeho smrti.

Viděl v duchu pád imperia a řádu. Výsledky jeho neúnavné mnohaleté apoštolské činnosti, zdály se rozpadlé ležeti pod troskami imperia. Netušil však, že právě jemu bylo souzeno, aby byl jedním z hlavních budovatelů mostů mezi oběma světy a aby zachránil dědictví antiky zušlechtěné křesťanstvím.

Není možno líčiti význam jeho spisů, jejich filosofický, kulturní a bohoslovný dosah až do doby nejnovější. Nejbližšími zůstanou však lidem všech věků a všech národů jeho „Confessiones“ které psal jsa stár 40 let, jsa již knězem, protože jsou tak bezohledně upřímné a proto hluboké.

„Veliký jsi o Pane a nade vše hoden chvály a ne-smírná je moudrost Tvoje. A chce Tě chváliti člověk, jenž sám je částí Tvého díla, člověk, jenž nosí s sebou svou smrtelnost a s ní svědectví, že se pyšným protivíš! A přece Tě chce chváliti člověk, sám jsa částí Tvého stvoření! Ty nás pobadáš, abychom Tě v radosti chválili, neboť jsi nás stvořil pro sebe a nepokojné jest srdce naše, dokud nespočine v Tobě. Dej mi Pane poznati a porozuměti anebo co jest přednější, dej mi volati k Tobě a chváliti Tebe! Ale kdo bude k Tobě volati, neznaje Tě? Vždyť by byl v nebezpečení, že bude volati k někomu jinému. Nebo jsi volán proto, abys byl poznán? Kterak ale volati budou, neuvěřivše? — Chváliti budou Pána ti, kdož jej hledají. Neboť ti, kdož hledají, Jej naleznou a naleznouce Jej budou chváliti. Dej mi ó Pane, abych Tě hledal tím, že k Tobě budu volati, a budu volati k Tobě tím, že v Tebe uvěřím, neboť kázání o Tobě proniklo ke mně. Tebe Pane volá moje víra, již jsi mi dal, již jsi mi vnukl vtělením Syna svého a poselstvím kazatele svého!” Tak zní první kapitola jeho Konfessí.

Lidské poznání je relativní, logika je řetěz, který visí ve vzduchu. Chceme-li tento řetěz pevně zavěsiti, musíme mít pevný bod. Kdo nám jej dá? Věda? I Augustin marně hledal vědou tento pevný bod. Nalezl jej vírou, jež mu dala stanovisko a pochopení, „Credo ut intelligam”. „Věřím, abych pochopil”. To praví legenda znázorněná na Rubensově obraze. Nepřeliješ moře do dětské jamky, ale je možno i v kolotání moře najíti na nebi hvězdu, jež nám dá směr a tak nalezneme sebe samy ve chvíli, kdy sebe nejméně hledáme.

Čtenář, který si přečetl v úvodu, co rozumím „civilními svatými, bude překvapen, že zařazují do své sbírky svatého Benedikta, tedy mnicha a zakladatele řádu. Ale svatý Benedikt do této sbírky náleží. Náleží do ní proto, že řád, který založil, jest veskrze založen na hesle „Modli se a pracuj“. Až do Benedikta existovalo mnišství pouze kontemplativní. Byli poustevníci a poutníci, kteří utekli ze světa, vykonávali úžasné skutky kajícího, žili hlubokým vnitřním životem, ale vyhýbali se styku s lidmi. Zvláště Orient vytvořil tento typ mnicha, který se dlouho udržel v pravoslavné církvi. Čtenáři si vzpomenu na starce Zosimu z Dostojevského „Bratří Karamazových“. Ale svět Západu není světem Dostojevského. Jest světem řádu, pořádku, činnosti, nikoli světem běsů.

V době kdy žil svatý Benedikt ještě nebyla napsána Dantova „Božská komedie“, ale tvořil se již svět řádu, v němž každá sociální složka má svoje místo. Kus římského pořádku přešlo do západní kultury a že se to stalo, jest do značné míry i zásluhou svatého Benedikta. Arnošt Hello kdysi formuloval rozdíl mezi Západem a Východem slovy: „Práce a klid“. Západ jest pracovitý, ale ztratil velmi mnoho z rozjímavé schopnosti. Východ zná umění klidného rozjímání, ale nedovede organisovat práci. Východ jest založen na kultuře byzantské, na novoplatonismu, na mystice, na introspekci. Západ vytvořil velkolepý systém církevního práva, scholastiky i práva světského.

Benediktini nejenom rozjímalí a modlili se, nýbrž mýtili i lesy, zúrodňovali pustiny, opisovali knihy, věnovali se duchovní správě, studiu a vyučování. V záplavě barbarských národů zachránili dědictví antické kultury, postavili hráz přívalu barbarství hrnoucím se na Evropu, zdolali beze zbraně polo-divoké Germány, dali barbarům nejen křesťanskou víru, ale i antickou tradici a ovoce jejich působení sahá až do doby dnešní.

„Doprostřed mravních zřícenin římského impéria, doprostřed národů nestálých, stěhujících se ze země do země, doprostřed západního mnišstva neukázněného a nezorganisovaného, staví řehole Benediktova pevný útvar *rodiny klášterní*. „Fortissimum genus coenobitarum“. „Statečný rod žijících společně“ — tak nazývá svatý Benedikt svou družinu. V jejím čele stojí opat, otec ustanovený svobodnou volbou na celý život. Její členové, ať ze vznešených rodů staré šlechty římské, nebo z nízkých tříd národů nových, druží se k sobě, stávají se bratry, jichž nerozlišuje ani bývalá důstojnost světská, ani bohatství“. (Opat Arnošt Vykoukal O. S. B. v revui „Pax“ 3. 4. IV.)

Benediktinské mnišství mělo tento veliký význam kulturní a civilisační hlavně proto, že bylo *vázáno k místu*. Byl překonán typ mnicha poutníka, gyrovaga, sabaraity. Tak staly se benediktinské kláštery opěrnými body nové společnosti, ostrovy záchrany pro trosečníky v neklidné směsi národů šestého století a století následujících. Jejich kláštery staly se středisky práce.

Malinká knížka řehole Benediktovy vytvořila šest velikých foliantů dějin řádu benediktinského, nehledě k nesčetným knihám literární práce Benediktinů samotných až do doby nejnovější. Je to úžasný výboj organisované, tiché činnosti v době plné zmatku. Loni slavil benediktinský klášter Monte-

cassinský blíže neapole 1400 výročí svého založení. Jest jistě málo lidských děl, která trvají 14 století. Již pouhá existence benediktinských klášterů, které na jednom místě trvají sta a tisíc let musila vytvořit úžasně pevné pouto tradice, velikou kulturní moc. Kolem klášterů se tvořily vesnice i města. V Anglii stojí u počátků křesťanské kultury Benediktin Augustin se svými mnichy, v Germanii Winfried-Bonifacius, ve Friesku Wilibrord, v nordických zemích Ansgar a Rember, u Slovanů svatý Vojtěch, vesměs Benediktini. Čtème jenom v dějinách, co znamenalo uvedení Benediktinů do Čech na sklonku X. století. Řád znamenal spojení s kulturními snahami v ostatní Evropě.

V XI. století dochází u nás Benediktini největší obliby, ve XII. století však jí pozbývají. Přicházejí řády nové. To znamenalo: Jiný životní styl, jiné formy zbožnosti, umění, zvláště architektury, jiné dobové požadavky. Příchod Praemonstrátů nebo Františkánů znamenal novou kulturní epochu. Ve XIII. století se na Benediktiny u nás skoro zapomnělo, ve XIV. století však benediktinský řád oživuje, v husitských dobách téměř zanikl, ale přes to se zachoval u nás ve čtyřech klášteřích až do doby nejnovější. (Břevnov, Broumov, Emauzy, Rajhrad). Co Benediktini znamenali v našich zemích jest vidět z jejich někdejšího rozšíření. „Černí mniši“ byli v Polici, v Dobrém poli, u sv. Tomáše na Malé Straně, v Nezamyslicích u Sušice, na ostrově sv. Jana Křtitele u Davle, u sv. Jana pod Skalou, ve Velízi, v Orlové, ve slavném klášteře Sázavském, spojeném s tradicí sv. Vojtěcha, a umělce opata Božetěcha, ve Zbýšově, v Dřevíči, v Želivě, v Opatovicích, v Křesoboru, ve Středě, ve Vrchlabí, v Kladrubech, v Přešticích, na Přimdě, v Touškově, ve Vilémově, v Uherčicích, v Postoloprtech, (Apostolorum Porta!) v Podlažicích, v Pračově, v Hradišti

nad Jizerou, v Klepařích, na Bezdězi, ve Staré Vodě v Lubině, u sv. Ambrože na Novém Městě Pražském, u sv. Mikuláše na Malé Straně, na Hradisku u Olomouce, v Třebíči, v Komárově, v Měříně, v Březové a všude skoro zanechali alespoň pozoruhodné architektonické památky, ne-li vzácné kodexy. Benediktinky bývaly u svatého Jiří na Hradě Pražském, v Teplicích, u sv. Ducha v Praze, v Pustiměři a u sv. Gabriela na Smíchově. (Srv. P. Václav Pokorný: Přehledné dějiny benediktinských klášterů v českých zemích. Ibid.)

Kdo byl zakladatelem tolika pevností Božích ve válečných dobách, tolika hradů milosti, tolika útočišť a asylů, škol, dílen řemeslných a pracoven učenců? Kdo vyvolal v život tuto armádu pracovníků oděných černou kutnou a černým škapulířem? Byl to svatý Benedikt. Narodil se roku 480. Pocházel z patricijské, staroslavné rodiny v Nursii Sabinské a těšil se vzácné výchově, která se v jeho reguli zřejmě odráží. Po klasickém vzdělání domácím odchází kolem svého 17. roku na další studie do Říma a studuje zejména retoriku a římské právo. Od malicka jest seznamován se zřízením vojenským. I tento duch se jeví v jeho pokojné armádě.

Vlastnosti získané touto výchovou se prohlubují v Římě. Navštěvuje temné basiliky, vyzdobené dosud zářícím zlatem konstantinovským a v katakombách modlí se u hrobů mučedníků za návrat První Lásky. Vždyť tehdy podivná směs antiky a křesťanství, státní ochrana církve za nastalých dob zmatků cařihradsko-římských uvedly v nebezpečení čistotu duchovního života křesťanského. Nádhera mramorového Říma ještě trvá. Cassiodor nazývá jej ještě v této době divem světa. Ale rozkošnictví a požitkářství rozkládá staré římské ctnosti.

A tu svatý Benedikt sotva dvacetiletý „scienter nescius et sapienter indoctus” prchá z frivolity stu-

dentského života tiberského Babylona do samoty chrámu v Enfide. Až sem jej doprovázela jeho pěstounka. Ale Benedikt zatoužil po samotě naprosté a proto odebral se do hor. Stal se opatem v jeskynním klášteře vicovarském, ale nesetřval tam. Snad se zdál svým mnichům příliš přísný. Než došel ke svému vlastnímu novému typu řehole, zkusil sám na sobě mnišství krajní askese. Měl již tehdy pověst světce a divotvůrce. Odchází opět do samoty, do Subiaka, aby se tu oddal životu poustevnickému. Zde jej potkal mnich Roman z nedalekého kláštera a pokud mohl, pečoval o mladého anachoretu. Dal mu roucho řeholní a dělil se s ním o vlastní pokrm. Brzo však se opět shromáždili kolem osobnosti Benediktovy učedníci, které rozdělil do dvanácti klášterních „coenobií“. V každé bylo po dvanácti mniších, a v každé coenobii ustanovil opaty. Ale spořádanost a přísnost jeho života vzbudila mu záhy závistníky. Chtěje uniknouti pronásledování kněze Florentia, opustil údolí řeky Anio a svých dvanáct klášterů a odebral se na horu Monte Cassino, kde ztrávil posledních patnáct let svého života a kde napsal svoji řeholi, dílo, jež přetrvalo tolik století.

Monte Cassino je kopec 520 m vysoký, stojící o samotě. Pouze na severu jest spojen s horským pásmem Abruzz. Skýtá pohled do dáli na zelenou rovinu a řeku Loeris, až k horám Lepointským a ke skalám Gaetským, vystupujícím z moře. Tehdy ještě byly na Monte Cassinu zříceniny hradeb etruských a věž někdejší římské posádky. Také tam byl ještě chrám Apolonův s hájem. Na místech bývalého kultu pohanského vztýčil Benedikt chrám svatého Jana Křtitele, který byl vzorem všem mnichům a chrám svatého Martina z Toursu. Sám žil ve věži a ostatním mnichům byly zřízeny cely. (Srov. P. Hildebrand Höpfel: „Monte Cassino“ Ibid).

Benediktini však se neodloučili úplně od ostat-

ního světa. Rozdávali zásoby potravin v době hladu, vykupovali zajatce — nebylo to mnišství, jež pěstuje jenom vlastní zásluhy, nýbrž mnišství typicky západní, jež zasahuje i do dějů tohoto světa. Příklad Benediktův a moudrost a znalost lidí, na jejímž základě byla vzdělána jeho řehole, vábil nové a nové mnichy i žáky. Někteří patriciové svěřili Benediktovi své syny k výchově. Tak na příklad Aequitius svého syna Maura, a Tertullus svého syna Placida. Z Monte Cassina šířila se nová řehole nejen do jiných krajín Italie, nýbrž i do všech zemí evropských a později i do jiných dílů světa.

Není nadsázkou, řekneme-li, že rychlé rozšíření Benediktinů bylo záchranou evropské civilisace. Svatý Benedikt zemřel roku 542 v oratoriu s pozdviženými rukama. (Srov. P. Bernard Velíšek „Život svatého otce Benedikta“. Ibid.) Jeho životopis nenapsal nikdo menší než papež svatý Řehoř Veliký. Řehole, kterou svatý Benedikt sepsal a životopis sepsaný papežem náleží mezi nejdůležitější dokumenty křesťanské kultury evropské. Řehole Benediktova jest nejenom nejstarší řeholí západní, ale jest také nejúplnější. U srovnání s řeholemi, jež sepsali pozdější vůdcové duchovního života monastického, jako svatý František, Dominik, Ignác z Loyoly a u srovnání se zápisy mnišských pravidel jak byly sepsány na Východě eremity a anachorety, jest řehole Benediktova skutečnou řeholí, kdežto všechny ostatní jsou pouhými předpisy společného života na témže místě.

Řehole Benediktova není totiž pouhým domácím řádem, nýbrž chce svoje mnichy opravdu vychovávat. Benedikt zřejmě znal i regule předchozí, anachoretské. Základním rysem životních pravidel, jež dal Benedikt svým mnichům, jest theocentrism. Bůh je králem a středem všech srdcí. Nic není přednějšího, než bohoslužba. Jest pravda, že Benediktini vy-

konali úžasnou práci a zanechali velkolepá díla. Ale jest charakteristickým znakem jejich životní moudrosti, že toto dílo nebylo samo sobě účelem. Vždyť dílo sebe užitečnější se může člověku ve chvíli skepse jeviti marným shonem, a vždy číhá na nás někde skeptická otázka: „K čemu tohle všecko?“ Aby tato skepse nerozvrátila naši práci, jest třeba si stanoviti účel vyšší. Benediktinské heslo zní: „Ut in omnibus glorificetur Deus“ — „Aby ve všem byl oslaven Bůh!“ Nejenom v modlitbě, ale i v práci. Práce a modlitba jdou ruku v ruce. Jenom pak jest dána záruka, že pracovník nebude ve své práci hledati svou vlastní slávu. (Srv. P. Justin Albrecht OSB. „Duchovní život Benediktinů podle řehole svatého Benedikta“. Ibid.)

Velký důraz kladl svatý Benedikt na společnou modlitbu a zvláště na společný zpěv v choru. Na troskách starého antického písennictví vzniká písennictví nové, poesie hymnická, která vede až k moderním formám básnickým. Přejímá z řeči lidové půvab rýmu a přízvučného skandování, jež jest latině přirozenější, než umělá, z řečtiny přejatá časomíra. Benediktini skládají sami hymny a antifony a zaznamenávají jejich melodie. Noty, jež jsou zachovány ve starých kodexech, pocházejí z jejich obřadních knih. Pro žádnou práci nesměl býti zanedbán chór, který byl střediskem jejich života. Krásná forma liturgie byla vždy znovu obnovována hlavně Benediktiny, kteří se těchto snah nevzdali dodneška.

S touto obnovou křesťanské Musy hudební, poetické, umělecké a řemeslné však jde ruku v ruce další základní příkaz řehole benediktinské, jenž jest zárukou že tato tvořivost nestane se neplodným literátstvím a esthetstvím. Jest to základní příkaz pokory, který jest druhou stěžejní myšlenkou řehole benediktinské. Svatý Benedikt vypočítává ve své řeholi těchto stupňů pokory dvanáct:

1. Varovati se zlé žádostivosti.
2. Nemilovati vlastní vůle.
3. Býti upřímně oddán představeným.
4. Zachovávat trpělivost v těžkých a protivných věcech, ba i při utrpeném bezpráví.
5. Netajiti před opatemaní svých zlých myšlenek.
6. Spokojiti se s věcmi ubohými a nejposlednějšími.
7. Pokládati sama sebe po veškeré vykonané práci za služebníka neužitečného.
8. Neříditi se v konání ničím jiným, než řeholí klášterní a příklady staršího.
9. Zachovávat kázeň jazyka.
10. Nevyhledávat příčin ke smíchu.
11. Zachovávat vážnost a jemnost v řeči.
12. Zachovávat i pokorné držení těla.

To jest tedy oněch dvanáct stupňů pokory, po kterých vede Benedikt svoje mnichy, a opravdu jenom za zachovávání těchto pravidel jest možný kommunismus. Křesťanský kommunismus není založen na chtivosti statků pozemských, nýbrž na zřeknutí se jich. Jest věcí duchovní elity a jenom proto jest vůbec možný. Jest to moudrost poustevnická, ale uplatněná prakticky mezi massami lidu v době stěhování národů. Benedikt srovnává svou řeholi s vojenským táborem Královým, školou Boží služby a s dílnou duchovního umění.

„Podivno, že tajemství životodárné síly této regule čtrnáct plných věků odolává času, změnám, poměrům, národnostním přesunům, politickým zmatkům, různým směrům asketických škol i filosofických proudů. Regule svatého Benedikta na těchto zásadách vyhovuje stejně svatému Brunovi na samotách chartreuských, jako žhavému a výbušnému svatému Bernardu v údolí clairvauxském. Může se jí chopit i Don Rancé della Trappe, i Don Prosper Guéranger v Solesmes, i bratři Wolterové

v Beuroně. Vyhovuje stejně Germánům jako Slovanu, Anglosasu i Amerikánu.” (P. Method Klement O. S. B. „Regule sv. Benedikta”. Ibid.)

Jest založena na autoritě, již se buď podrobíš nebo odejdeš z její pravomoci. Není ponecháno místo subjektivismu. Vyslechně se rada všech, i nejmladších, ale není tu samospráva. Největšího napětí vůle a nejsilnější vůle je třeba k tomu, aby se člověk vlastní vůle vzdal ve jménu díla společného.

Kromě prologu, jenž jedná o opuštění světa a o volbě praporu Kristova obsahuje řehole Benediktova 60 kapitol, jež jednají o družích mnichů, o povinnostech a právech opatových, o přibírání bratří ku poradě, o napodobení Krista, při čemž jest duše adeptova přirovnávána k balvanu, z něhož má býti podoba Kristova vytesána. Další kapitoly jednají o benediktinské asketice, o mystickém životě modlitby, o poslušnosti, o mlčelivosti, o pokoře, o službě boží, o svatyní, o liturgii, o práci, při čemž je všem mnichům i ukládána práce manuální. Čas je rozdělen tak, že se neprozahálí ani minuty. Řehole jedná také o trestech, o úpravě a pořádku domu až do nejmenších podrobností, o věcech hospodářských, o přijímání noviců, jimž se nemá dělat začátek lehkým, nýbrž naopak hodně tvrdým. Následují kapitoly o pořádku bratří, o volbě opata, o ustanovení převora a končí kapitolou o povinnostech vrátného kláštera. Fortnou klášterní končí se svět mnichův. Závěrem jest „Píseň svatého Otce Benedikta”, chvalozpěv na lásku Boží a posléze stať, v níž patriarcha ukazuje, že v jeho řeholi není nic, než odkaz Písma a svatých Otců.

Snad by se někomu mohlo zdát, že je to život neradostný, pochmurný. To však jenom tomu, kdo nedovede rozeznávat mezi veselím a skutečnou, svatou, vnitřní, tichou radostí, jež právě tolik chybí naší době.

Benediktinská tradice má jeden zvláště charakteristický rys, jenž ji odlišuje od řeholí ostatních. Jest to příkaz pohostinství, vzniklý v době, kdy klášter byl asylem pocestných. Host do domu, Bůh do domu. S hostem přichází lepší jídlo na stůl, hostu má vždy býti otevřeno, třebaže má býti přijímán s náležitou opatrností. Benediktinská tradice to vyjadřuje rýmovaným hexametreem:

„Porta patens esto. Nullo claudatur honesto.”

Na tomto hexametrů máme také typickou ukázkou, jak rým rozráží starý hexametr a staré elegické distichon a jak si razí nová poesie cestu, oděna zpočátku ještě rouchem klassickým. Tradiční vtip ještě pak varuje před oním opatem, který prý tento nápis umístil nad branou svého kláštera, ale přehodil tečku, takže nápis prý zněl: „Porta patens esto nullo. Claudatur honesto.”

Kdo četl Schefflův román „Eckehard”, plný dobového koloritu osmého století a klassické učenosti a vytríbenosti, nechť si uvědomí, že ne příliš odlišným způsobem žijí Benediktini dodnes. A má to vše význam pro dnešního člověka? Lze ještě dnes těžiti z této mnišské životní moudrosti? Není jenom pro mnichy, nebo snad nanejvýš pro jejich obláty a vokalisty? Myslím, že i v plném ruchu světském lze se zamysleti nad touto životní normou, jež přetrvala tolik století a jež byla tak plodná. Nestůně dnešní společnost právě přemírou subjektivismu, přemírou individuálních práv, přemírou vlastní vůle každého jednotlivce, přemírou nároků? Čím více se o kollektivismu mluví, tím méně jest uskutečňován, čím více se stala pokora literární módou, tím méně jest ochoty ji praktikovati, čím více se o mystice mluví, tím více se zapomíná, že mystika není extasí, není vzdáním se rozumu, není dadaismem, nýbrž jest nejvyšším stavem duše rozumné a rozumově ukázněné. I člověk, který nikdy nepůjde do

kláštera, si může uvědomit v překotném ruchu dnešního zkommercialisovaného života, že jest třeba hledat rovnováhu mezi činností a vnitřním soustředěním, že jest nutno najít cestu z labyrintu světa do ráje srdce, že kontemplece není práci na překážku, nýbrž že ji teprve náležitě umožňuje, dávajíc extensivnímu životu zdravý korrektiv v životě intenzivním. Benediktini, kteří psali knihy, malovali iniciály a obrazy, stavěli chrámy, mýtili lesy, sytili a chránili chudé, zpívali a modlili se, jdouce životem co nejtišeji, napsali nad brány svých klášterů slovo, které právě po světové válce je v ústech všech, ale málokdo mu dobře rozumí. To slovo obsahuje jen tři písmenka a zní:

PAX.

Svatý František z Assisi náleží ke světcům, o jejichž gloriolu i mezi lidmi tohoto světa je nejméně sporů. Všichni jej mají rádi a všichni si jej přibarvují podle svého přesvědčení a vkusu. Vidí v něm brzo patheistu, brzo pietistu, brzo chmurného kajícíka, brzo opět „sladkého chudáčka Božího“, o němž leckdy píší s odpornou sentimentalitou.

Chci nejprve krátce vypravovati jeho životopis, při čemž mi hlavní pomůckou byla prostě psaná kniha Angela Colomba: „Francesco d'Assisi. (Istituto Italiano. Milano 1921.) Její český překlad vyšel roku 1925 nákladem „Československé Akciové Tiskárny v Praze“.

Svatý František z Assisi byl syn bohatého obchodníka Petra z Luky a jeho choti Piky, která pocházela z Provence. Z úcty k Francii nazval svého syna Francesco. Francesco se učil francouzsky i latinsky od kněží sousedního kostela. Vstoupil brzo do otcova obchodu, vydělával i utrácel. Byl králem radovánek místní mládeže, ale projevoval při nich vždy vznešenou ušlechtilost. Vynikal zejména vždy velikou štedrostí k chudým.

Nastaly válečné doby bojů mezi císařem a papežem, měst proti městům, měšťanů proti šlechtě. Assisi upadlo do moci císařovy. Ale spoletský vévoda císařský, jenž byl pánem v Assisi, byl nucen poddati se nově nastoupivšímu papeži Innocenci III. Brzo však vypukla revolta obecného lidu proti domácí šlechtě assiské a vzbouřený lid vyžádal si pomoc Perugie, jež byla Assisi nepřátelská. Došlo k válce mezi Assisi

a Perugii. Assisští byli poraženi a František upadl do zajetí Perugijských. V zajetí snil však o budoucích hrdinských skutcích. Bylo to v době, kdy v módě byly hrdinské a milostné zpěvy troubadourů.

Když byl roku 1203 uzavřen mír, pokračoval však František ve starém způsobu života. Ve 23 letech onemocněl. V rekonvalescenci pocítil hlubokou vnitřní prázdnotu. Tento pocit jej neopouštěl, ani když se vrátil k dřívějšímu životu. Opět v něm oživil rytířský ideál. Súčastnil se výpravy na pomoc Perugii, kde zápasil Valter Briennský s Němci, chráně papeže. Ale sotva dorazil do Spoleta, opět se roz nemohl a slyšel hlas, který jej posílal domů, tam že naň čeká jiný úkol. Druhům byla od té doby nápadná jeho zamlklost a domnívali se, že František je zamilován. S úsměvem to připouštěl, ale dodával, že jeho láska je vznešenější, bohatší a krásnější, než si dovedou představit.

Odešel do jeskyně za městem a dlouho prosil Boha, aby mu ukázal, co má činiti. Vykonal pouť do Říma. Všecky peníze, které měl při sobě, hodil na hrob knížat apoštolských Petra a Pavla a chtěl zkusit, jaké to je, když člověk musí čekat na kus chleba z útrpnosti. Dal jednomu z žebráků svůj šat a vzal na sebe jeho hadry. Pocítil tehdy ponejprv pravé uspokojení ze svobody, radost se zasnoubení s Paní Chudobou. Viděl, jak málo člověk opravdu potřebuje. Blízko Assisi se setkal po návratu z Říma s malomocným. Nestačilo mu, aby mu dal almužnu. Přemohl hnus a políbil jej. Nazítří se odebral do jejich špitálu a potěšil je nejen almužnou, ale i milým pohledem a bratrským objetím, jehož tito nemocní, vyloučení z lidské společnosti tolik postrádali. Cítil opět hluboké vnitřní uspokojení a odpor ke sladkostem světa.

Ale jeho život doma stával se den ze dne nesnesitelnějším. Otec jej nechápal a vyčítal mu. František

se utíkal do kaplí a kostelů a nejvíce si oblíbil kostelík svatého Damiána, velmi sešlou to venkovskou kapličku. Prosil před křížem v kapličce o osvěcení. S kříže se ozval hlas: „Jdi, oprav můj dům, který je na spadnutí.“ — Ale nebyla to jen venkovská kaplička, jež se sesouvala. Církev tehdy byla ohrožena náporom Katharů a Albigenských a ještě více rozrušována špatnými mravy svých služebníků. František dal ihned všecky peníze starému knězi, žijícímu při kapličce. Pak došel domů, prodal několik kusů sukna ve Folignu a peníze dal knězi na opravu kapličky. Kněz dovolil Františkovi, aby zůstal nějaký čas u svatého Damiána. František neustále rozjímal o ukřižování Páně a myšlenka na ně nikdy nevymizela z jeho srdce.

Zatím jeho otec, pan Petr Bernardone jej dal hledati v okolí, ale nenašel jeskyně, již si František zvolil k obývání. Kněz vrátil jeho otci peníze určené na opravu kostela. Když pak Petr Bernardone po několika dnech stál za pultem v krámě, zaslechl na ulici křik a učenníci mu zvěštovali, že uličníci běží za nějakým bláznem. Poznal v bláznův svého prvorozeného syna Františka, bledého, vyhublého, poházeného blátem od uličníků. Zmocnil se syna a zavřel jej do sklepa. Marně zkoušel jej po dobrém i po zlém přiměti ke změně života. Ani matčiny slzy jej k tomu nepřiměly. Konečně mu matka dala svobodu a František se opět odebral k svatému Damiánu. Pan Petr byl tehdy na cestách. Když se však vrátil, v hněvu syna vydědil a žádal radní pány, aby byl František vypověděn z obvodu obce. Ale František prohlásil, že jako sluha církve nespadá již pod světskou pravomoc. Petr se obrátil na biskupa. Biskup předvolal otce i syna. František měl se na výzvu biskupovu vzdáti všech statků. Odpověděl tím, že svlékl ze sebe i to, co měl na sobě. František zřekl se své rodiny a prohlásil, že od této

chvíle jeho otcem je Pán na nebesích. Pan Petr skutečně přijal šaty i zbytek peněz a odešel. Biskup zahalil Františka do svého pláště a jakýsi zahradník mu dal staré roztrhané šaty. František nakreslil na ně kouskem křídý znamení kříže a odešel z města.

Cítil se úplně volným a odešel do hor a po cestě si hlasitě zpíval. Jeho zpěv přilákal loupežníky. Na otázku, kdo jest, odpověděl, že jest hlasatelem Velikého Krále. Loupežníci se smíchem si prohlíželi jeho podivné vzezření, svlékli jej z jeho hadrů a hodili jej do sněhu. Obdržel z milosti jídlo v nedalekém klášteře v Giubbiu a na cestě dostal od kohosi poustevnický hábit provazem přepásaný. Odebral se ke svým malomocným, které ošetřoval. Zpívaje pak ve městě vybíral ne peníze, nýbrž cihly na opravu kostelíka sv. Damiána. Vracíval se s jejich těžkým břemenem a sám pracoval o opravě kapličky. Kněz jej za to živil. Ale František nechtěl ani to. Chodil s miskou po městě, vybíraje kousky potravin. Počal jísti s přemáháním, ale když se přemohl, byl šťasten. Stal se veřejným žebrákem, on, syn bohatého Petra Bernardona. Za pomoci lidí dobré vůle byla dokončena stavba kostela svatého Damiána. Vyprosil i olej do věčné lampy a to od hodovníků, kteří hýřili s jeho bývalými přáteli, jimž se ukázal jako žebrák.

Uměl prosit tak vroucně, že dostal všude, oč žádal. Opravil pak takto ještě kostelíky svatého Petra a Panny Marie Andělské v Porciunkuli. Domníval se, že našel svůj životní úkol opravuje chudé chrámy, modle se a živě se tím, co mu kdo dal. Dne 24. února 1209 přišel však kněz od svatého Damiána do Porciunkule, aby tam sloužil mši svatou, chtěje se takto Františkovi odvděčit. Františkovi se zdálo, že slova evangelia v 10. kap. Matoušově, jež byla čtena ve mši svaté, mluví přímo k němu. Znějí takto: „Jděte a kažte říkajíce: Přiblížilo se království ne-

beské. Nemocné uzdravujte, mrtvé křiste, malomocné očišťujte, zlé duchy vymítejte. Darmo jste vzali, darmo dejte. Nebeřte si ani zlata, ani stříbra ani mědi do opasků svých, ani mošny na cestu, ani dvou sukni, ani obuvi, ani holi. Hodenť jest zajisté dělník pokrmu svého. Do kteréhokoliv pak města nebo místa vejdete, zeptejte se, kdo v něm jest hoden. A tam zůstaňte, pokud nevyjdete. Vcházejíce pak do domu, pozdravte jej, řkouce: „Pokoj buď domu tomuto.“

Tak vznikl Františkův apoštolát. Odhodil hůl, opasek, mošnu i obuv. Bos a v kajicnické říze, přepásán provazem, šel světem jako hlasatel Velikého Krále. Každého zdravil srdečně slovy evangelia. Pak se postavil na náměstí a kázal o svých vlastních vnitřních zkušenostech. Již se mu nesmáli. Mluvil nejen slovy, ale i příkladem.

Prvním jeho učeníkem byl Bernard z Quintavalle. Byl bohat a velmi vážen. Cítil však vnitřní pustotu; několikrát pozval Františka k sobě a rozhodl se ho následovati. František se odebral s ním a s Petrem z Katanie do kostela svatého Mikuláše, vzal z oltáře evangelia a přečetl jím místo, jež rozhodlo o jeho životě. Vedle toho jím ještě přečetl dvě místa: „Chce-li kdo za Mnou přijíti, zapři sebe sám, vezmi kříž svůj a následuj mne, kdo by však ztratil život svůj pro mne, nalezne jej. Nebo co platno jest člověku, kdyby celý svět získal, a na duši své škodu utrpěl?“ — Další místo které svým učedníkům přečetl, bylo: „Jednoho se ti nedostává. Jdi, prodej co máš, a dej chudým a budeš míti poklad v nebi. Pojď a následuj mne.“ Tato slova označil František jako jejich řeholi a život. Bernard pak počal rozdíleti chudým své jmění, František chválil Pána Boha a byl kolem nich veliký zástup.

Dalším jeho učenníkem se stal kněz Sylvestr. To se stalo takto. Šel kolem, když byly rozdíleny Ber-

nardovy peníze. Vzpomněl si, že prodal Františkovi lacino cihly na opravu kostela svatého Damiána. I řekl mu: „Bratře, ale ty cihly jsi dostal ode mne velmi lacino!” František dal mu hrst peněz a řekl mu: „Máš teď už dost?” Sylvestr odešel zahanben, ale za několik dní se vrátil a stal se učenníkem Františkovým.

Druhové se usadili u Porciunkuli. Bernard i Petr si vystavěli chatrče a oblékli se podobně jako František. Tehdejší sedláci chodili v podobných pytlovitých bundách. Po osmi dnech přišel nový učeník Jiljí. Chodili a kázali. Přespávali všelijak a na otázku kdo jsou, říkali, že jsou kajícníci Assisští. Ale nebyli zasmušilí. Zpívali, pomáhali lidem na poli, těšili se z prostých a sladkých darů života a říkali si sami „žertovatelé Páně”, „ioculatores Domini”. Nebyli všude přijati vlídně. Často bývali vítáni posměchem. Ale celkem je měli lidé rádi a stále získávali nové učedníky. Byli trpěliví, uctiví, mluvili prostě a nestyděli se, že nejsou učení. Vždy v Porciunkule se navzájem posilovali. Mnozí, kteří jim ukřivdili, hleděli napravit učiněné bezpráví. Často se po mnoha příkořích přesvědčili, že lidé jsou přece jenom v základě dobří, zvláště když viděli, že jejich chudoba je dobrovolná, že nejsou obyčejní pobudové.

Bratří bylo stále více, bylo tíže se uživit. Biskup chtěl Františka přesvědčiti, že by bylo dobře, kdyby bratří přece jenom měli nějaký majetek. Ale František se bránil. Kdo má majetek musí jej chránit, třeba i zbraní a to by bylo proti lásce. Brzo se také stali mnozí kněží jejich nepřáteli, protože nepřátelé kněží tendenčně vychvalovali chudobu bratří Františkových, aby mohli tupiti kněze. To vše skličovalo Františka. Nechtěl být vůdcem, chtěl být jen kajícníkem. Rozhodl se, že se odebere do Říma a požádá o schválení pro svoji řeholi. Jeho

„řehole“ byla v podstatě parafráze tří míst evangelia, jež četl bratřím a stručné předpisy o práci pro bratry.

Vydali se na cestu. František zaujat svými plány svěřil vedení bratru Bernardovi. Františkovi se na cestě zdál sen. Viděl překrásný strom, jehož větvi se dotýkal a jenž se k němu skláněl. Spatřoval v tom dobrou předzvěst. Ale uskutečnění jeho úmyslu nebylo lehké. Vládl tehdy papež Innocenc III., jenž veškeré své energie užíval k nápravě kněžstva. Ale právě proto, že byl mužem kázně, neměl dost smyslu pro svobodu života františkánského. V Římě se bratři setkali s biskupem Assiským, jenž je představil svému známému kardinálovi Janovi od svatého Pavla. Kardinál je laskavě přijal, pohostil a poznal čistotu jejich úmyslů. I představil bratry assiské papeži. Papež sice schvaloval jejich činnost, ale obával se, že v přísnosti nebudou moci vytrvati. Po krátké rozmluvě vyzval Františka, aby se modlil, by Bůh mu dal seznat svou vůli. Zatím vyložil v konsistoři věc kardinálům. Kardinálové byli skeptičtí. Tvrdili dokonce, že František vzdává se takto všech světských jistot, opovážlivě spoléhá na Boží Prozřetelnost. Ale kardinál Jan dokazoval, že nesmí býti nikomu bráněno, aby žil podle evangelia. Podle legendy měl papež sen. Lateránská basilika se hroutila. V tom k ní přišel bosý mužíček, a opřel se o ni. Zeď se však na něho nesřítla; mužíček rostl a rostl, až vzrostl v obra, a katedrálu podepřel. Když byl zavolán František opět k papeži, poznal v něm papež muže ze svého snu, požehnal Františkovi, a naznačil mu, že až bratří bude více, že jim snad svěří ještě důležitější poslání.

Od té doby nazývali bratří se „Fratres minores“, „menší bratří“. Chovali se stejně k bohatým, jako k chudým a před samotným císařem kázal jeden

z nich o pomíjející moci světské. Kdekoli byli ve službě nebo na práci, nikde nesměli přijímat místa dohlížitelů.

Když se občané v Assisi dověděli, že jeho řehole jest schválena, byli dychtívi na Františkovo kázání v dómě. František kázal s velkým úspěchem. Mnozí Františka následovali a jeho příklad i slova působila i na ostatní. Pod vlivem jeho kázání byl sjednán také mír mezi dvěma stranami v městě, které proti sobě dotud neustále bojovaly. Na jeho přímlovu mohli se nevolníci osvobodit malým výkupným, byla stejně rozvržena daň, dovolena ochrana cizinců a dána obecná amnestie. Bylo to vítězství lásky a práva. Bratři se usadili v chatrči v Rivotorto. Svěřovali se Františkovi s každou myšlenkou a František byl jim skutečným otcem.

Jejich život byl přísný, ale radostný. František vždy hlásal, že Bůh chce naše obrácení, ale nechce našeho zničení. Do okolí chodili na práci a na kázání. Když však jednou sedlák vehnal jim do jejich chýše svého osla, opustili chatrč. Vrátili se do Porciunkuly. Postavili si narychlo jen několik chatrčí. A to byla první františkánská osada. Tam strávili deset nejkrásnějších let. Kteří uměli řemeslo, vykonávali je. Směli však přijímat za práci jen životní potřeby a nikoli peníze. Snažili se napodobovat Krista ve všem. Příhody těchto prvních františkánů jsou zachyceny ve známé sbírce „Fioretti“, krásných a naivních lidových legendách o svatém Františkovi a jeho bratřích. Kde viděli sešlé kostely, opravovali a čistili je.

Humorem vynikal mezi nimi zvláště bratr Ginepro. Nejraději měl František bratra Lva „ovečku Boží“. Přicházeli noví a noví žáci, vznikala nová sídla a nové kláštery. Jejich příklad obrácel největší zločince a dodával odvahy k životu největším zoufalcům. Krásné epizody o tom zaznamenávají „Fioretti“.

Brzo však vznikly nejenom kláštery Františkánů, ale i Františkánek, resp. Klarisek.

Hnutí Františkánské (neboť lze mluvit již o hnutí, nejenom o nové řeholi) zahájila mezi ženami svatá Klára. Svatá Klára narodila se v Assisi roku 1194. Pocházela se vznešené rodiny Scifi. Bylo jí 16 let, když slyšela první kázání Františkovo v assiské kathedrále. Roku 1212 opustila tajně domov, aby následovala svatého Františka. Odešla do Porciunkule, kdež jí bratři vyšli s pochodněmi vstříc. Tam oblékla drsnou řízu Klarisek. I jí František přečetl slova evangelia a přijal od ní slib, že bude podle nich žít. Tak se stala ze vznešené dámy sestra Klára. Téže noci odvedl ji František do kláštera Benediktinek, vzdáleného od Porciunkuly asi hodinu cesty. Za čtrnáct dní opustila domov i druhá její sestra, Anežka a odešla za sestrou. Její otec přepadl s ozbrojenci klášter, ale marně bránila rodina dívkám ve splnění jejich předsevzetí. Brzo se přidaly k sestrám i jiné dívky, jimž František našel útulek, v němž pak strávily celý život. Řehole byla podobná jako u bratří, kromě kázání. Bylo nutno se zříci majetku, ale nebýval odevzdán klášteru, nýbrž chudým. Klášter měl býti udržován jen z práce a z milodarů. Měl býti vždy „pevným hradem Paní Chudoby“. Sestry také pečovaly o nemocné. Klára sama, ač nemocna, konala i nejhrubší práce. Svoje právo na chudobu dovedla si sestra Klára uchrániti i vůči samotnému papeži.

Dvakrát do roka se shromažďovali všichni bratři, jichž počet neustále rostl. Činnost františkánů neměla býti omezena jenom na Itálii. Když se chystal Jan Briennský na křížovou výpravu proti Damiettě, připravoval se František, že půjde s ním. Ale bouře vrhla loď, na níž František odplul na dalmatské pobřeží. I odhodlal se k návratu, protože nenašel jiné lodi. Vstoupil na loď plující do Ankony. Hned po

vystoupení z lodi začal opět kázati. Na zámku Montefeltro kázal při turnaji, konaném při pasování na rytíře. Rytíř Orlando, vévoda z Chiusi daroval při této příležitosti hodu Alverno. František zatím chtěl jít hlásat evangelium do Marokka. V té době však měl pochybnosti o svém poslání. Radil se s bratřími a s Klárou, ale všichni jej posilovali v jeho činnosti. I vydal se znovu na cestu se dvěma druhy. Na této cestě se stala událost, o níž vypravuje legenda. Kázal ptákům, kteří se se všech stran slétli, aby jej vyslechli. Není jistě krásnější ilustrace pro jeho lásku k přírodě. Jindy prý když kázal lidem, vlaštovičky jej rušily svým švitořením. Ale když „sestřičky vlaštovičky“ napomenul, ztichly. Na jeho lásku odpovídalo láskou každé stvoření. I vlka prý zkrotil svým mírným pohledem. Poslouchaly jej tisíce lidí a z daleko široka chodili na jeho kázání.

Ty, kdož nemohli vstoupiti do řádu Františkánů nebo Klarisek, přijímal do zbožného bratrstva, do třetího řádu svatého Františka. Terciáři měli vrátiti statky neprávem nabyté, nehromaditi bohatství, plnit, ochotně povinnosti svého stavu, býti věrnými Bohu v drobných denních povinnostech, zdržovati se zlých myšlenek, bez nutnosti nepřísahati a neměli nositi zbraně. Rozšíření třetího řádu umenšilo boje mezi občany a městy a otevřelo cestu pokojnějším časům. Tak se obnovovali lidé, rodiny, společnost. Hroutící se svatyně byla podepřena.

Mezi tím zemřel Innocenc III. a nastoupil Honorius III., dobrý a svatý stařec, jenž Františkánům byl velmi přízniv. Dne 14. května 1217 bylo v Porciunkuli obvyklé shromáždění, svatodušní porada. František vyložil svůj veliký plán. Řád se rozmnožil, i jest třeba jíti na missie mimo Itálii, do Němec, do Uher, do Francie, do Španěl a až do Svaté Země. Kardinál Hugolin, velký příznivec Františkánů, přemluvil však svatého Františka, aby on sám zůstal

v Italii. Čím více řád rostl, tím více vzrůstaly se i intriky proti němu a bylo třeba, aby se František mohl popřípadě osobně jim ubrániti. Vždyť již i z kacířství byli Františkáni viněni. František se před papežem proti všem pomluvám skvěle obhájil. Setkal se tehdy v Římě se svatým Dominikem, s nímž uzavřel vřelé přátelství.

Na hlavním shromáždění svatodušním roku 1218 bral účast také kardinál Hugolin a Dominik se svými druhy. Několik tisíc Františkánů tábořilo tu prostě pod širým nebem. Nikdo se nestaral o hmotné potřeby a přece venkované z okolí nanosili vše, čeho bylo třeba.

Objevily se však v řádě již i první rozpory. Mezi Františkány byli i bratří učení, jimž řehole se zdála příliš prostou, příliš svéráznou. Připomínali opatství Benediktinů a dávné zákonodárství klášterní. Kardinál se zeptal Františka, nehodlá-li svěřiti svým vzdělanějším žákům důležitější poslání, radě se s nimi zda by nemohl využití jejich pokynů a zkušeností starých řádů. Avšak František hájil starou cestu pokory a prostoty a tentokrát ji ještě uhájil. Ale missie ztroskotaly, až na missii syrskou, vedenou vzdělaným bratrem Eliášem. Bratří neznalí cizích řečí byli v mnohých zemích pokládáni za kacíře a pronásledováni.

Až dosud se František bránil všem privilegiím, jež by zaručovala jeho dílu právní ochranu, spoléhaje se na svou prostou cestu. Tentokrát se však dal přesvědčiti, že mají-li další missie mít úspěch, že jest třeba pro ně papežského privilegia. Obdržel je také 11. června 1219 a pak byly poslány missie do Řecka, Francie, do Tunisu a do Marokka. I František vydal se na pouť do Svaté Země. Kázal křižákům a odvážil se i do tábora Sarecénů, kde kázal před samotným sultánem! Sultán jat jeho zjevem mu neublížil. Ale ve Svaté Zemi dostal František

zprávu, že jeho zástupci, jež ustanovil, mění řeholi. I vrátil se provázen Petrem z Katanie, Eliášem z Kortony, Cesarem Spýrským a několika jinými. Podařilo se mu sice odvrátit změnu řehole, ale přece jenom musil přijmouti papežské ustanovení o noviciátu a o doživotních slibech řeholních. Z františkánského hnutí se stával františkánský řád. Nebylo to ani jinak možno při tak velikém množství členů. Sen se změnil ve skutečnost.

Roku 1220 vzdává se úřadu nejvyššího řeholního představeného a ustanovuje Petra z Katanie. Sám mu slibil poslušnost a oddanost. Petr zemřel za několik měsíců a jeho nástupcem se stal bratr Eliáš. Opět konalo se svatodušní shromáždění roku 1224 kamž se dostavil i František. Tisíce bratří přišlo jej tam vyslechnout. Tam František oznámil, že napíše konečnou řeholi. Řehole nebyla v Římě přijata beze změn. Základní myšlenky byly zachovány, ale původní bezstarostná volnost zmizela. Řehole se zorganizovala a nabývala v ní půdy i učenost.

Za zimy ubíral se světec z Říma, kdež čekal na potvrzení řehole, do Rieta. Štědrý večer strávil v Grecciu se svým přítelem Vellitou v lese. Dal jesle do jeskyně, opatřil i vola a osla a jesle vystlal senem. Byly to první jesličky. Legenda praví, že o půl noci se v nich zjevilo Jezulátko. Na Štědrý večer přispěchali tam věřící z okolí s pochodněmi a jejich zpěv zněl široko daleko. František pak jim kázal o betlémském Děfátku.

Zdraví Františkovo bylo však již tehdy vážně otřeseno. Míval chrlení krve, a z Orientu si přinesl oční nemoc, jež jej časem oslepovala. V prvních srpnových dnech 1224 ubíral se František směrem k Alvernu. Několik bratří bylo s ním. Leo, Angelo, Sylvestr, Maseo, Illuminato. Cestou musili si vypůjčiti osla, protože Františkovi ubývalo sil. Kníže Orlando radostně přijal Františka na Alvernu. Tam opustil

František bratry a odebral se do samoty. Rozjímal tam o umučení Páně a toužil po Kristu. Na svátek .
Povýšení svatého Kříže měl František podivné vi-
dění. Letěl proti němu ukřižovaný Serafín. Když
vše zmizelo, zbyl mu v srdci oheň božské lásky a
na těle stigmata Ukřižovaného.

Stigmatisace, kterou pokládá církev za veliké svě-
dectví lásky k Bohu, není pokládána sama o sobě
za zázrak. Pokud se týče stigmatisace svatého Fran-
tiška i autor tak skeptický, jako jest Sabatier, poklá-
dá stigmatisaci Františkovu historicky za naprosto
prokázanou. Táže se, jak ji vysvětliti. Samozřejmě,
že mluví o suggestci. Intensivní myšlení vyvolalo
známky na těle, což neodporuje lékařským zkuše-
nostem. Ale nakonec praví sám, že slovem „sug-
gesce“ v tomto případě neříká nic jiného než to, co
říká církev ve své Prefaci na den svatého Františka
Serafínského:

„Láska ona serafická pronikla jeho nitro,
takže jeho tělo svatými znameními bylo
vyznamenáno zevně,
znamením Pána našeho Ježíše Krista.“

30. září opustil Alverno. Nemohl však již jíti pěšky.
Jeho stigmata stále krvácela. Kníže Orlando mu
poslal koně. Rozloučil se s bratřími i s horou Al-
vernskou. Jeho cesta byla vítězným průvodem.
Všude mu lid spěchal a jásal vstříc. Když dojel do
Porciunkuly, hned vydal se na další cestu missijní,
ale pěšky již nemohl. Jezdil na oslu. Po svém ná-
vratu stále více vyhledával samotu. Sestra Klára
dala mu postavit chýši blíže svatého Damiána.
V létě 1225 byl po 14 dní úplně slepý. Nemohl ani
spáti, ježto neustále jej vyrušovaly v jeho boudě
myši. Ale v jeho nitru bylo světlo. Tehdy právě
napsal svůj slavný „Zpěv Slunce“, v němž se jeví

lásky nejen k Bohu, ale i k jeho všem tvorům.

„Nejvyšší, všemohoucí, dobrý Pane!
Chvála, sláva, čest a velké dobrořečení
jedině Tobě patří, Nejvyšší.

Buď chválen, můj Pane, se vším svým
tvorstvem,
zejména s panem bratrem Sluncem,
jenž dělá den, kterým nás osvětluješ.
Jest krásné a zářící velikým leskem
a od tebe Pane má své určení.

Buď chválen, Pane můj skrze sestru Lunu
a hvězdy.
Na nebi jsi je seřadil světlé, skvělé a krásné!
Buď chválen, Pane můj bratrem větrem,
vzduchem a mračny jasným a každým počasím,
jímž udržuješ tvory.

Buď chválen, Pane můj, skrze sestru vodu,
neboť jest velmi užitečná, pokorná, drahocenná
a čistá.
Buď chválen, Pane můj, skrze bratra ohně,
jímž ozařuješ noc.
Jest krásný, příjemný, silný a mocný!

Buď chválen, Pane můj, skrze naši paní matku
zemi
která nás udržuje a živí
a rodí rozličné plody, pestré kvítí a travu.
Chvalte a dobrořečte mému Pánu
vzdávejte mu díky a služte mu v nejhlubší
pokoře!

V Rieti byl tehdy papežský dvůr. Na naléhání
bratří odebral se tam František, aby se léčil. Léčili

jej papežští lékaři a léčení bylo velmi bolestné, než František je radostně snášel. Odtamtud odešel světec do mírnějšího podnebí do Sienny do Assisi. Byl tam uvítán s nesmírnou radostí a přijat v biskupském paláci. Byl by raději odešel do Porciunkuly, ale celé město jej zdržovalo. V Assisi však stáli tehdy biskup a vladař proti sobě v otevřeném boji. Když to slyšel František, připojil ke „Zpěvu Slunce” novou sloku:

Buď chválen, můj Pane těmi, kdož z lásky
k Tobě odpouštějí
a snášejí nemoci a bědy.
Blahoslavení ti, kdož setrvávají v pokoji,
neboť od Tebe, Nejvyšší budou korunováni.

Dal dvěma bratřími zazpívati zpěv i s novou slokou na náměstí za přítomnosti biskupa a vladaře. Při zpěvu nové sloky se dívali bratří na biskupa a na vladaře a skutečně se oba smířili.

Zdraví Františkovo se stále horšilo. Tuše smrt, poslal pro bratry Angela a Lva. Dal si ještě jednou zazpívat „Zpěv slunce”. Když skončili, přidal ještě poslední sloku:

„Buď pochválen, můj Pane, skrze sestru naši,
smrt tělesnou,
jíž neunikne žádný živý člověk.
Běda těm, kdož zemrou ve smrtelných hříších!
Blahoslavení ti, kdož naleznou Tvou nejsvětější
vůli,
neboť druhá smrt jim neublíží.

Od té doby František neustále si jen zpíval. Dal se donést do Porciunkuly. Od špitálu malomocných ještě jednou požehnal svému rodnému městu. V kruhu svých věrných vyslovil pak svou poslední

vůli, v níž doporučil zvláště a ještě jednou bratřím svatou Chudobu. Když cítil, že se blíží jeho poslední hodinka, dal se svléci a položil se na zemi, chtěje zemřít v náručí Paní Chudoby. V předvečer své smrti hlasitě ještě zazpíval žalm „Voce mea”, končící slovy: „Vyveď ze žaláře duši mou, abych oslavoval jméno Tvé. Na mne čekají spravedliví, až odplatíš mně!” — Tak žil a zemřel svatý František.

Nyní se tažme: Má tento svatý František co říci i naší racionalisované době s jejím překotným spěchem a s jejími sociálními problémy? Domníváme se, že ano.

Italský sociolog Guglielmo Ferrero rozeznává mezi chudobou objektivní a subjektivní. Co tím chce říci? Chudobou objektivní rozumí nedostatek nejprimitivnějších prostředků k životu. Objektivně chudobný je ten, kdo nemá co obléci, kdo nemá střechy nad hlavou, kdo nemá co jíst. Jest jisto, že proti středověku této bídě hodně ubylo. Ale tato objektivní chudoba není pramenem sociální otázky. Pramenem sociální otázky jest chudoba subjektivní. Tím se rozumí pocit, že jednotlivec nestačí ve svém životním standartu svým spoluobčanům a je proto nešťastný. Aby tomu bylo ještě lépe rozuměno. Pomeranče a citrony byly kdysi, ve středověku pochoutkami na tabulích královských. Tak, jak bydlil rytíř ve svých hradních kobkách ve středověku by dnes nechtěl bydlit ani poslední proletář.

Životní úroveň se tedy zvýšila, ale neubylo nespokojenosti, nýbrž naopak jí přibýlo, protože čím vyšší je standart, tím tíže se ho dostihuje. Splní-li se ideál v Americe prý částečně již uskutečněný, že každý dělník bude jezdit svou Fordkou do továrny, pak ten, kdo nebude mít automobilu, bude se cítit strašně deklassován, kdežto dnes ještě se tak příliš deklasování necítíme, když nemáme vlastního auta. Pociť sociální méněcennosti stoupá a neklesá zvyšování

váním úrovně. Dělník není nešťasten jenom proto, že má nízkou mzdu, ale protože jej jeho práce deklasuje, protože se cítí sociálně, třídně izolován. Zdroj sociální otázky je v duši. K tomu přistupuje i ta okolnost, že moderní racionalisovaná výroba bere dělníkovi radost z práce. Kdo mu ji vrátí?

Ani dnes není jiné cesty ku přemožení pocitu chudoby subjektivní, než byla cesta svatého Františka z Assisi, jenž se radostně zasnoubil se sestrou Chudobou a velebil Boha za vzduch, vodu a oheň. Proč světec stigmat a kříže je zároveň světce nejradostnějším? To jest jeden z paradoxů křesťanství: immanentní pessimismus spojený s transcendentním optimismem. Země jest slzavým údolím. Ale právě proto, že to víme, umíme se radovat. Františkáni, „ioculatores Domini” uměli spojovat humor se svatostí. Kdo má humor, jest povznesen nad svět a jeho protivenství. Kdo má dobré svědomí nesmí být smutný. Peklo je místo smutku, nikoli nebe.

A ještě něčemu nás naučil svatý František a toto poučení je zvláště aktuální v dnešní zpolitisované době: Ukázal, že nezáleží na institucích, nýbrž na lidech. František způsobil velkou sociální reformu ve své době. Ale nerevoltoval. Církev uvedla jeho snahu do pevných forem mnišské odříkavosti, aniž při tom rozvrátila dílo civilisace a kultury, jak o to usilovaly některé flagellantské sekty. Svatý František nerevoltoval, nýbrž začal sám u sebe. Instituce budou lepší, budou-li lepší lidé. A nebudou-li lepší, jest marné všecko politisování.

Veliký byl vliv františkánského hnutí na poesii, na umění a ovšem i na theologii, zvláště na theologii mystickou. Františkánství učilo lásce k tvorům, učilo, že jest možno k Bohu se dostat po žebříku tvorstva, nikoli jenom abstraktní kontemplací.

Františkánští básníci jsou předchůdci Dantovými, neboť píší jazykem lidu. Co znamenalo františkán-

ství pro výtvarné umění, nám vysvitne, připomeneme-li si jediné jméno místo mnohých: Giotto.

Chceme se také ještě stručně zmíniti o vlivu františkánství v našich zemích. Byl značný. „Do Čech se dostalo františkánství velmi záhy. Doklad to, v jak úzkém kulturním kontaktu jsme byli se světem. Ovšem uváděla je k nám dcera královská, blahoslavená Anežka Česká, která k nám uvedla Minority, a na Františku založila české Assisi Klarisek, stavši se sama jejich první abatyší. Vynikala obětavostí, dobročinností i přísností života. Se svatou Klárou si přátelsky dopisovala. 1233 přišly z Itálie do Prahy první Klarisky a byly záhy doplněny šlechtickými dívkami domácími. Dcera Přemysla Otakara I. „jako holubice z potopy ničemného světa ulétla do archy svatého řádu“.

Doba, která viděla žít a umírat svatého Františka, která poznala, jak ho ještě za života jeho Bůh oslavil, musila podněcovati podobné ideály, jako také vskutku zrodila řadu světců a světic jiných, týmž ideálem odchovaných. Vyslovíme-li jméno František, hned jakoby ozvěnou ozve se jméno Klára, jméno světice, již k Františkovi pojila nejčistší myslitelná láska pozemská a již se jejího ukojení dostalo nejčistší nejvyšší láskou nebeskou — a právě s ní vstoupila později také Anežka v čilé styky. Než i jiné, téměř nesčetné doklady ukazují, že jsme v době, kdy františkánský ideál sebeobětavé lásky k Bohu a mystického splnutí s Bohem stal se netoliko heslem, nýbrž přímo výronem současného cítění. Myšlenka Františkova podmanila svět, jeho příklad ovládl všechny vrstvy společnosti, touha přiblížiti se mu zachvacuje všechny, počet světců stále se množí“. (Novotný: České dějiny I. 3.)

Tak soudí o vlivu assiského světce v naší zemi český historik.

Jeden z badatelů o životě svaté Kateřiny Sienské (F. X. Kraus) říká, že její život je zázrakem i pro toho, kdo v zázraky vůbec nevěří. Tento podivuhodný život pokory i aktivity byl prožit ve 14. století. Prostá dcera barvířova ze Sieny, jež teprve se v dospělém věku učila číst a psát, zachraňuje svou vlast, zachraňuje jednotu Západu a působí, že papežové se po sedmdesátiletém „zajetí babylonském“ vracejí na její výzvu do Říma, že přestávají zhoubné války mezi italskými městy.

Této dívce naslouchají hrdí rytířové, odbojní vasalové právě tak jako loupežníci a zločinci, králové a knížata, papežové a kardinálové, žebráci a vězňové. Její slovo působí, že mizí odvěká zášť mezi rody. Bojí se jí velmožové, kteří jinak vzdorovali celému světu i papeži. Umírá vysílena a vyčerpána nejen svými činy, ale i svou úžasnou askesí ve 33 letech, ale těch 33 let stačilo k tomu, aby se z dcery barvířovy stala postava dějinná.

Nechceme tu mluvit, věrní svému programu, o jejích visích a modlitbách ani o její askesí, nýbrž o jejích činech. Jsme však přesvědčeni, že její činy by nebyly bývaly možné, kdyby nebylo bývalo jejího hlubokého života vnitřního.

V polovici 14. století žil v Sieně Giacomo Benincasa, barvíř vlny, se svou manželkou Lapou. Měli mnoho dětí, podle tradice dokonce 25. Roku 1437 se jim narodila dcera Kateřina. Byla z dvojčat, z nichž jedno ihned zemřelo. Od dětství byla miláčkem všech. Říkali jí proto také Eufrosyne,

protože toto jméno znamená radost a spokojenost.

Nejraději prodlévala v kostele svatého Dominika, jenž je za městem na pahorku a byl nedaleko od barvirny jejích rodičů. Jako šestileté dítě viděla Ježíše, jak jí žehná. Měla ráda vypravování o svatých poustevnících a toužila následovati jejích příkladu. Již jako dítě vyhledávala ráda samotu. Vždycky si přála, aby mohla sama kázat. Často se jí ve snu zdálo, že je mužem a že složila slib u Dominikánů a byla vysvěcena. Často promlouvala ke svým družkám a mnohé přiměla ku podobnému způsobu života.

Když jí bylo 12 let, zabývali se již její rodiče úmyslem ji provdati. Hledali pro ni vhodného ženicha a pěkně ji oblékali. Ale Kateřina se stranila společnosti a účastnila se zábav jenom z ohledu na své okolí. Byla pevně odhodlána zasnoubiti se jenom Ježíši Kristu a to od svého sedmého roku. Ještě více ji přiměla k vnitřnímu soustředění smrt její milované sestry Bonaventury. Rodiče jí však mezitím našli ženicha. Ježto však dcera se houževnatě vzpírala, stala se v domě Popelkou. Byla přidržována k nejhrubším pracem a zejména byla jí vzata její světnička, aby nemohla být sama a nemohla mysliti na svoje plány. Bydlila se svým bratrem, ale i tak setrvala vždy dlouho na modlitbách. Její bratr se obdivoval její vytrvalosti. I otec tajně pozoroval svou dceru a docházel k názoru, že nejde o obyčejný dětský vrtoch.

Jednou spatřila ve snu svatého Dominika, který jí slíbil, že se splní její přání nositi plášť řádový. Oznámila rodičům a sourozencům svůj nezvratný úmysl zůstatí pannou. Její rodiče viděli v tom již vůli Boží a svolili. Od té doby nikdo již v domě Kateřině nepřekážel.

Po tři následující roky jen zřídka opouštěla svůj pokojíček, kde se celý čas modlila a rozmlouvala s Bohem. Žila životem velmi asketickým, ale její

zevnějšek byl vždy čistý a úpravný, protože byla přesvědčena, že čistota vnější je znamením čistoty vnitřní. Zejména přemáhala spánek a také v jídle byla krajně zdrželivá.

Podobně jako svatý František, zřídil i svatý Dominik třetí řád. Řada laiků, kteří byli odhodláni sloužit Bohu, vytvořili duchovní armádu, jež měla chránit církve před úpadkem. Přisahali, že statky a život nasadí pro věc Kristovu a pokud tito terciáři měli manželky, slíbily i tyto manželky, že nebudou nikdy v plnění slibu svým manželům překážet. Nazývali se také „Militia Jesu Christi”. Nosili černý plášť a bílý šat Dominikánský. (Tehdejší občanský kroj se ještě tolik nelišil od kroje řeholního.) Ženská větev těchto terciářů se nazývala „Sestry kajícnice svatého Dominika”.

Kateřina často naslouchala Dominikánům, bratřím řádu kazatelského, jak mluví k lidu pod širým nebem. Sama si přála také hlásati slovo Boží, ale ježto byla ženou, nesměla ani pomyslit na kázání. Kateřina si přála vroucně, aby směla alespoň ve sdružení kajícnic obléci plášť svatého Dominika, státi se „mantellatou”. Ale Dominikáni se zdráhali jí plášť obléci, protože bylo zvykem přijímati do bratrstev osoby starší, nikoli mladé dívky. Mantellaty neměly společného domu, takže se očekávalo, že každá se bude živiti sama. Na přimluvu její matky Lapy konečně sestry svolily přijmouti její dceru do bratrstva pod podmínkou, že není příliš hezká. Podle zpráv současníků nebyla Kateřina nijak nápadnou krásavicí, ale ženou velmi sympatického chování a mluvy. Konečně se jí přece podařilo obdržeti plášť.

Jenom nerada tehdy opouštěla svou cellu, aby se dala do služeb Církve; netušila, jak pohnuté osudy na ni čekají. Třebaže neustále myslila na Boha a třebaže její duše byla neustále otevřena pro věci Boží, v této době — jako mnoho jiných náboženských

osobností — pocítovala hlubokou depressi, pokušení a úzkost. I na ní se plnilo, že modlitba nesmí záviset na naší náladě ani na našem citu, nýbrž že jest nutno v ní vytrvat i když „nic necítíme“. Náboženský život nespočívá v mystických a pseudomystických náladách. Dlouho měla pochybnosti o svém poslání. Prožila stav trvalé vyprahlosti, zdálo se jí, že je milovaným Bohem opuštěna. Nepocítovala dlouho žádné vnitřní útěchy. Prodlévala proto většinu času v kostele, aby se vyhnula pocitu opuštěnosti doma. Ale zvítězila nad všemi pochybnostmi a pokušeními. Spatřila pak ve snu Spasitele, jak se s ní zasnuhuje a navléká jí prsten na prst. V roce 1364 nebo 1365 opouští Kateřina svou samotu. Chtěla přece sloužit nejenom Bohu, ale i bližnímu.

Nejdříve pomáhá v domácnosti horlivě a laskavě ke všem členům četné rodiny. Později se počala ujímat chudých sienských. Uměla poznávat potřeby lidí dříve, než o nich mluvili a poskytovat pomoci dříve, než byla prošena. Svoje dary strkala často jen skulinou ve dveřích a rychle odcházela, takže obdarovaní neměli mnohdy ani tušení, kdo jim pomáhá. Její rodiče jí v dobročinnosti nebránili a sami ji v ní podporovali. Umínili si, že se nebudou na ni horšit, ani kdyby rozdala vše, co jest doma. Rozumí se však, že ve městě byla pomlouvána. Nevěřili jejím přísňým postům, horšili se na ni, protože se straní lidí a viděli v jejím počínání vůbec jakýsi druh duchovní marnivosti. Také byla navštěvována nemocemi. Nedbala však toho, ani onoho.

Doby, ve kterých Kateřina žila, byly velmi bouřlivé. Již když jí bylo 8 let vypukla v jejím rodném městě revoluce, kterou potlačil císař Karel IV., který byl tehdy na cestě do Říma ke korunovaci. Ale časy byly stejně nepokojné a trpěla tím zvláště řemesla. V těchto zlých dobách zemřel její otec Benincasa. 1368 vypukly opět bouře, jež skončily

tím, že Siena byla prohlášena republikou. Bratři Kateřinini musili opustiti město a hledati útočiště ve Florencii. Matka zůstala s Kateřinou v barvírně a dcera staršího bratra vedla obchod v menších rozměrech.

Revoluční doba přinesla Kateřině nové úkoly. Obecný lid se bouřil proti pánům, tovaryši proti mistrům a Kateřina vždy spory usmiřovala. Uvažme, že takovéto vystupování bylo proti veškeré dobové konvenci, neboť tehdy se neslušelo, aby dívka vůbec vycházela z domu: Buď se měla vdát, nebo jít do kláštera, či alespoň prodlévati co nejméně mimo dům. Často ji také zvaly paní vypovězených šlechticů na hrady, aby jim poskytla útěchy a pomoci. Mluvila jednou k zástupu dvou tisíců lidí a pro lásku Ježíšovu je prosila, aby spolu žili v pokoji a v míru. O tom, jak je pomlouvána, se dověděla Kateřina od nemocné stařeny, kterou ošetřovala. Jmenovala se Cecca a byla malomocná. Musila proto bydliti v morovém domku mimo město. Byla to stařena velmi zlá a její ošetřování vyžadovalo velmi mnoho sebezapření. Když se jednou Kateřina opozdila, vyčetla jí, že společnost Dominikánů z kostelíčka je jí patrně milejší, než společnost nemocné stařeny. Ale Kateřina ji ošetřovala dále se stejnou láskou a obětavostí. Také její spolusestra Andrea, která trpěla rakovinou, ji zahrnovala často výčitkami. Třebaže její nemoc byla tak odporná, že se k ní žádný nechtěl přiblížiti, i ji Kateřina ošetřovala a nemocná jí za to jen neustále spílala a pomlouvala ji nejhroznějším způsobem. Došlo to tak daleko, že Kateřina byla volána před shromáždění sester, aby se zodpovídala ze svého způsobu života, kde ovšem pomluvy vyvrátila.

Legenda vypravuje a italští umělci tento výjev často malovali, že se jí zjevil Kristus a nabídl jí dvě čelenky, jednu zlatou a druhou trnovou. Ona však

si zvolila trnovou a od té doby její srdce bylo plno vnitřní tiché radosti. Jedna z jejich největších nepřítelkyň v bratrstvu paní Palmerina ji bez vnějšího podnětu veřejně odprosila. Ale přes to byla pomlouvána dál, takže její zpovědník Tomaso della Fonte ji žádal, aby se méně modlila, méně postila, aby neuváděla tím lidem do pokušení pomluv; přizpůsobí-li se lidem, že řeči přestanou. Ale po dlouhé rozmluvě s Kateřinou zpovědník na svém příkaze netrval.

Kateřina pak rostla svými překážkami. Brzo potom onemocněla na smrt, ale uzdravila se. Dějiny italských republik tehdejší doby tvoří nepřetržitý řetěz sporů ctižádostivců, intrik, rodinných svárů a občanských válek. Z dopisů Kateřininých, jež byly zachovány, vyplývá, že do těchto nesvárů neustále smírně zasahovala, kdykoli byla o to požádána. Byla přesvědčena, že tyto sváry jsou největší překážkou království Božího na zemi, ale věděla, že zlo musí být nejprve potíráno v lidských srdcích a pak že lze také doufat v mír vnější. Psala mocným tohoto světa, otevřeně jim vytýkala jejich malicherné politikářství, jež je znamením ne síly nýbrž slabosti. Prorokovala pád těm, kteří se sami sobě zdáli svrchovaně mocnými pány. Působila na všechny lidi, protože z ní vyzařoval klid, jímž byla povznesena nad všemi spory, klid získaný intensivním vnitřním životem. Tak píše na př. Monně Mitarelle, paní senátora, jenž byl v nebezpečí za sienské revoluce roku 1369: „Jak se mi zdá, žijete oba ve velké bázni, ale skládáte svou naději na Boha a na moc modlitby. Zapřísáhám vás jménem Ježíšovým, abyste se ničím nedali zahnati z tohoto hradu pokoje. Nikoho se neboj, má sestro, neboj se ničeho, čím ti mohou ublížiti lidé. Boj se jen Boha.”

Navštěvovala pravidelně i vězně. Žaláře byly tehdy přeplněny politickými zločinci. Často svou pří-

mluvou některé vysvobodila. Žádnou bídu nečinně neminula a mezi jejími dopisy je i dopis veřejné hříšnici. Ne nadarmo prosila Boha, aby jí dal poznat nekonečnou krásu každé lidské duše, ať se skrývá pod hříchy sebe odpornějšími. Mezi rody, které měly vynikající účast v revoluci, byla rodina Tolomeů a Malavoltů. Na oba rody měla Kateřina veliký vliv. Nejstarší syn Tolomeů „poskvřnil svoje ruce krví bližního již v časném mládí,” ale působením Kateřininým se obrátil a zůstal až do smrti věrným učenníkem Kristovým. Také jeho dvě sestry, zvyklé na přepych velkého světa, opustily vše a staly se členkami Milice Pána Ježíše. I jejich mladší bratr tak učinil a jejich matka dobrořečila Kateřině. Antonio Malavolti byl roku 1372 veřejně sfat pro zločin na chudé mladé panně spáchaný, ale matka popraveného, Agnesa, se působením Kateřininým ujala svedené dívky. Jiný člen rodiny, Francesco Malavolti, který propadl hráčské vášni, zanechal hry působením Kateřininým. Z dopisů Kateřininých vidíme, jaký boj podstupovala s jeho hráčskou neřestí. Neznala vůbec větší radosti, než vraceti duše Bohu. Podobně obrátila jednoho z nejbohatších a nejprostopášnějších mužů města, Andreu del Nandioho, jež ke Kateřině přivedla jeho žena.

Když jednou dlela Kateřina u své přítelkyně Alesie, nastal venku sběh lidu, neboť byli vezeni na popravu dva pověstní zločinci. Po cestě byli mučeni žhavými kleštěmi. Kateřina obdržela dovolení doprovoditi zločince na popraviště a modlila se s nimi tak dlouho, až se kára s nimi zastavila na popravišti. Zemřeli kajícně a příkladnou smrtí, jež udivila i jejich mučitele. Tehdy žil v Sienně známý malíř Vanni. Vynikal bezohledností vůči protivníkům a dopustil se i několikrát pokusu vraždy. Byl obecně znám pro svou pletichářskou lstivost. Kateřina vyhledávala styk s ním, ale on se jí vyhýbal, jak mohl.

Vanni maloval však tehdy obraz jakéhosi bratra Viléma z Anglie, který žil v Sienně a ten na něho naléhal, aby alespoň jednou Kateřinu vyhledal. Konečně nerad svolil, jenom aby už o ní nic neslyšel. Kateřina však uměla s tímto světákem jednati s tak vybranou zdvořilostí, že jej zcela upoutala. Vanni jí otevřeně řekl, že ji navštívil jen proto, že to slíbil bratru Vilémovi, ale že nemíní nikterak změnití svého života. Ale po rozmluvě jí slíbil, že se alespoň s jedním ze svých nepřátel smíří a pocítil ihned velikou útěchu ve svém srdci. V slzách prohlásil, že se podrobí Kateřininu duchovnímu vedení. Kateřina mu vyjevila, že jeho obrácení přičítá jenom svým modlitbám.

Okruh její práce se stále více rozšiřoval. O jejím vlivu se dověděl i papež Řehoř XI. Napsal pro ni zvláštní bullu a dal jí tři pomocníky, nadané biskupskou pravomocí, aby ji doprovázeli na jejích cestách. Jedním z nich byl její pozdější zpovědník Raymund z Capuy, jenž napsal také její životopis. Byl to člověk nejen velmi zbožný ale i velmi praktický a rozumný. Každého večera chodila Kateřina skládat účty Bohu a hlasitě se modlila za lid sienský. Do kostela ji již nyní následovaly davy lidu, modlíce se s ní. Často stálo sta lidí kolem kostela na pahorcích. Pracovala se svými pomocníky celé dny, vyslechla na sta životopisů a vyznání a byla neúnavná ve svých útěchách a ve své pomoci.

Několik let po revoluci z r. 1368 dostala se republika sienská pod panství ctižádostivých plebejců, kteří svým špionážním systémem kladli léčky všem, o nichž se domnívali, že by se mohli státí nebezpečnými jejich nenáviděné vládě. Tak byl na př. popraven Agnolo d'Andrea jenom proto, že nepozval vladaře ke slavnosti, kterou konal na svém venkovském sídle. Kateřina mu skýtala útěchu na popravišti. Dověděla se, že hrozí persekuce senáto-

rovi Muglianovi, pro jeho chování při popravě. Lid se bouřil, Kateřina uklidnila davy a vypravila se za senátorem do jeho skryše, aby jej posilovala. Také mladý rytíř Perugijský jménem Nicola Tuldo byl obžalován z velezrady a odsouzen k smrti. Roztrpčen ukrutným a nespravedlivým rozsudkem, zuřil ve své cele jako divé zvíře. Byl zoufalý. Vzpomněl si však na Kateřinu, že snad ona mu pomůže. Žalářník pro ni poslal. Jak si počínala, jest obsaženo v dopise Raymundovi, v jednom z mála dopisů, v nichž mluví o tom, co vykonala: „Šla jsem k němu a to jej zřejmě uklidnilo. Také mluvil s bratrem Tomášem a zkroušeně se mu vyzpovídal. Pak mne prosil pro lásku Boží, abych byla přítomna při jeho popravě. Rozumí se, že jsem tak učinila. Časně ráno jsem se odebrala k němu, a to ubohého přítele potěšilo. Šla jsem s ním současně k Svatému Přijímání. On tehdy přijímal ponejprv v životě! Podřídil svou vůli plně vůli Boží a jediný mrak, který ležel na jeho duši byl strach, že nezůstane pevným do posledního okamžiku. Ale Spasitel jej posiloval tak podivuhodně touhou po Své přítomnosti, že neustále prosil: „Pane, buď mi blízek, neopouštěj mne: Budeš-li o Pane Ty se mnou, nebudu se báti!”

Při tom pokládal svou mladou hlavu na moji hrud' a já jsem cítila horoucí touhu, abych směla prolítí svou krev s krví jeho pro milého Spasitele. Toužila jsem však, aby si počínal trochu radostněji a viděla jsem, že je mu přece jen úzko. Proto jsem na něho volala: „Odvahu, můj milovaný bratře, vždyť půjdeme k nebeské hostině svatební! Obmyt v krvi Syna Božího a s drahým jménem Ježíšovým na rtech brzo se před ním ukážeš!” A pomyslete si, milý otče, jak je to krásné! Za těchto slov zmizela pojednou veškerá bázeň z jeho srdce a zdálo se, že jest naplněno velikým světlem. On, jehož celá bytost se vzpírala proti svému nespravedlivému ne-

šťestí, nazýval popraviště místem posvátným a jeho srdce překypovalo chvalozpěvy a velebením: „Proč mně tato milost? Půjďte-li vy, Kateřino, se mnou, pak vykonám rád tuto cestu, neboť vím, že mi neodepřete útěšného slova Božího.” Nemohla jsem se dost vynadiviti změně, která se s ním stala. Když pak se již musil připravovati k těžké cestě, spěchala jsem před ním na popraviště, položila jsem hlavu na špalek a modlila jsem se, aby Nikolova duše byla obklopena světlem a pokojem, kterými jej naplní viditelná přítomnost Boží. Prosila jsem také Boha o tu přízeň, abych směla spatřiti jeho duši, až dojde k Němu. Pak přišel průvod. Nikola šel jako beránek mezi biřící a jeho tvář zářila. Obrátil se ke mně a prosil mne, aby mu udělala křížek. Učinila jsem tak a pošeptala jsem mu: „Jdi, bratře na svatbu. Brzo vejdeš do radosti věčné.” Poklekl klidně a položil hlavu na špalek. Já jsem poklekla vedle něho a šeptala mu slova o Beránkovi Božím. Jeho rty šeptaly: „Ježíši!” a „Kateřino!” Pak dopadla sekyra a já jsem chytila jeho hlavu do svých rukou. Zavřela jsem oči a viděla jsem Syna Božího, kterak s otevřenou náručí přijímá vykoupenou duši mého přítele. Sestoupil na mne hluboký a blažený pokoj. Šat, jenž byl všecek potřísněn jeho krví jest mi tak drahý, že jej nebudu nikdy práti. Skoro jsem záviděla Nikolovi, že směl odejíti přede mnou na věčnost. Opustil nás, maje srdce plno radosti a lásky jako nevěsta, jež došla k bráně ženichově a ještě jednou se obrací, aby pozdravila ty, kteří ji doprovázejí až ke dveřím, než překročí práh miláčka svého.” — Potud dopis Kateřinin. Vynechána jsou jenom některá místa, jež se netýkají Tulda.

Škoda, že rozměr této knihy nedovoluje, abychom citovali jejich dopisů více. Ale tento list nám dává zvláště dobře nahlédnouti do jejího soucitného srdce. To vše činila až do svého 26. roku a mezi hradba-

mi svého rodného města. Později konala menší misijní cesty do okolí. Zejména často chodila do kláštera svaté Anežky na Monte Pulciano, kam vstoupily dvě dcery její sestry Lízy. Také jim psala řadu dopisů. Tehdy churavěla její matka. Kateřina se modlila, aby odešla ze světa až tehdy, kdy se smíří s myšlenkou na smrt. Její matka se uzdravila a dožila se 91 let.

V roce 1374 vypukl v Sieně mor. Lidé padali náhle mrtví na ulici. Obilí na poli stálo nepožato a všechen obchod přestal. Denně chodili městem hrobníci a vyzývali lidi, aby vynesli svoje mrtvé. Na mnoha místech nebylo již ani těch, kteří mohli uposlechnouti volání morových pacholků. Přestalo sezení rady, přestaly soudy, kdo mohl opustil město. S podivuhodnou statečností si počínaly mantellatky. Bez bázně vnikaly do zamořených chudých čtvrtí města, těšily umírající a zpívaly žalmy, když zahalovaly mrtvoly do rubášů. Mnohé sestry padaly mrtvy uprostřed díla milosrdenství. Kromě sester byli hlavními Kateřininými spolupracovnicemi hlavně Raimund Kapuánský, P. Tommaso della Fonte, prostý muž a příbuzný Benincasův, bratr Vilém z Anglie, který žil v klášteře Leccetto nedaleko Sieny. Jemu svědčí mnoho dopisů Kateřininých, neboť mu činil veliké starosti tehdejší rozvrat církve. Dále patřil k jejím spolupracovníkům učený Florentin, který žil ve Val-lombrose, známý pod jménem Jan z Celly. Přišel do Sieny jenom proto, aby poznal Kateřinu. Jeho prostřednictvím posílala Kateřina zprávy do Říma a na jiná důležitá místa. Jejími přáteli byli dále bratři Buonconti z Pisy, malíř Vanni, a řada jiných mužů, jako Gabriel Piccolimini, Francesco Laudi, Pietro Ventura a j. Jejími přítelkyněmi byly: Cceca, která měla příjmení Ridente, Smíšek, protože její veselá mysl neustále obveselovala sestry. Máme zachovánu i celou řadu jiných jmen, ale nevíme nic o jejich nositelkách. Velmi ráda měla Kateřina malé děvčátko

Lukrecii, dceru vynikajícího sienského právníka, kterou vyléčila z duševní choroby. Nejraději měla však Alessii. Alessie ovdověla a vstoupila k mantellatám. Kateřina milovala velmi květiny a ráda je posílala svým přátelům. Když nepracovala nebo se nemodlila, diktovala dopisy, nebo je sama psala. Vždy byla vlídná, veselá a laskavá i uprostřed největších béd a strastí. Říká se, že dovedla diktovati třem lidem najednou. Jejím sekretářem býval bratr Bartoloměj ze Sieny, žák Tomáše della Fonte, který doprovázel Kateřinu později do Pisy, do Luccy, do Avignonu, do Florencie a do Říma. Také šlechtic Štěpán Macconi jí vykonával tajemnické služby a zejména ji provázel na papežský dvůr do Avignonu. Jeho rod žil v nepřátelství s rody Tolomei a Rinaldini, ale Kateřina smířila oba rody. Jiným jejím přítelem byl ve válkách proslulý Mikuláš Sarracini.

Obyvatelé pisánští žádali, aby je Kateřina navštívila. Po delším zdráhání tak učinila v průvodu bratří Dominikánů, mezi nimi Raimunda a několika mantellatek. Roku 1375 stará 28 let přišla do Pisy. Byla to první její větší cesta. Vyšel jí naproti Gerhard Buonconti a v jeho průvodu byli pisánské mantellateky, arcibiskup a předseda senátu se svou malou dcerkou, později velkou světicí. V Pise nadiktovala Kateřina množství dopisů. Večer pak rozmlouvala v kapli svaté Kristiny o otázkách náboženských a posvátné hudbě. Dlouho myslila Kateřina na křížovou výpravu. Její životopisci nynější vysvětlují to tím, že se domnívala, že veliká vnější událost zastaví vnitřní rozvrat v tehdejší církvi. O této myšlence mluvila v Pise zejména s vyslancem královny cyperské, který dlel tehdy v Pise na cestě do Avignonu, maje donést papeži Řehoři XI. prosbu své královny, aby vyhlásil křížovou výpravu proti Saracenům a Turkům, kteří jeho královnu těžce ohrožovali. Když sestavovali s Kateřinou plán této křížové výpravy,

projevila Kateřina neobyčejný politický smysl. Napsala dopis královně Janě Neapolské a sdělila ji, že papež již vydal bully rozličným duchovním řádům, aby kázaly křížovou výpravu. Ale královna Jana neměla smyslu pro její plány. Odpovídala jí jen prázdnými sliby. Psala také královně uherské a Barnabovi Viscontimu, také Angličanovi jménem Hauckwoodovi, který byl patrně vůdce pirátů. V dopise jej napomíná, aby se obrátil a stal se bojovníkem Kristovým. Psala ještě veliké řadě jiných osob, chtějíc bojovnost a dobrodružnost své doby svěsti do pevného řečiště obecného křesťanského cíle. Skutečně také byly vykonány přípravy pod vlivem Kateřinina působení. I množství žen chtělo nadšeně sloužiti křížákům na cestě do Svaté Země. Ale veliké povstání proti církevní vládě v Toskáně pohřbilo tyto přípravy. Kateřina viděla ve zmaření křížové výpravy znamení rozvratu v církvi, tušila budoucí schisma, které skutečně později nastalo.

V Pise se Kateřina těžce roznemohla. Brzo se však uzdravila a kdykoli se objevila na ulici, vždy za ní šly davy lidu. Měla již tehdy pověst velké divotvůrkyně. Byla i ve styku s papežským nunciem. Mívala nádherná vidění nebeské slávy a z té doby se datuje také její stigmatisace, kterou obdržela na modlitbách v kapli sv. Kristiny. Když se uzdravila, byla opět neúnavně činná. I v Pise měla ovšem také nepřátele a protivníky, zvláště mezi učenými mistry pisánské university, kteří jí zejména měli za zlé, že ačkoli jest ženou, nesedí mezi svými čtyřmi stěnami, nýbrž působí ve světě. Někteří z nich se odebrali k ní za doprovodu znamenitého právníka Mistra Petra Albizi, aby s ní počali učenou disputaci. Ona jim však odpověděla, že není povolána, aby učila mistry. Nezáleží na tom, abychom věděli, jak Bůh koná své dílo, nýbrž abychom věděli, že je koná pro naše spasení. Jádrem její vědy vždy jen byla víra

a láska. Z Mistra Petra stal se po této rozmluvě jeden z nejoddanějších stoupenců. Jiný zbožný muž jí psal dlouhý dopis, v němž ji napomíná, aby byla pokorná a žila v ústraní. Poděkovala pisateli za varování před pokušením pýchy. Velmi mohé lidi uzdravila toutéž methodou, kterou obnovuje moderní psychoanalýsa. Přiměla je, že vyznali svoje tajné hříchy a nemoc zmizela.

Když jednou naslouchala hře na varhany v kostele svatého Štěpána, přišel k ní posel, který jí přinesl pozvání do kartuziánského kláštera na ostrovech Gorgonských mezi pobřežím pisanským a severním pobřežím korsickým. Převor kláštera Don Bartolomeo z Ravenny byl ve svém klášteře často ohrožován a vydrancován Saracény. Bratři žili ustavičně pod stráží a převor doufal, že Kateřina posílí jejich statečnost. Kateřina svolila a vydala se na cestu, doprovázena asi dvaceti osobami. Převor vykázal ženám byt v domě mimo klášter a druhý den se sešel celý konvent před domem, odkud Kateřina promluvila k mnichům, věc to ve středověku neslýchaná. Mluvila prostě, radostně a živě, jako matka k synům, jako sestra k bratřím. Jejich zpovědník ujišťuje ve svých záznamech, že řekla právě to, čeho duše všech potřebovaly.

Na podzim téhož roku se vrátila Kateřina po několika měsících zase do Sieny. Revoluce zachvátila tehdy již celou Itálii. Interdikt, který vydal papež na radu francouzských kardinálů nad Florencii přes to, že město k němu poslalo posly, vyvolal prudkou bouři v lidu. Kateřina po celou zimu horlivě korespondovala se senátory a jinými vlivnými osobnostmi vzbouřených měst. Toužila po míru. Na Nový rok 1376 onemocněla však horečkou, jež trvala až do jara. Ve své nemoci se dověděla od bratra Raimunda o smutných událostech v církvi. Povstala ihned z lože a Chavin de Malan o ní praví: „Když

povstala, nesla ve svých rukou osud křesťanstva. Její hlas přehlušil všechny disonance, které naplňovaly svět a byla s to, aby pevnou neochvějnou rukou naznačila cestu, kterou mělo křesťanstvo jíti." Téhož večera napsala dopis papeži Řehoři XI., v němž mu připomněla jeho povinnost vrátiti se do Italie. Její dopis jest i velmi smělý i velmi uctivý. Zejména jej prosila, aby nesahal k meči na obranu svých práv. Ztracené duše váží víc, než ztracené země. Neopomněla připomenouti ani chyby vysokých církevních hodnostářů. Vyjednávala také s druhou stranou, s Florenťany, aby je zdržela od násilných skutků.

Na naléhavou prosbu Florenťanů opustila otcovskou barvírnu, kdež stále bydlila, neboť Soderini, vážený měšťan florentský navrhl tamní válečné radě, aby bylo navázáno mírové jednání s Avignonem a aby Kateřina byla prostřednicí. Chrámy florentské byly opuštěny, klatba se zvedala nad městem jako těžký mrak a oči všech byly upřeny k ženě v bílém rouše. Před branami paláce Soderinů, kde byla hostem, čekaly zástupy, aby ji spatřily. Vykonala řadu diplomatických návštěv u vůdců politických stran florentských a ovládla plně situaci za 14 dní. Všecky strany souhlasily, že ji požádají, aby s mírovými návrhy odcestovala do Avignonu a slíbili, že ihned za ní pošlou vybrané poselstvo. Šlo jim především o snětí klatby, kdežto Kateřině šlo o mír v Itálii, o návrat papežův a o uskutečnění křížové výpravy.

Ač nemocná, nastoupila počátkem června svou důležitou cestu. Doprovázeli ji mezi jinými Štěpán Maconi, Neri, Buonconti z Pisy a tři mantellatky. 18. června roku 1376 dorazila Kateřina do Avignonu. Papež jí dal k dispozici palác jednoho z nepřítomných kardinálů. Za dva dny ji pozval k jednání. Tak stáli proti sobě. Papež v nádherné síni avignonského hradu obklopen kardinály v purpuru a na druhé straně žena v prostém bílém obleku s vyrud-

lým černým pláštěm Dominikánů. Ale kronikář florentský mluví o autoritě, jež vyzařovala z osobnosti Kateřininy. Byla to autorita vyplývající z vědomí božského poslání. Papež se na ni zahleděl s obdivem a svěřil jí posléze sdělení protinávruhu. Ale poselstvo z Florence, jehož příchod Kateřina oznámila, nepřicházelo. Bála se, aby Florentané nezradili její posvátné poslání. Skutečně prodlužovali Florentané schválně válečný stav. Kateřina zkoumala půdu u papeže, zda by nebyl ochoten k návratu do Říma. Pracovala o tom a modlila se o to. Konečně se dostavili florentští poslové, ale ukázalo se, že nemají dostatečných zmocnění. Byli to poslové válečné rady, ne však republiky. Vůdce delegace Cavaliere Strozzi odmítal jednati s Kateřinou a chtěl jednati přímo s papežem. Dopsala do Florencie váženému občanu Buonaccorsa di Lapo a vytýkala Florentánům jejich jednání. Mírové jednání bylo bezvýsledné. Tím více se snažila Kateřina, aby pohnula papeže k návratu do Říma. Papež se skutečně k tomu odhodlal, ale ti, kdož měli zájem na setrvání papežově v Avignonu, rozšířili pověst, že v Římě se chystá proti papeži spiknutí. Často mluvila Kateřina do duše kardinálům, kteří jí nebyli příznivi, ale cítili moc jejího slova a zjevu.

Velkými protivnicemi jejími, však byly některé vlivné dámy avignonské. Dokonce byl na ni učiněn atentát dýkou. Jejím stoupencem se však stal i mocný vévoda z Anjou po rozhovoru s ní. Chtěl se státí dokonce vůdcem křížové výpravy Kateřinou chystané. Navštívila i jeho choť a získala oba manžele pro Krista. Odmítla však navštívit krále, protože v takové návštěvě nespatořovala božského poslání. Papež ji pokládal za skutečnou světici. Byli o tom přesvědčeni i mnozí kardinálové a preláti, i mnozí z těch, kteří byli při jejím příchodu velmi skeptičtí.

Papež měl dobrou vůli se do Říma vrátit, ale jeho okolí jej zdržovalo a sám byl povahy nerozhodné. Kateřina jej přestala přemlouvati, ale modlila se za něho. Konečně se papež přece jenom odhodlal ke kroku, po němž volalo celé křesťanstvo a roku 1376 nastoupil cestu do Říma. Cesta z Marseille do Říma trvala pro bouřlivé počasí plné tři měsíce. Kateřina však se nevrátila domů v průvodě papežském, nýbrž odcestovala po souši na papežův náklad. Ač chtěla cestovati nepoznána, všude se lid dověděl o jejím příchodu a všude chtěli vidět světici. V Janově čekala na papežské galery, protože tušila, že bude třeba papeže a jeho okolí povzbuzovati. Dlouho musila čekati. Moře bylo bouřlivé. Modlitby její z té doby jsou plné vroucnosti. Bydlila v Janově v domě zbožné dámy Orietty Scottové. Všichni byli nemocni. Legenda vypravuje, že se všichni uzdravili ve chvíli, kdy se Kateřina za ně modlila. Konečně dne 13. října připluly papežské galéry. Papež skutečně klesal na mysli, ale Kateřina jej posílila.

Roku 1377 se splnilo konečně její přání. Bouřlivě pozdravován lidem vešel papež s velikou nádherou do Říma a Kateřina se vrátila v tichosti do Sieny. Zůstala však strážným andělem papežovým. Nepřestávala jej vyzývati v dopisech, aby se ujal žádoucích reforem v církvi. Ale papež musil zápasiti s těžkými obtížemi politickými, zvláště v odbojně Florencii. Raimund, jenž nesl dopisy Kateřininy do Říma, byl řádem vyzván, aby tam přijal místo klášterního převora. Jednoho dne jej zavolal papež a žádal, aby Kateřina opět vyjednávala o mír s Florencií. Kateřina šla poslušně do Florencie. Tehdy zuřil ve Florencii boj mezi Velfy a Ghibelliny.

O věci církve bylo málo zájmu, ale Kateřina byla neúnavná. Její protivníci pobouřili proti ní lid. Zapálili dům Soderinů a vyhnali jeho rodinu. Přepadli dům Canigianiho, jenž jí poskytl pohostinství. A tak

to činila chátka všude, kam Kateřina přišla a usilovali o její bezživotí. Ale Kateřina nepřestávala povzbuzovati své průvodce a prohlašovala, že dříve neopustí Florencii, dokud nevykoná svého poslání. Konečně se utekla do opuštěné zahrady a tam se modlila. Ozbrojený dav ji hledal i tam. Vyšla jim vstříc. Poklekla před jedním z ozbrojenců a vyzvala jej, aby učinil, co Bůh dopustí, ale že mu jménem Božím zakazuje dotknouti se jejich průvodců. Dav ustoupil a Kateřina se nedočkala mučednické smrti. Uchýlila se pak do kláštera v blízkosti Florencie a tam se dověděla, že 27. května 1378 zemřel papež Řehoř XI. jenž byl stár 67 let.

Jeho nástupcem se stal přísný a energický Urban VI., astetický, ale panovačný. Jemu psala Kateřina aby svou horlivost mírnil láskou, ale domáhala se přísně reformy kněžských mravů své doby. Roku 1378 byl konečně uzavřen mír mezi Římem a Florencií. Mezi tím ve všech zemích se vzmáhala kající hnutí pro reformu v církvi.

Světky tehdy skutečně způsobila, že se papež vrátil do Říma a že Italie s ním uzavřela mír, ale doba křížových výprav náležela již minulosti. — Zbývalo provést reformy v církvi. Zatím se však stalo ještě něco daleko horšího, než dosud. Nastalo papežské schisma. Francouzští kardinálové zvolili si vzdoropapeže Klementa VII. Opět píše Kateřina papeži, aby hledal jen blaho nesmrtelných duší i v této těžké situaci. Ve Florencii získala Kateřina třetího tajemníka, Barduccia Canigianiho, jenž ve florentských bouřích přišel o vše, stal se jejím učedníkem a zůstal jejím průvodcem až do její smrti. On napsal její hlavní dílo „Dialog.“

Kateřině bylo teprve 31 let, ale její život již dohasínal. Sémě jež zasíla, vzklíčilo později, než čekala, jak se děje často velkým lidem. I když sebe více útočila na zkažený klerus, zůstávala vždy

pravověrnou dcerou církve. Nechtěla reformaci, nýbrž reformu. Papež Urban VI. projevil přání, aby přišla opět do Říma. Kateřina si vyžádala písemný rozkaz, aby lidé v Sieně nepoukazovali na její příliš časté cesty. Nechtěla dávat pohoršení ani cestou do Říma. Byla to její poslední cesta. Odjela v průvodu 40 lidí. Někteří šlechtici sienští ji doprovázeli až do Říma v rouše kajícníků. Chtěla se schválně prostotou svého průvodu odlišit od nádhery, jež byla tehdy v Římě obvyklá. Velmi mnoho myslila po cestě na svatého Pavla. Do Říma dorazili roku 1378.

Ve Věčném městě se ubytovali v domě U svaté Kláry a Kateřina stanovila prostý ale přísný domácí řád pro svůj průvod. Měli vše společně a každý týden přejala jiná z žen hospodyňské starosti. Nade vším pak bděla Alessia. Několik dní po jejich příchodu do Říma vyzval papež Kateřinu, aby promluvila před ním a před shromážděním kardinálů o církvi a schismatu v ní. Poslechla a měla dlouhou řeč. Dodala papeži odvahy, ale vyzývala jej, aby jeho hlavními zbraněmi byly kajícnost, modlitba, ctnost a láska. Papež schválil její řeč a dal všem kardinálům Kateřinu za příklad. Rozkol v církvi rostl. Německo, Čechy, Uhry a Anglie a skoro celá Itálie šly s Urbanem, kdežto Francie, Španělsko a Savojsko šlo s Klementem VII., který byl především voják a diplomat a pojímal papežství čistě politicky. Papež Urban chtěl vyslati Kateřinu spolu s Kateřinou Švédskou, dcerou královny Brigitty ke dvoru neapolské královny Jany, aby ji přemluvily, by se odtrhla od vzdoropapeže. Kateřina Sienská dcera lidu, neváhala ale princezna váhala. Ani Raimund neradil však k tomuto poslání, které bylo příliš nebezpečné. K tomuto mínění se přiklonil i papež a z poselství sešlo.

Kateřina napsala královně a vlivným dámám jejího dvora řadu dopisů a poslala s nimi Landoccia.

Zapřísáhala královnu spásou její duše, aby upustila od své falešné, ctižádostivé a pletichářské politiky. Urban se tehdy mnoho radil s Kateřinou o prostředcích, kterými by mohl býti král francouzský zdržen od toho, aby se neprohlásil veřejně pro Klementa. Raimund byl vyvolen, aby převzal úřad nuncia u královského dvora francouzského. Kateřina tušila tehdy, že Raimunda již na zemi nespátří i rozloučila se s ním zvláště vřele. Kladla mu především na srdce, aby se ničím nedal zviklati u věrnosti pravému papeži Urbanovi. Doprovodila jej až do Ostie a tam, kde se svatý Augustin rozloučil se svou matkou Monikou, tam se rozloučila i Kateřina s Raimundem. Setrvala na pobřeží na modlitbách tak dlouho, dokud nezmizela galéra s poslem papežovým.

Papež Urban poslouchal rad Kateřininých a obklopoval se lidmi vpravdě duchovními. Vyzval brevem Kateřinu, aby do Říma pozvala ty, o nichž soudí, že by mohli býti důstojnými rádci papežovými. Kateřina uposlechla. Mnozí se zdráhali, ale Kateřina je důtklivě vyzývala svými dopisy. Žádala je, aby podle příkazu Páně těžili ze svěřené hřivny. Psala opět králi uherskému a jiným knížatům, aby zůstali věrni Urbanovi. Papežovi protivníci drželi stále ještě Andělský Hrad, jenž byl pro ně velmi mocným opěrným bodem uprostřed Říma. 29. dubna 1379 zvítězily však voje Urbanovy u Marina a Andělského Hradu bylo dobyto. Klement VI. se dal na útěk a hledal ochrany u královny Neapolské, jež jej přijala s veškerou slávou. Ale lid neapolský sympatisoval se svým krajanem Urbanem. Právě nádhera, se kterou byl vzdoropapež přijat, pobouřila lid. Klement uprchl do Gaety a odtamtud se přeplavil do Marseille, kdež jej přijali francouzští kardinálové a doprovodili jej do Avignonu. V severní Itálii se však bojovalo ještě dlouho nerozhodně. I královna Nea-

polská ohrožena vlastním lidem a obležena, uznala Urbana papeže.

Kateřina se radovala, ale její radost byla opět zkalena. Sotva se královna Jana trochu vzpamatovala, opět se přidala k francouzskému papeži. Ale Kateřina nepřestala doufat. Psala opět královně neapolské. Zapřísahala ji, aby pamatovala na svou duši, ale marně. Urban VI. ji dal konečně do klatby, prohlásil ji za sesazenu a vyzval uherského krále, jejího švagra, aby se zmocnil uprázdněného trůnu. Kateřina sotva dala k těmto krokům podnět, ale schvalovala je, neboť psala králi uherskému, aby neváhal zabrániti rozkolu v církvi. Podobně píše i neapolskému nápadníkovi trůnu Karlovi Durazzo. Nedožila se již toho, že se Karel zmocnil apulského království a uvrhl královnu Janu do vězení, kdež i zemřela. Kateřina jí předpovídala ve svých listech tento konec.

Ale mír netrval dlouho. Urban si svou strohostí způsobil mnoho nepřátel a v Římě samotném byli stoupenci vzdoropapežovi. Několika spiknutím proti jeho životu bylo zabráněno. Ale papež žil ve Vatikáně téměř jako zajatec. Z dopisů Kateřininých vane soucit s ubohým lidem křesťanským. Raimund ani do Paříže nedošel a kázal na rozkaz Urbanův v Janově křížovou výpravu. Kateřina ve svých modlitbách nabízela Bohu oběť svého života za pokoj v církvi. V Římě však vypuklo otevřené povstání proti papežovi, ale Urban zůstal klidně ve Vatikáně a nijak se nepřipravoval k obraně. Lid vnikl do Vatikánu, vyrazil brány a dveře a s divokým křikem se vehnal do komnat papežových, maje v čele nejvyhlášenější rváče. Náhle se dav zarazil v trůnním sále. Urban vystoupil proti němu v plném papežském ornatě s pozdvíženou pravicí, v níž držel kříž. Mlčky usedl na trůn a nebojácně se díval na své nepřátele. Dav stanul v němém úžasu nad majestátním zjevem

papežovým. Zbraně se mimovolně sklonily před tímto bezbranným a nebojácným mužem. Papež se jich zeptal otázkou Ježíšovou: „Koho hledáte?“ Kdyby byl déšť šípů uvítal útočníky, nebyli by rychleji ustoupili, než na tuto otázku. Vyšli z Vatikánu a zanechali papeže samotného.

Kateřina pak snažila se uklidnití dav. Za tři dny nastal klid. Právem bylo řečeno, že Kateřina se stala tehdy paní Říma. Pracovala nadlidsky. Bez její rady se nic důležitého nestalo. Papež jí dal nejrozsáhlejší zmocnění, jehož využívala pro blaho církve. Vynikající měšťané ji denně navštěvovali a radili se s ní nemocní a vězňové po ní toužili. Denně se modlila za lid v chrámě svatého Petra, celé noci probděla na modlitbách doma. Její postava byla již takřka průhledná. Měla již vzezření mrtvé. Denně však procházela jako dobrý duch ulicemi Říma, stále vlídně se usmívajíc. Ač trápena neduhy, byla neúnavná. Když se neklid poněkud utišil, pocítila Kateřina teprve, jak jejich tělesných sil ubývá. Povolá ji konečně Pán k sobě? Ač je v častém styku s papežem, přece mu stále ještě píše o všem, co má na srdci. Zvláště mu radí k umírněnosti a mírumilovnosti. V jiných dopisech se něžně loučí se svými přáteli a se svou rodinou. Vyjadřuje v nich přesvědčení, že všechny podivuhodné osudy její a jejích přátel se dály až do nejmenších událostí z vůle Prozřetelnosti. Zvláště krásný je dopis Raimundovi, jehož se tehdy zmocňovala malomyslnost. Píše mu mezi jiným, že člověk tehdy, když nemůže jíti, má dolézt po čtyřech a nemá-li prostředků, má žebrat, že svatá odvaha tohoto rázu znamená více, než všecka chytrost a diplomacie světa.

Z modliteb Kateřininých veřejně známých, jež sepsala v posledním roce svého života od roku 1379 až do roku 1380 byla většina sepsána v Římě. Poslední napsaná modlitba pochází z února roku 1380.

Byla napsána za velkých muk tělesných, neboť Kateřina ještě ke všemu utrpěla úraz spadši se schodů u svatého Petra. Modlitba zní takto: „Věčný Bože a Mistře, jenž jsi nádobu těla vytvořil z prachu země, jenž si stvořil tělo tak nepatrným a naplnil tak velikým pokladem duše, která je stvořena k obrazu Tvému, o Věčný, ty můžeš tuto křehkou nádobu stvořiti i obnoviti, zničiti i obrátiti ve zkázu. Nabízím ti svůj život za sladkou nevěstu Tvou, Církev... Věčný Bože, poroučím ti všechny svoje milované děti, abys je nenechal sirotky. Spoj je navzájem poutem lásky. Zapřísáhám tě, Pane, dej, ať se žádné z nich neztratí, aby ani jedno z nich nebylo před tebou oloupeno. Odpusť mi mou nevědomost, nedbalost a hřích! Neučinila jsem pro ně, co jsem učinit měla. Hřešila jsem, můj Bože, smiluj se nade mnou. Přináším ti akladu na tvé srdce všechny, které miluji, neboť oni jsou mojí vlastní duší. Je-li to vůle Tvá, abys mne pro ně ještě udržoval v těle, pak zhoj toto tělo a obnov je, neboť se rozpadlo na samé malé kousky. Dej nám, věčný Otče, ano, dej nám své nebeské požehnání. Amen.”

Z posledních dopisů a modliteb poznáváme Kateřinu nejlépe. Vidíme, co dokáže člověk vskutku oddaný. „Jest třeba projíti vnitřní smrtí,” než se dopracujeme takové síly. „Je třeba projíti křtem ducha a krve.” Od svého posledního dopisu Raimundovi ještě asi týden se potácí denně ke svatému Petru, ale od třetí neděle postní není již s to, aby opustila své tvrdé lůžko. Tělo odumírá za hrozných bolestí, ale hlava je jasná. Ještě bezprostředně před smrtí diktovala Barduccimu dopisy, v nichž je obsažena zpráva o její chorobě. Byla však nekonečně trpělivá a velebila Boha i za tuto zkoušku. Před smrtí svolala všechny své přátele a s očima upřenýma na kříž činila vyznání Bohu a prosila za své duchovní děti. Všecky odprošovala a žádala je, aby setrvali na ce-

stách Božích, „abyste zůstali tím, čím jsem vás často nazývala, mojí radostí a korunou“. Zejména je napomínala, aby nikdy nepohrdali žádným tvorem Božím. Jmenovala Alessii představenou matellát sienských. Vyžádala si od matky políbení a staříčká matka si vyžádala od své dcery požehnání.

Ale to ještě nebyl konec. Ještě jednou nabyla sil na několik dní a přijala poslední pomazání. Na její tváři bylo vidět, že ještě před smrtí bojovala s hrůzou posledních pokušení. Pak se však usmála a prosila o smilování Boží. Její zrak zazářil radostí. Ještě jednou se pomodlila za svoje nejbližší a požehnala všem. Se slovy: „V ruce Tvé poroučím ducha svého!“ skonala 29. dubna 1380 ve věku 33 let, v témž věku, v němž Kristus zvolal na Kalvarii: „Dokonáno jest!“ Její tělo bylo vystaveno v Santa Maria sopra Minerva a tisíce lidí tam putovalo, aby ji uctilo již tehdy jako světici.

Svatý Jan z Boha žil od roku 1495 do roku 1550. Jest zakladatelem řádu Milosrdných Bratří. Jeho dílo znamenalo veliký pokrok v ošetřování nemocných. Až do jeho věku zřizovaly se pouze konfessní špitály. On první otevřel svůj hospital každému nemocnému bez rozdílu náboženství a tak jest tomu v nemocnicích Milosrdných Bratří dodnes. Uvažme však, že svatý Jan z Boha tak učinil v době, kdy všude, ale zvláště v jeho působišti, v jižním Španělsku, vystupovaly protiklady náboženské zvláště ostře, kde stáli proti sobě křesťané, židé, mohamedánští Maurové a katolíci naprosto nesmiřitelně.

Jan z Boha v této době vzájemné nesnášlivosti ukazoval názorně, že každý trpící jest bližní, že jest „alter Christus” ne proto, že věřil málo, ale proto, že věřil mnoho. Jiným velkým pokrokem bylo, že v jeho nemocnicích měl každý nemocný svoje zvláštní lůžko, což v oné době, kdy péče o nemocné byla naprosto primitivní, znamenalo velikou reformu. Zvláště však kladl důraz na to, aby nemocní byli ošetřováni s láskou a aby bylo pečováno nejen o tělo, nýbrž i o duši, podle krásné křesťanské zásady: „Duší lásky je láska k duši.” „Anima charitatis est charitas animae.”

Vypravujeme o světcí držíce se hlavně životopisu, jež napsal frater Lucien del Pozo, historiograf řádu. (Český překlad z roku 1925 v Brně nákladem řádu Milosrdných Bratří.)

Svatý Jan z Boha se narodil v Montemayor el Nuevo, v diecési evroské v Portugalsku. Jeho ro-

diště bylo malé městečko a jeho rodiče byli drobnými řemeslníky. Otec nazýval se Ondřej Ciudad a matka Terezie Duarteová a vedli život zbožný a křesťanský. Když bylo Janovi osm let, rodiče jeho poskytli pohostinství nějakému knězi, jenž se vracel ke španělskému dvoru. Jeho vypravování o zbožných skutcích mnichů a poustevníků tak podnítilo fantasii Janovu, že tajně opustil svoje rodiče, jako to učinila také svatá Tereza a Jesu. Brzo po odchodu synově zemřela jeho matka a otec vstoupil do kláštera v Lisaboně, kdež svůj život dokončil.

Jan ušel přes 300 kilometrů a došel do Oropezy, malého španělského města v kraji toledském. Dále již však nemohl, ale ujal se ho František Mayoral, bohatý chovatel dobytka v městě, který jej vychovával i vyučoval a svěřoval mu všecky práce a posléze péči nad svými stády. Povolání pastýřské bylo Janovi zvláště vítané, nejenom proto, že se o něm mluví v evangeliu s velikou láskou, ale i proto, že mu dávalo příležitost k samotě a k rozjímání. Mayoral chtěl mu dáti svou dceru za manželku a učiniti jej svým dědicem, ale Jan odmítal, maje tušení, že jest povolán k jiným věcem. Aby se nedal odvésti od svého poslání, jež jen nejasně tušil, odešel z domu Mayoralova a stal se vojákem.

Tehdy válčil totiž František I. král francouzský s císařem Karlem V. Francouzi leželi táborem před Funterabií v kraji biskajském na hranicích. Hrabě oropezský dostal rozkaz sebrati mužstvo a spěchati na pomoc ohroženému místu. Této příležitosti použil Jan a r. 1521 dal se zapsati do vojska. Není to jediná podobnost mezi ním a jeho krajanem svatým Ignácem.

Ve vojště ochabl ve své zbožnosti a zapomínal na své úmysly. Když však utrpěl poranění pádem s koně, opět se obrátil. Když byl ze svého zranění ošetřován, poznal nedostatky tehdejšího špitálnic-

tví na sobě. Když se uzdravil, byla mu jednou ukradena kořist, jež byla svěřena jeho stráži. Měl býti za to oběšen. Bylo mu sice odpuštěno, ale byl potupně vyhnán z armády. Z té doby vypravují legendy o prvních jeho viděních a extasích. Jan se vrátil do Oropezy, kdež byl Mayoralem radostně přivítán. Pobyl tam 4 roky, ale jeho pán mu neustále nabízel svou dceru a Jan cítil, že v tom není jeho určení.

Tehdy turecký sultán Soliman II. táhl do Uher. Jeho tábor se rozložil již před Vídní. Ferdinand, bratr Karla V. apeloval především na španělskou pomoc. Jan se dal zapsat mezi křižáky a účastnil se tažení. Po dobytém vítězství armáda byla rozpuštěna a Jan se vracel po moři domů. Z Cornue pak vykonal pouť k svatému Jakubu Compostellskému a odhodlal se vrátiti do svého rodiště, než nenalezl již svých rodičů. Ujal se ho však jistý starček, který jej přijal takřka za syna. Ale i od něho odešel Jan jsa puzen hlasem svého srdce a vyžádal si od starce toliko požehnání. Chtěl se oddati již jen službě Boží.

Přeplavil se do Ayamonte a prosil, aby směl zůstat v tamní nemocnici. Stav veřejných nemocnic tohoto věku líčí P. Braitto ve své stati o Filipu Nerim takto: „Byl tenkrátě děsný nepořádek ve veřejných nemocnicích. Dovedeme si udělati nějaký pojem dle toho, že nikdo se nepostaral o úklid a čistotu. Nemocní leželi vedle sebe jako mršiny, jeden kašlal na druhého, mrtví umírali mezi nemocnými, nikdo je neumyl, leželi dlouho, než byli odnešeni, mezi živými. Ani za peníze, za zvláštní odměnu a to značně vysokou, nikdo nechtěl vylévati nočníky. Vše páchlo, nikdo netěšil sténajících... Bylo proto opravdovým dobrodiním pro ty chudáky, kteří sem byli složeni, když jim někdo pomáhal, někdo na ně upozornil.”

Jan byl šťasten, že slouží Kristu v osobách nemocných. Ale nezůstal tu, nýbrž putoval dále do Sevilly a to do předměstí svatého Bernarda. Dal se tam najmouti Eleonorou de Zuniga za pastýře. Ale nepociťoval při tomto zaměstnání takového klidu, jako v Oropeze. K žalu své paní opustil i toto dobré bydlo. Odešel do Gibraltaru, kde se dal do služeb Dona Luise Almeyda, jenž se svou paní a čtyřmi svobodnými dcerami cestoval do Ceuty, ježto byl Donem Janem III. vypovězen z vlasti. Ve vyhnanství těžce onemocněla celá rodina a Jan je velmi pečlivě ošetřoval. Když se však uzdravili, viděl Almeyda, že účty lékařů a lékárníků ztrávily jeho skrovné příjmy a svěřil se Janovi, že mu již hrozí hlad. Sluha odhodlal se pomoci svému pánovi. Jan se dal najmouti k dělníkům, kteří pracovali na městských opevněních. Výtěžek své těžké práce konané ve slunečním úpalu pod krutými dozorci věnoval svému pánovi a v noci konal domácí práce.

Tak zůstal Jan při svém zednickém zaměstnání poskytuje almužny svému šlechtickému pánovi po tři měsíce. Na dvacet dní však byla práce zastavena a Jan trpěl nouzi i s rodinou, kterou podporoval. Pán chtěl dokonce přestoupiti k Mohamedánům a svěřil se se svým úmyslem Janovi. Jan jej zapřisahal, aby tak nečinil. Prodal něco ze svých šatů, aby jej zdržel od tohoto zoufalého kroku. Pak zase započaly stavební práce, jimiž Jan živil sebe a svého pána. Krátce potom zrušil král vypovězení šlechticů. Šlechtic chtěl, aby Jan s ním jel do Lissabonu, a sliboval mu svou dceru za manželku. Než Jan opět odmítl a zůstal v Ceutě.

V té době jeden z Janových přátel skutečně odešel do Tetuanu k Maurům a zapřel svou víru. Maurové bohatě odměnili jeho zradu. Přítel oznámil Janovi, jaké štěstí jej potkalo. Jan pozbyl vnitřního klidu, protože se domníval, že jest za duši svého

přítele odpověden Bohu. Chtěl přítele následovati, vydávati se za mohamedána a při tom jej obrátiti. Ale františkán v Ceutě ve zpovědi mu rozmluvil tento úmysl. Ukázal mu, že k obrácení duší nemá nadání, že jeho poslání jest jinde. Aby pak Jan nebyl již nadále tímto úmyslem pokoušen a nabyl klidu, nařídil mu zpovědník, aby opustil Afriku a vrátil se do Španělska. Jan poslechl.

Po bouřlivé a nebezpečné plavbě dojel do Gibraltaru. Celý svůj volný čas trávil v chrámě. Prosil Boha, aby mu konečně ukázal pravou cestu. Z ušetřených 300 reálů zařídil si obchod s modlitebními knihami a náboženskými obrazy. Obchodoval s úspěchem a mnohým, kteří kupovali knihy, byl moudrým rádcem v duchovním životě. (Italští a španělští knihkupci jej vzývají dodnes jako svého patrona). Rozprodával své knihy také v sousedních obcích, nejen v Gibraltaru.

Podle legendy měl na jedné z těchto cest vidění Jezulátka, jež mu ukázalo granové jablko s křížem, (jež je do dneška znakem řádu Milosrdných Bratří). Jan pochopil, že Granada bude jeho křížem. Jablko granátové jest pak v Písmě znakem božské lásky a vznešenosti, protože jest uvnitř plno jader a na vrchu má korunku. „Ovoce tvé lásky jest jako ráj jablek granátových“ (Píseň Šalamounova 4. 13). Jan tedy odešel do Granady za svým křížem.

R. 1536 dorazil do Granady a najal si sklípek u Puerta Elvira, kdež provozoval dále svůj obchod. Na den svatého mučedlníka Šebestiána 20. ledna 1537 kázal tam o poutní slavnosti blahoslavený Jan z Avily, známý apoštol Andalusie, byv tam pozván biskupem Donem Kašparem Davalo. Byl to duchovní vůdce největších mystiků španělských, svaté Terezie a Jesu i svatého Františka Borgiaše, zakladatel misijní kongregace, rádce knížat a církevních hodnostářů. Výmluvný kazatel dokazoval nutnost

utrpení a lásky ke kříži Páně. Jan vykonal po kázání Janově veřejné pokání a tak truchlil pro své hříchy, že se lidé domnívali, že zešlel. Rozdal své knihy a jmění dal na vykoupení zajatců, aby následoval chudoby Ježíšovy. Obnažen a bos šel po ulici jsa pokládán za blázna. Dovedli jej k Janovi z Avily. Jan mu přislíbil, že mu bude nadále duchovním vůdcem. Lidé dali však zavřítí Jana do královské nemocnice do oddělení pro pomatené. Tam poznal žalostný úděl těch, kteří přišli o rozum. Lékaři se báli je léčiti. Blázny krotili hladem a bitím a ještě šťastni byli ti, kdož se dostali alespoň do špitálu a nebyli vydáni na ulici ústrkem lůzy. Ač byl Jan zpočátku dobře přijat, přece i jej počali týrati, když jim vytýkal nedostatek lásky k ubohým pomatencům. Po čtyřicet dní dal se trýzniti, vzpomínaje na utrpení Kristovo. Konečně jej navštívil Jan z Avily, vysvobodil jej a naznačil mu, že jest třeba nejen trpěti, ale i konati užitečnou práci. I zůstal Jan ve službě hospitálu. Sloužil nemocným slovem i skutkem.

Ale Janova láska pociťovala i tu pouta. Měl již své plány. 1537 opouští v kajicnickém rouše královský špitál a odchází do Mantilly za Janem z Avily. Chtěl sloužiti opuštěným slabým a nemocným, o které se nikdo nestaral. Pak vykonal pouť k Panně Guadeloupské na hranice Estremadury a Kastilie, 400 km od Granady blízko Oropezy. Živil se po cestě tak, že sbíral dříví, svazoval je v otýpky a buď je prodával nebo vyměňoval za chléb. Přebytky, jichž nepotřeboval k výživě, dával chudým a nechával je v hospitálech. Na cestě navštívil Oropezu, kdež sloužil v hospitálu po několik dní chudým nemocným, sám na ně žebraje a vykonáváje pro ně nejnižší práce. Legenda vypravuje také o zázračném uzdravení paní Anny de la Torre.

V Baeze zastihl svého duchovního rádce Jana

z Avily, který jej poslal zpět do Granady. Roku 1537 počátkem října dorazil k městské bráně granadské. Než přikročil k vykonání svého úmyslu, ještě zakolísal vzpomínaje svých předešlých zkušeností, ale přemohl všechny pochybnosti. S otepí dříví na zádech došel až na náměstí Vivarlamské, tam, kde jej v lednu jali a zavřeli do blázince. Prodával po několik dní otýpky dále, pomáhaje z výtěžku chudým, jichž tehdy bylo v Granadě dost, neboť bylo to po vyhnání Maurů, po krutých válkách. Chudí nemocní se váleli mezi sloupovým paláců.

Lidé počali si již vážit jeho kajícího a svěřovali mu almužny pro chudé, jež denně rozdával. Když jednou kráčel ulicí Lucenaskou, spatřil na jedněch dveřích nápis: „Pronajme se chudým.“ Najal dům, nevěda, z čeho zaplatí nájem. 8. listopadu 1538 ve stáří 42 let položil v tomto domě základy proslavenému hospitálu, k mateřskému domu řádu, jenž se měl brzo rozšířiti po celém světě. Dostal od královského kaplana do začátku 312 reálů na zařízení špitálu.

Za tyto a jiné peníze, jež obdržel, nakoupil rohoží, několik vlněných přikrývek a zřídil 47 lůžek, jež sestávala ze slamníku, dvou pokrývek, dvou polštářů a v hlavách měly dřevěný kříž. Podnikl svou věc úplně s holýma rukama a spoléhal se jenom na to, co dostane na darech. Chudé nemocné, které nemohl přijmouti, podporoval mimo hospitál. Přijímal nejpotřebnější. Sloužil svým nemocným neúnavně, vybíral na ně almužnu a měl ve svém špitále vzorný pořádek. Každý nemocný měl lůžko, nakažlivě nemocní byli odděleni, větralo se, návštěvy lékařů a rozdělení stravy bylo pravidelné, což tehdy nikterak nebylo samozřejmostí.

Vedl život přísně asketický. Děлил svůj čas jen mezi Boha a bližního. Legenda vypravuje, že se mu tehdy zjevil archanděl Rafael a přislíbil mu zvláštní

pomoc v jeho pracích. Dlouho si světec nevěděl rady, smí-li odmítnout takové chudé nemocné, kteří zneužívali jeho dobrodiní a uváděli špitál ve špatnou pověst. Teprve na radu zpovědníkovu dodal si srdce, aby některé zlé nemocné odmítl. Přes to si často přinesl z pochůzky po almužně místo darů nového chudáka. Mnohdy si vyměnil s žebrákem jeho cáry za své šaty. V takovém obleku se objevil kdysi také před Donem Sebastianem Ramirezem de Fuental, arcibiskupem z Tuy a kancléřem granadským, aby prosil o almužnu. Duchovní hodnostář si umínil, že mu pořídí zvláštní šat, jenž by jej odlišoval od ostatních a jež by nemohl za jiný vyměnit. Tak vznikl řeholní habit Milosrdných Bratří. Byl původně šedý a později přeměněn na černý. Dnes se Milosrdní Bratří stěží rozeznají od Benediktinů, protože nosí jako oni černou kutnu a černý škapulíř. Od té doby se nazývá Jan Ciudad Janem z Boha, jak mu bylo dle legendy přikázáno i samotným Jezulátkem, jež jej poslalo do Granady.

Janovi pomáhali ve špitále i mnozí chudí, které uzdravil. Janovo dílo stále rostlo. A brzo nad jeho síly. Legenda vypravuje, že anděl Rafael mu pomáhal v práci. Jednou se mu zjevil v rouše Milosrdných Bratří se slovy: „My oba patříme k témuž řádu.“ Pomáhali mu lékaři i lékárníci. Podle legendy sám Kristus Pán mu zjevil, že on to jest, jež Jan ošetřuje, odívá, krmí, napájí a umývá a vybídl jej k vytrvalosti. První dva učenníci Janovi se nazývali Martin a Petr Velseo, dva bratří, kteří žili dříve v takovém nepřátelství, že si ukládali navzájem o život a jež Jan smířil. Oblékl je v řeholní roucho, podobné svému a brzo se přihlašovali i spolupracovníci ostatní. Řád Milosrdných Bratří počal žít.

Nechybělo ovšem ani pomluvačů Jana z Boha. Tvrdili o něm jednak, že jest pomatenec, jednak že jest pokrytec, který zpronevěřuje almužny, jiní opět

mu vytýkali, že jedná pro chválu lidskou. Nejvíce jej pomlouval jakýsi měšťan granadský jménem Šimon z Avily, který však později se stal jedním z nejvěrnějších členů jeho řádu. Arcibiskup Don Petr Gerrero nastěhoval se tehdy do své metropolitní residence v Granadě. Prohlédl si zevrubně špitál, pohovořil z Janem z Boha a přijal jeho dílo do své ochrany. Když hořela královská nemocnice, vlastní rukou zachraňoval Jan nemocné a podle legendy plameny se ho nedotkly. Také rozvodněný Genil jej nestrlh sebou, když v něm lovil dříví pro potřeby svého špitálu.

S pomocí arcibiskupa a bohatých měšťanů získal Jan novou velkou budovu, opuštěný klášter na úpatí hory de los Gomelos. Stará budova již dávno nestačila. Nyní mohl teprve jak náleží rozvinouti svoje dílo. Zdokonalil organizaci svého špitálu a přijímal i opuštěná novorozeňátka, jež byla položena ku bráně špitálu, vyhledáváje pro ně kojné. Také zřídil útulek pro lidi bez přístřeší. Věděl, že nedostatek přístřeší bývá prvním svodem ke zločinu. Vždy vedl své bratry především svým příkladem, konaje sám nejtěžší práce. Pomáhal lidem i mimo špitál, zvláště těm, kdož se ostýchali přiznati se ke své chudobě. Umírající dovedl těšiti tak, že každý si přál zemřít v jeho náručí. Brzo se stal jeho špitál útočištěm ubohých z celého Španělska. Pomáhal těm, kdož vedli nákladné processy, venkovanům, kteří ztrátou žně přišli na mizinu, obchodníkům, kteří ztratili úvěr, vojákům, kteří se octli bez žoldu i chudým studentům. Nikdo nebyl vyloučen z jeho péče. Zejména rád oblékal rozedrané děti. Byl při tom pamětliv vidění, jež kdysi měl ve chrámě Panny Marie Guadeloupské.

Nemáme místa ku vypravování legend a vidění, ale jedno chceme zaznamenati, protože je ve svém naivním naturalismu tak charakteristické a pěkné.

Když ještě Jan nevěděl zda se hodí k ošetřování nemocných, tázal se na to Matky Boží Guadeloupské. Ona mu s oltáře podala Jezulátko, aby je převinul, dovede-li to. Jan to udělal dobře a to mu bylo znamením, že bude umět dobře obvazovati i rány nemocných.

Pohřbíval také opuštěné mrtvé a sám jejich těla vyhledával. Chodil hledat ubožáky i do maurské čtvrti, ač tam byl často i ohrožován. Odvažoval se do nejvykřičenějších předměstí. Dovedl si vyhledat důvěrníky, kteří mu diskretně oznamovali potřeby těch, kdo se za svou chudobu styděli. Počínal si tedy zcela tak, jako moderní organisátoři charity a sociální péče. Pro chudé hledal nejen almužnu, ale především práci, aby je zbavil pocitu závislosti. Chránil svými podporami také mladé dívky před svody a svůdci, ač si mezi mladými lidmi způsobil tím mnoho nepřátelství. Velký vykonavatel duchovního a tělesného milosrdenství stává se také velikým oprávcem mravů ve své době. Zachraňoval totiž i padlé ženy, ale věren jsa radě svého duchovního rádce, s obrácenými již se nezabýval, nýbrž svěřoval je péči hodných žen. V jednom dopise radí mu bl. Jan z Avily: „Pomni, že nic ti neprospěje, vytáhneš-li jiné z bahna hříchu, znečistíš-li se jím sám.”

S pomocí Jana Fernandeza, jenž mu poskytl pomoc hmotnou, zařídil i kláštery pro tyto kající nešťastnice. Jiné se vdaly. Vykupoval tyto ženy a opatroval jim věno. Nedbal překážek ani četných zklamání. Jeho životopisci píší, že toto jeho působení bylo větším zázrakem, než jeho cesta plameny. Čím více rostlo jeho dílo, tím více bylo dobrodinců, ale tím více bylo také potřeb. Musil často dělati i dluhy. Dluhy rostly a nebylo prostředků k jejich zaplacení. Jan věděl dobře, že spravedlnost má místo před láskou a že dluhy je nutno dříve splatit, než se udělí almužna. Těchto nesnází však využívali jeho

nepřátelé. Mnozí mu nabízeli koupi hospitálu, aby prý svěřili dílo jeho lásky novému a lepšímu vedení. Byl v pokušení přijmouti tuto nabídku, ale Jan z Avily mu toto pokušení rozmluvil. Špitál pak sánoval Jan ze sbírek podniknutých v Andalusii a v Kastilii, jež osobně podnikl. Velkého příznivce našel zejména v Donu Gonzalo Fernandezu z Cordovy, vévodovi ze Sezy. Ale bez dluhů zůstal přes to jen krátkou dobu. Brzo byl donucen dělat nové.

Arcibiskup granadský mu poradil, aby šel sbírat na císařský dvůr, jenž tehdy sídlil ve Valladolidě. Tato jeho cesta, již chtěl konati jako kajícník, podobala se cestě triumfální. Všude jej lid vítal. Ale Jan odmítal pohostinství a nejraději přenocoval ve špitálech, protože takto mohl zůstat při svém povolání. Almužny, jež dostával, rozdal však většinou po cestě mezi chudé. Ve Valladolidě vydržoval brzo tolik chudých, jako v Granadě. Našel tam však velmi četné příznivce. Dostal se až ke kralevici Filipovi, pozdějšímu Filipovi II. Kralevic pojal k němu velkou úctu, štědře podepřel jeho dílo a dal mu cenná doporučení. Ve Valladolidě zůstal Jan 7 měsíců. Pak se na naléhání svých přátel vrátil do Granady. Aby mohl zaplatiti svoje dluhy a aby nemohl rozdati peníze na místě, dali mu u dvora peníze, jež platily jenom v Granadě. To byl nejlepší prostředek, jak udržeti na uzdě jeho štědrost. Celých 600 km do Granady konal opět bos a pěšky, s hlavou nepokrytou v největším slunečním žáru. Dorazil do Granady úplně vysílen.

Po 13 let nepřestával takto Jan z Boha pracovati ve službě chudých a nemocných. Chtěje zachrániti mladíka, jenž se topil, upadl do těžké nemoci. Tuše blízkou smrt, uvedl především do pořádku účty a zaznamenal celý inventář špitálu. Pak dal sepsati domácí řád a rozdělení prací. Mezi tím byl obžalován u arcibiskupa, že ve svém špitále pře-

chovává lenochy a zpustlé ženy. Třebaže těžce nemocen, dostavil se k zodpovídání a skvěle se ospravedlnil. Řekl mezi jiným, že kdyby měl přijímat jenom spravedlivé, že by byl špitál brzo prázdný. Jak by však mohl za takových okolností lidi zachraňovat? Svým nástupcem ustanovil Jana Martina. V nemoci nepřestal pečovat o svoje dílo, sháněje mu neúnavně dobrodince. Ve své poslední nemoci spočíval v koutě svého špitálu na tvrdém lůžku, obklopen nemocnými a maje u lože koš na sbírání almužen. Na zakročení šlechtičny Anny Ozorio a na přímý rozkaz arcibiskupův byl vynesena ze špitálu do jejího domu, aby byl lépe ošetřen. Obyvatelé hospitálu však ani nechtěli propustit nosítka se svým dobrodincem. Nesmírné množství lidu se shromáždilo, aby vidělo světce, takže vojáci musili být povoláni, aby razili nosítkám cestu. Nepřehledné zástupy přicházely denně před dům paní Ozorio, aby se ptaly po zdraví světcově, takže bylo nutno postavit k domu i stráž. Přední mužové města přišli jménem Granady poprositi jej o požehnání městu Granadě.

Již se světec uzdravoval, ale tu se dověděl o jistém tkalci, jenž se chtěl z bídy oběsit. Jan ihned vstal a třebaže byl hlídán, vyšel tajně z paláce, utěšil zoufalce a pomohl mu. Vrátiv se, vykonal poslední opatření pro řád a přijal z rukou arcibiskupových Svátosti umírajících. Před smrtí měl vidění, že anděl Rafael a svatý Jan Evangelista zůstanou ochránci jeho díla. Ještě před smrtí napomenul bratry, aby v chudých viděli vždy jen svoje pány a aby byli jejich věrnými služebníky. Když jej pak nechali samotného, oblékl se a poklekl v modlitbě. Kleče u domácího oltáře, u něhož před tím sloužil arcibiskup za něho mši svatou, s křížem v ruce zemřel dne 8. března 1550, jsa stár 55 let. Jeho pohřeb byl vpravdě královský.

Řád jím založený se rozšířil po celém světě. Jeho učenníci byli nazýváni ve většině zemí Milosrdnými Bratry, ve Španělsku Hospitalarios (špitálníci) a v Itálii jim lid říká pěkně a prostě „Bene Fate Fratelli” — „Bratři - Dělejte - dobře”. Jest to nejdemokratičtější instituce katolické církve. Každý zachovalý mladý muž může býti přijat. Řád je převážně laický, počet kněží je omezen. V menším špitále smí býti pouze jeden řádový kněz a ve větších nemocnicích smějí býti dva. Není rozdílu mezi knězem a laikem. Ba kněží mají menší práva než laici, protože za představené mohou býti voleni jenom s dispensem a nesmějí přijímati plné moci k volbám v řádových kapitulách. Jejich kláštery jsou dodnes posledním útočištěm chudých, nemocných bez rozdílu a každý Pražan ví, čím jest pražskému proletariátu klášter u Milosrdných na Františku.

Do našich zemí se dostali Milosrdní Bratři roku 1605. Karel I. z Liechtensteinu povolal toho roku Gabriela Ferraru, doktora chirurgie a řádového člena v Miláně do Valtic, aby tam zařídil řádovou nemocnici. To byl první klášter a hospital Milosrdných Bratří ve Střední Evropě. Gabriel Ferrara zakládal pak další kláštery a nemocnice. Pražský konvent byl založen roku 1620. V oblasti habsburské říše povstalo celkem 22 nemocnic. Po převratu byla zřízena v r. 1919 samostatná československá provincie řádová, jenž má 11 klášterů a nemocnic. V Čechách jsou Milosrdní Bratři v Praze, v Kuksu, v Novém Městě nad Metují, na Moravě ve Valticích, v Brně, v Prostějově, v Letovicích, ve Vyzovicích a na Slovensku v Bratislavě, ve Skalici a ve Spišském Podhradí.

Tyto údaje čerpáme z úvodu, který napsal ke svému českému překladu cit. životopisu světcova P. Benedikt Jan Bogar.

Životopis i legenda svatého Jana z Boha jsou typicky španělské: Charakteristická pro aristokratické cítění Španělů je na příklad okolnost, že světec žije svého šlechtického pána, zůstává jeho oddaným služebníkem. Typicky španělské jest i jeho exaltované veřejné pokání a nesčetné zázračné legendy, jež se pojí k jeho životu. Jeho dílo však náleží celému světu a dodnes užitečně působí. Bylo dílem plnou lásky, nikoli chladného rozpočtu, ale přes to bylo založeno na základech naprosto rozumných, třebaže Jan neváhal stát se podle příkladu apoštola Pavla bláznem v očích světa.

Chtěli bychom ještě říci, že i kdyby byla moderní sociální péče organisována sebe lépe, že vždy bude třeba ještě osobních skutků lásky a milosrdenství. Vždy bude třeba osobního taktu a tepla, působení od člověka ke člověku.

Suchá data ze života svatého Filipa Neri nám neříkají mnoho. Znějí takto: Narodil se dne 22. července 1515 ve Florencii, zemřel 26. května 1595. 1622 byl prohlášen za svatého, studoval v Římě a byl roku 1548 spoluzakladatelem Arcibratrstva Největější Trojice pro ošetřování poutníků a nemocných. Roku 1551 byl vysvěcen na kněze. Od roku 1556 konával společně s jinými kněžími zvláště s Cesarem Baroniem vzdělavatelná večerní shromáždění s posvátnou hudbou v modlitebnách, (oratorium) z čehož povstalo roku 1568 kongregace Oratoriánů, jíž předsedal jako její „Otec“ až do roku 1592. Tam také vznikla hudební forma, jež se nazývá oratorium.

Tato data by říkala velmi málo. A přece o něm víme, že Goethe jej nazývá „humoristickým svět-cem“ a že vedle svatého Františka je to nejpopulárnější svatý v Itálii a nesporně jeden z největších originálů mezi svatými. Jeho heslem byla věta: „Spernere mundum, spernere se ipsum, spernere se spemi!“ Několikrát mu byl nabízen kardinálský klobouk, ale pokaždé jej odmítl. A nyní po těchto životopisných datech poslyšme, co o něm napsal P. Silvestr Brait. O. Praed.:

„Koho milují prostí a chudí, koho milují tak nefalšovaně a tak upřímně, musí jistě být velkým dobrodincem. Myslíte, že napíšete po vzoru ukňouraných pobožných knížek, že to byla velká duše? Čím dále jsem pak studoval a obdivoval svatého Filipa, tím lépe jsem chápal ono slavné „hip, hip, hurá“, jímž vítal římský lid průvod s jeho ostatky. Jeť Filip

nejživějším představitelem římského človíčka, veselého, prostého, dávajícího se tak, jak je, který je třeba lumpem a darebákem, ale poctivě si to přizná a když je čas, také se z toho kaje, který má rád slavnosti a veselí, ale který plní od rána do večera své zamilované chrámy: San Agostino, Santa Maria del Popolo, Gesù, který ve dny různých mučedníků naplňuje katakomby a kostely jim zasvěcené. Když si tak zajdete v den sv. Bibiány nebo sv. Anežky, Cecilie, sv. Klementa, sv. Jana a Pavla do kostelů, poznáte pravého Římana právě tak, jako při Karnevalu, jenž ovšem v posledních letech přísností vládců jest stlačen na minimum." Tato studie P. Braitto (Akord II., 4.) jest také podkladem této kompilace.

Otec Filipův byl chudým notářem či spíše veřejným písařem ve Florencii. Jeho strýc měl menší obchůdek v San Germano u Monte Casina. Syn Neriho odešel do světa s jedním oblekem a několika tolary v kapse. Občas se dal svézti kupci, kteří jeli do Neapole, jindy zas šel do četných útulen, špitálů, kde dostal nocleh, kousek chleba a trochu vína, posloužil nemocným nebo ministroval a konečně došel do San Germana, kde jej měl strýc vzít do učení. Tehdy byl Filip jenom průměrně zbožný. Hokynářství se mu však nelíbilo a proto od strýce odešel. Domů se však vrátiti nechtěl a šel tedy nazdařbůh do Říma. Hned u římské brány našel útulek u papežského správce potravní daně. Vyučuje jeho děti a za to dostává něco málo peněz a trochu mouky. Z mouky si dává péci chleba, resp. to, čemu v Itálii chleba říkají. Chleba zapíjí laciným vínem nebo jen vodou a přikusuje olivy. Co Filipa do Říma táhlo, proč pojednou změnil život, Filip sám vysvětliti nedovede. Křesťané tomu říkají, že se ho dotkla milost Boží.

Šel do Říma za ostatky svatých, za jejich tradici, za jejich příklady. Chce žíti ve stínu jejich chrámů.

Našel někde starou kutnu a počal v Římě žíti životem poustevníka. Snad se tomu usmějete. Aby se někdo chtěl stát poustevníkem, musí odejít do lidnatého velkoměsta? Ale nezapomínejme — a to platí o dnešních světových metropolích právě tak, jako o tehdejším Římě — že nikde není člověk tak dokonale sám, jako ve velkoměstě, kde se nikdo o něho nestará, kde si ho nikdo nevšímá. Dlel v kostelích, spával venku na schodech chrámů, pod podloubími i podjezdy a někdy také spal v katakombách. Filip srovnává v duchu příklady světců a tehdejší způsob života římského obyvatelstva. Církev se pomalu jen uzdravovala z chorob, jež jejímu vnitřnímu životu zasadila renesance. Také tehdy byla obecně pocífována touha po reformě. ale nikdo nezačínal. Řím žil nevázaně, prostopášně, a toto životní tempo strhlo s sebou i klerus.

„Filip chodil jako ostatní poustevníci ulicemi. Nehrozil, když viděl vinu, nedštil síru a oheň, nýbrž zastavil hříšníka, požertoval s ním a nakonec mu nakapal pár takových strašných krůpějí do jeho hříšné rozkoše, promluvil s ním vážně o Bohu, o duši, připomněl poslední okamžiky a budil křesťanskou hrдост: proč i ty bys nemohl žíti čistě, proč se vlečeš s hříchy, proč je nesložíš? Jakou vlastně ti radost tvá nepravost dává? Jsi šťasten, opravdu šťasten? Rozpráví a zase jde dále. Ví, že aspoň nějaké slovo uvízne. A pak jde klidně do nejbližšího chrámu a tam se ztrácí v Bohu. Ničeho si nenechal, ničeho nehledá, jen Boha svého chce míti, nikomu nechce sloužiti, nepotřebuje nikomu sloužiti, protože slouží Bohu a protože slouží tak všem. Kolem něho proudí davy v hedvábí a v aksamitu oděných mladíků, kteří jsou ve službách kardinálů, církevních hodnostářů, římských šlechticů. Filip jde s nimi. Umí to s nimi; rozumí mladé krvi, vypravuje jim anekdoty, tu a tam utrousí slovo o ně-

čem vyšším, ukáže jim jemně na marnost jejich shánění a pak si vytáhne kus svého chleba a pojídá ho u první fontány. Nejraději prochází čtvrti Trastevere.” (Braitov: Ibid).

Trastevere jest římská čtvrt, jež se podobá pověstí a svérázem asi našemu Žižkovu, jenomže Žižkov jest proti ní výstavnou čtvrtí. Úzké, vykřičené, nevlídné uličky. Můžeme si představit, jak asi pokřikovali lidé na podivného kajícíka. Ale Filip měl šťastný dar, že na vtip dovedl odpovídati vtipem. Dávám raději zase přímo slovo P. Braitovi, jehož studie je opravdu vzorem, jak by se měly psát životy svatých po lidsku, bez zbožné posy, s trochou tepla a civilního humoru.

„Kdepak hádati se s nimi nebo jim přísně kázat. Filip pohladil jejich špinavého strupatého kluka, dal mu jistě políbíti křížek, zeptal se jak poslouchá maminku, kam už chodí krást, kolik toho za den vyžebří, kdy byl naposled bit a již je spřízněn s celou rodinou. Jde dále a přichází do mizerné spleti uliček s otlučenými, začazenými domy, které nemají ani okna ani dveře, kolem jejichž zoufale smutných zdi poletuje prádlo, od shora až dolů. Tam je kolonie židovských bankéřů. Nejde k nim Filip, nýbrž ví, že se tam setká s mladými šlechtici, s dvořany z papežského dvora, z průvodů vyslanců, biskupů a šlechticů římských... Věčně potřebují peníze, jež ovšem hned zase prohrají, neb utratí s nevěstkami. Tady bývá nejlepší Filipův lov. Jsou to mladíci, se kterými jest ještě řeč, kteří nejsou dokonale zkažení, kteří jen zaplavali s proudem, protože dohromady nic pořádného o lepším životě neslyšeli. Zde navazuje Filip silná přátelství. Rázem získává si jich několik, kteří k němu okamžitě přilnou. Milují ho jako otce a jdou stále za ním. A Filip je obratně vede k Bohu. Málokdo po něm to dovedl s takovou zručností a s takovou virtuositou.”

Filip našel brzo lidi stejně smýšlející, kteří podobně jako on truchlili nad ponížením nevěsty Kristovy. Utvořili bratrstvo, jež nazvali „Oratoriem Božské Lásky” „Oratorio del Divino Amore”. Začátek jejich stanov zní: „Bratři, bratrstvo naše nemá jiného cíle, než vštípití a vkořeniti lásku Boží do našich srdcí.” Bylo těch lidí asi šedesát. Modlili se, hledali nevědomé, napomínali lidi, ošetřovali nezhoditelně nemocné, ode všech opuštěné, ujímali se padlých žen. Často přistupovali ke svatému přijímání. To byla tehdy neslýchaná novota. Nezapomínejme, že teprve náš současník Pius X. věřící k častému svatému přijímání vyzýval. Až do té doby chodil řádný katolík ke Svátostem tak jednou do roka, v čas velikonoční. Toto časté přijímání Svátostí budilo hotové pobouření v Římě. Brzo se také bratřím vytýkalo pokrytectví, svatouškovství, ne-li kacířství.

Ale odtud, z tohoto kroužku vyšla katolická reforma. Zde sešli se Caraffa a Kajetán, zakladatelé Theatinů. Theatini byli světští kněží, kteří se sešli v jednotu bez řeholních slibů a pravidel, jenom aby snáze mohli působiti svým příkladem. Zvláště kladli důraz na dobrovolnou chudobu. V ranném středověku vznikli podobným způsobem řeholní kanovníci. Musili se spoléhat na Boží Prozřetelnost, nesměli ničeho míti, ale nesměli také chodit žebrat. Směli přijímat jenom tolik, kolik jim právě stačilo na den. Při tom konali všecky úkony kléru, jemuž je svěřena péče o duše. Řím tehdy byl útočištěm všemožných kleriků vysvěcených bez řádné sustentace z celého světa. Tito kněží přicházeli do Říma dělat kariéru, aby se někde chytili jako sekretáři vynikajících prelátů a kardinálů, aby sbírali mešní dotace, aby se zkrátka ve Věčném Městě živili, jak mohli. Tito klerikové podobně jako předrevoluční „Abbés” ve Francii působili nejvíce pohoršení a proti nim lé-

kem měli býti Theatini. Mívali také klášter v Praze.

Stav kněžský byl tehdy tak zdiskreditován v očích lidu, že mnozí zbožní mužové se schválně nedávali světit, aby přímo demonstrovali, že mohou sloužit Bohu i jako laici. Tak povstávali laičtí kazatelé, laičtí reformátoři. Mnozí se vzdali všech světských hodností a příjmů a v režných pytlích a bosi se stavěli do nejživějších římských ulic a hřměli římské smetance do duší. Těchto hlasatelů pokání, kteří se ostatně ve svých chmurných předpovědech nemýlili, bylo tehdy více.

Ale Filip Neri se od nich lišil něčím novým: humorem. Nebyl jen ponurým kajicníkem.

Řekněme si při této příležitosti něco o humoru. Humor je opakem tragiky, ale jest právě tak ušlechtilý jako tragika. Jeden z moderních myslitelů říká právem, že obojí, i humor i tragika jsou stejně vznesené, protože obojí jsou jakousi blamáží životní empirie. Mezi tím, co ukazuje tragik, co jest na věky nemožno, ukazuje humorista, co jest všecko možno. V tragedii rek podléhá, ale my se cítíme jeho bojem vnitřně očištění. Vidíme, že jest něco vyššího, než pouhá smyslová skutečnost. Humorista ukazuje, jak ubohý je svět, který se tváří vážně. Ale my právě proto cítíme, že jest ještě něco vyššího, než tento ubohý svět, který nestojí za slzičku. Skutečný světec má humor, protože ví, jak ubohý je člověk. Není jenom suchopárným moralistou.

Brzo vytvořil Filip kolem sebe celou skupinu přátel. Chodil s nimi denně do chrámu, učil je žít, vykládal si s nimi po cestě, hlasitě se smál se svým hloučkem, apostrofoval kolemjdoucí hříšníky a hříšnice břitkými poznámkami, když jim koukal jejich hřích z očí. Jde však ve svých výkladech stále hloub a hloub a stále více vniká i do soukromého života svých svěřenců. Mluvil se starými vážně, s mladými žertovně, jak bylo právě třeba. Z některých řádů, a

zase hlavně opět z řad Františkánů a Dominikánů vycházely snahy o reformu církve. Je dosti podivné, že Filip Neri si neoblíbil prosté Františkány, jejichž tradice se mu povahou podobala, nýbrž učené a přísné Dominikány.

Nejraději vodil svoje žáky do chrámu Santa Maria sopra Minerva, tam, kde jest pochováno tělo sv. Kateřiny Sienské. Řád Dominikánů žil tam plným intensivním životem studia i řehole. Zvláště rád se stýkal Filip s mladými kleriky a novici. Také posílal Dominikánům dobrý dorost. I Jesuitům rád dodával svoje odchovance. Svatý Ignác jej chtěl získati pro svůj nový řád a vyjádřil se o něm, že jest jako zvon, jenž jiné zve do kostela, ale sám tam nevchází. Tím zvonek už zůstal. Jeho duch byl pro Tovaryšstvo příliš nezkrotný a volný, pro něho nebyla vojenská organisace Jesuitů. Skupiny Filipových horlivců se množí a sdružují se v bratrstva. Filip vstupuje do bratrstva při Trinità dei Peregrini. Vnáší do něho ducha Oratoria.

Kněz, duchovní vůdce bratrstva vybízí Filipa, aby se dal vysvětit na kněze. Filip po delším zdráhání svolí a stává se oltářníkem při kostele San Girolamo, kdež obdržel i byt. Tam se plně rozvinula činnost Filipova. Byli tehdy v bratrstvu duchové velmi rozliční. Filip, který uměl milovat konkrétně lidi, byl dobrák, usměvavý a hleděl působiti hlavně příkladem. Vedle něho byl tu však vášnivý mystik Cacciaguera, jenž býval nesmírným boháčem, ale ztratil vše, zdraví, krásu a i rodinu a byl bolestí přivlečen ke Kristu. Na cestě k nevěstě měl vidění Ježíše nesusícího kříž. Cacciaguera setkal se s Filipem a bydlil spolu u San Girolamo. Tento extatik zvláště horlil pro časté svaté Přijímání. Když se dozvěděl, že českým kališníkům bylo dovoleno přijímati pod obojí, plakal radostí. Jinak však jeho mystika nebyla zdravá. Měl kolem sebe jako vždy celý štáb pobož-

nůstkářských podivných visionářek, které Filip nemohl i s jejich viděními ani cítit.

„A tak pochopíme, jak jednou vlepil Filip takové „visionářce“ poctivých pár facek, jež přes černý šlojř náramně dobře přilehly. V této maličkosti jeví se celý duch sv. Filipa. Nenáviděl, aby se ze svatosti dělalo něco vypočítaného na odiv, něco nezdravého, neviděl svatost ve ztracení se v mlhách, nýbrž v pořádném křesťanském životě. Viděl svatost v dokonalém plnění příkazů Kristových, v následování jeho chudoby, tichosti, pokory.“ — (P. Braito-Ibid.)

Filip neshromažďoval kolem sebe ani hysterické báby ani vyschlé starce. Chtěl mít kolem sebe mladé lidi, ne svatoušky. Filip je uměl zaměstnat. Dával jim ve shromážděních předčítat a měl k nim pak promluvy na základě toho, co bylo přečteno. Protože sám hořel, uměl zapálit. Zpívalo se, chodilo se na procházku, smích a vážnost se střídaly. Procházka skončila v některém chrámě a na zpáteční cestě odcházeli jeho mladí přátelé domů.

Filip nechodil své přátele lovit do kostelů, nýbrž do ulic a do průvodů mocných tohoto světa. Jeden takový kardinálský dvořenín přivedl s sebou i kardinálova psa, jenž jej nechtěl opustit. Pes zůstal již v Oratoriu, jako část stálého inventáře a kardinál se zlobil, že prý Filip nemá dost na lidech, že pánuům odcizuje už i jejich psy. Někteří přátelé se vracívali s Filipem ještě na noční hodinky do katakomb nebo k Minervě. U Dominikánů byli jako doma. Chodili večer na kompletář, na zpívané Salve Regina až do choru a často se všichni dojetím až rozplakali. Filip vedl své žáky také ke skutkům tělesného a duchovního milosrdenství.

Návštěva nemocných ve veřejných nemocnicích byla tehdy opravdu skutkem velkého sebezapření, neboť nemocnic se každý štilil a nikdo tam nechtěl

uklízet ani čistit. Jeden z Filipových žáků Kamil de Lellis zakládá později řád Kamiliánů pro opatrování opuštěných nemocných, řád Dobré Smrti.

Zástup jeho věrných rostl. Až čtyřikrát denně Filip konal své promluvy, jež neobyčejně působily, protože bylo vidět za nimi život. Promluvy bývaly spojeny se čtením a debatou, ale vždy dbal Filip o praxi a nemiloval učené theologické dialektiky. Promluvy byly zcela volné. Nikdo nevěděl, jaké bude thema a proto se nemohl na ně nikdo připravovati. Každý mohl přijíti a odejíti kdy chtěl a nikdo mu toho nesměl zazlívati. Byla to zdravá reakce proti tehdejšímu humanistickému šroubovanému slohu kázání. Baronius, původce novodobého církevního dějepisu, jemuž dalo rovněž mnoho podnětů Oratorium, byl jeden z prvních a nejvděčnějších žáků Filipových.

Z konviktu při San Girolamo se stala již jakási komunita. V manuální práci se musili členové střídati, což zvláště nesl tlustý a nešikovný Baronius. Byl mezi nimi také obratný kazatel a diplomat Taruggi, prudký Saviolo, mírný a něžný mladík Gigli, Soto, výborný hudebník a zpěvák, španělský člen papežského sboru. Na krásnou hudbu kladl Filip zvláště velký důraz. Přivábil hudbou také mnoho lidí.

Autorita Filipova rostla. Stal se poradcem mnoha kněží i učených theologů. Před bitvou u Lepanta zasáhl Filip, aby na galeje nebyli chytáni celkem nevinní cikáni jenom proto, že byl nedostatek galejníků. Okolí papežovo nemělo Filipa rádo. Za Pia IV. bylo mu dokonce zakázáno kázati a zpovídati a byl uvržen do vězení a vyšetřován, ale odzbrojil své soudce pokorou a prostotou. Družina rostla. Filip dostal nový kostel San Giovanni dei Fiorentini. I tam zřizuje Filip Oratorium a upravuje tam život podobně jako u San Girolamo. Jeho byt

byl stále otevřen všem, kdož potřebovali útěchy, rady nebo pomoci.

Třebaže i Filip byl strhován extasemi, zvláště při Přijímání, bál se dělati nějakého divotvůrce. Nechtěl se zdátí svatým.

Neměl rád okázalé svatosti, neměl rád zbožnosti, jež křivým okem stihá veselí. Sám rád čítal veselé příběhy a anekdoty. Nejraději je předčítal zbožným morousům. Na vzdělavatelné řeči svatoušků odpovídal žerty. Jednou řekl při podobné příležitosti, když odešli dva zklamaní pobožnůstkáři, kteří jej chtěli viděti: „Vida, chtěli viděti svatého a viděli hlupáka. Dobře jim tak!” Dovedl vždy vhodně a často velmi drasticky sesměšniti každou domýšlivost, dělanost, divadelnost. Řídil se podle slov svatého Augustina: „Ama et fac quod vis.” „Miluj a pak si dělej co chceš!” Nebyl nikterak skrupulánte. V tom jest také tajemství jeho úspěchu. Tak obracel i kacíře. I o tom vypravuje P. Braitto, jehož studii jsem v podstatě zkráceně parafrazoval:

„Kdysi vedou jednoho kacíře Paleologa na hranici. Hádali se s ním dlouho, hráli si s ním a nakonec byl ještě zatvrzelejší ve svých bludech než dříve. Filip jde právě kolem a slyší, že nešťastník má skonat na hranici. Přidruží se k němu, vypráví mu několik příběhů ze života svatých a kacíř jeví najednou chuť, že by s takovými svatými se dalo jednati. Filip okamžitě spěchá k papeži a prosí o odklad popravy. Filip ve vězení dokoná svou metodou skutečně obrácení zatvrzelého kacíře.”

Nekonal výstředních skutků kajícího, nedoporučoval jich také. Žádal prosté, ale řádné plnění příkazů křesťanské spravedlnosti. Z Oratoria se stala volná kongregace bez slibů, ale Filip nechtěl, aby se rozšiřovala mimo Řím. Byl improvizátorem a nechtěl velké organisace. Svatý Karel Boromejský jej marně přemlouval, aby uvedl Oratorium do

Milána. Mladá kongregace dostala kostel Valicella. Filip se tam odstěhoval a i tam byl zase všem vším. Třebaže již byl stár a churav, a nemohl již s mladými lidmi dovádět na Gianicolu, přece se vždy ještě dovedl stát mladým pro mladé. I papežové chodili jej navštěvovat a radili se s ním. Tak, jak byl nenucený ke všem, byl nenucený i k papežům. Klementa VIII. hladí po tváři a Klement mu líbá ruku. Bez teorií, živým příkladem, humorem a praxí provedl Filip Neri velký kus reformy v církvi a v celé společnosti. Platí o něm to, co tak pěkně řekl kdysi svatý František Saleský: „Svatý smutný? — Smutný svatý!”

„Člověk jest vyvrcholením všehomíra, duch jest vyvrcholením člověka, láska jest vyvrcholením ducha a Boží láska jest vyvrcholením lásky... Vážné slovo ti nyní řeknu — ale dobře si je vštěp do duše: Často si tak mnoho žádáme býti anděly, že proto zapomínáme býti dobrými lidmi. Veliké dílo není vždy na naší cestě. Ale každé hodiny máme příležitost, abychom konali dobré skutky dobře, ano velmi dobře, to jest s velikou láskou: Snášelivost k cizím rozmarům, mírnost a trpělivost vůči beztaktnostem a nepříjemným zvykům spolulidí, leckteré přemožení našich drobných nálad a náklonností, ovládání rozmrzelosti a antipatií, srdečné a pokorné přiznání se k vlastním chybám, dáti si rád líbit pokoření, snést výtky a opomíjení trpělivě a vlídně; to vše jest daleko spasitelnější, než bychom mohli pomysleti. Použiješ-li těchto malých příležitostí s láskou, dobudeš srdce Božího, osvojíš si je zcela. Tyto denní malé skutky lásky, tahle rýma, to bolení hlavy, toto bolení zubů, tato nevlídnost, toto opomíjení naší osoby jinými, tento podivný rozmar tvého muže, tvé ženy, rozbitá sklenice, ztracená rukavice, malé nepohodlí, jíti dříve spát a dříve vstávat, máš-li jíti do kostela, zkrátka všechny takové nepatrné obtíže, jsou-li přijímány v lásce a s láskou objímány, velmi se líbí Bohu. Jak veliká jest pošetilost těch, kdož touží po mučednické koruně v Indii a nikterak si zvlášť nedávají záležet, aby plnili povinnosti svého stavu! I kdyby někdo konal divy v oboru náboženském — nekoná-li svých

povinností ve všedním životě, jest horší, než kdyby byl nevěrcem...”

Tak píše svatý František Sáleský ve své „Cestě k Bohu”. Řekl bych, že jest to nejlidštější světec církve. Má hluboké pochopení pro všechny stavy světské, takže jest po této stránce přímo výrazem společenského pozitivismu katolické církve, která nechce revoltovat, nýbrž chce příslušníkovi každého stavu ukázat jeho vlastní cestu. Schaukal jej přímo nazývá „světcem z tohoto světa, světcem všedního dne”. Náleží ke vznešené, aristokratické společnosti a osvojil si její půvab. Jeho „Filothea” patří mezi nejlepší výtvary starší francouzské prosy. Církev jej počítá mezi Učitele a nazvala jej Učitelem Dokonalosti. Jest skutečně dokonalým mistrem ve vedení duší. Jeho život není pln mimořádných osudů. Bylo-li však třeba plnit povinnosti, plnil je v míře heroické. Vždy však zůstal stejně lahodným, stejně milým, vždy měl stejný odpor proti vší exaltovanosti, jak o tom píše ve své „Cestě k Bohu”. Jeho Filothea se obrací k ženě; jeho život je vyznačován duchovním přátelstvím se zbožnou ženou, chceť svatý František Sáleský především působit na srdce společnosti.

„Jsou světci naprosto jiného rázu, než jest tento prostý šlechtic ze savojských hor, o němž se zdá, že na něm nepoznáváme nic mimořádného ani co do jeho osudu, ani co do jeho činů, ani co do jeho charakteru nebo výroků. Podle dojmu, který v nás vyvolávají určitá jména světců, by se zdálo, že každý světec jest jedinec vyňatý, vysoko pozdvižený nad takové lidi, které pokládáme za sobě rovné, že jeho postava jest obklopena září, jež oslňuje, že jest od nás vzdálena a že v nás budí ostych. My světce třeba ctíme jako někoho, kdo jest nad námi vyvýšen, kdo jest od nás vzat, ale jeho příklad má pro naše zraky nadživotní velikost, je-li postaven jako příklad svět-

cův před naše plaché pohledy. Nic z těchto vznešených představ nás tísnících, jež ovšem bývají zbaveny závoje, když hledíme na světce blíže, nic z těchto ohromujících nadlidských vlastností neukazuje tento podivuhodný muž, který vešel do malého počtu velikých světél našeho náboženství, jako Učitel Dokonalosti." (Schaukal „Franz von Sales". Heilige und Menschen, Herder 1930).

Svatý František Sáleský se narodil dne 21. srpna 1567 na rodinném zámku Sales, blíže Annecy v Savojsku. Jeho otec byl hrabě František ze Salesu, jeho matka Františka ze Sionas, oba rodiče tedy šlechtici. Byl těla velmi slabého, ale později sesílil.

Jeho tvář si však zachovala jistou morbidní krásu a něžnost. Také jeho nadání bylo značné a jeho vnější vystupování bylo vychovaně příjemné. Studoval v Rocheville a v Annecy. Roku 1578 byl poslán do Paříže, aby tam dokončil svoje studia. František poslouchal v koleji jesuitské rhetoriku a filosofii. Mimo to však učil se jezdit na koni, šermovat a tancovat a vůbec všemu, čeho bylo třeba mladému šlechtici. Velmi rád tehdy čítal v Písmu. Miloval také duchaplný spis Seupuliho „O boji duchovním", jež nosil stále s sebou. Velmi rád se stýkal se známým P. de Joyeuse, který se stal Františkánem, byv před tím vévodou a maršálem francouzským. Styk s tímto Františkánem dovedl Františka k askesi. Složil také slib čistoty v kostele svatého Štěpána.

Ale právě v té době počal prožívat těžké vnitřní krise. Trpěl zoufalstvím, malancholií, vnitřní vyprahlostí. Domníval se, že jest Bohem zavržen. Ale i tyto stavy překonal úsilovnou modlitbou. Když dokončil svoje pařížská studia, povolal jej jeho otec nazpět a poslal jej roku 1584 do Padovy, aby tam studoval práva. V Padově František těžce onemocněl a tato nemoc zpřetrhala poslední pouta mezi ním a tímto světem. Zkoušky složil s výborným prospě-

chem. Když se chystal na cestu k domovu, nařídil mu jeho otec, aby vykonal cestu po Italii. František z pouhé poslušnosti odebral se do Říma. Po návratu na rodinný zámek Thuil vyhledali mu rodiče bohatou nevěstu a zajistili mu místo vévodského rady savojského v senátě Chamberry. Ale František odmítl obojí. Měl úmysl vstoupiti do stavu duchovního, zatím však ještě nikomu nic o tom neřekl. Svěřil se s tím jen svému vychovateli, žádaje ho, aby o tom promluvil s jeho otcem. Vychovatel však odmítl a František požádal tedy o prostřednictví svého strýce Ludvíka Sáleského, kanovníka v Ženevě, který poselství přijal a vyřídil. Po delší námaze se Františkovi podařilo dosáhnouti svolení otcova.

Ježto se uprázdnilo proboštské místo při ženevském kostele, vyžádal si je jeho strýc pro svého synovce a dostal je. Mladý hrabě o tom nic nevěděl a byl velmi překvapen, když byl jmenován. Jakmile se stal jáhnem, byl mu svěřen úřad kazatelský a jeho kázání budila velikou pozornost. Jako kněz vykonával velmi horlivě svoje povinnosti a cestoval i do okolí, aby lid poučoval nábožensky. Založil za tímto účelem také bratrstvo, jež vedle toho mělo ošetřovat nemocné, zajatce a vězně. Mimo to mělo brániti toto bratrstvo sudičství. Ale brzo se obrátila Františkova horlivost na obracení kalvinistů. Ženeva byla tehdy střediskem kalvínství a zmocnila se vévodství Chablais a fojtství exského, terraiského a gaillardského. Protestantští Švýcaři kantonu bernské se pak zmocnili území waatského. Katolictví bylo ze všech těchto míst vypovězeno. Tak tomu bylo po 60 let. Když pak se zdařilo vévodovi savojskému Karlovi Emanuelovi dobýti zpět Chablais a tři fojtství, staral se o katolickou restauraci. Psal tedy biskupu ženevskému, aby mu poslal misionáře.

František Sáleský a jeho bratr Ludvík Sáleský se

nabídli, přes varování otce Františkova, jenž upozorňoval na nebezpečí a chtěl syna všemožně obrátiti od jejich úmyslu. Ale 9. září 1594 odcestoval s Ludvíkem do misijního území. Když misionáři došli na hranice kalvínského území, poslali koně zpět a konali další cestu pěšky.

František počal se svou misíí v Thononu, v hlavním městě chablaiském, kde bylo již jen 7 katolíků. Každého večera musil opouštět město a přenocovati na zámku Alinges, kde byl katolický místodržitel a katolická posádka. Calvinisté jej nechtěli ani slyšet, ba bylo mu ukládáno i o život. Když bylo odhaleno spiknutí proti němu, prosil za spiklence tak, že jim bylo odpuštěno. Ničím nedal se světec odvrátiti od své činnosti. Nejdříve však věnoval své síly posádce v Alinges a bojoval zejména mnoho proti zlovyku soubojů. Kalvínští obyvatelé Chablais, když viděli, že jejich kazatelů ani netupí, ani jich nepodezírá, když viděli jeho laskavost k odpůrcům, se s ním ponenáhlu sbližovali. Jeho kázání byla vyhledávána a dostavily se i úspěchy. Zejména se bránil František proti všemu obracení protestantů násilím. Vévoda Savojský, když slyšel o úspěších Františkových, dal jej povolát, aby se s ním radil o dalších prostředcích na rekatolisaci Švýcarska. Brzo potom světec sloužil půlnoční mši svatou v kostele svatého Hypolita v Thononu r. 1597, první to mši opět po 60 letech kalvínské vlády. Pokládal tento kostel za svůj farní a sám sebe považoval za duchovního správce.

František hleděl nyní, aby provedl příkaz, který mu dal papež Klement VIII. aby totiž obrátil na víru oporu kalvinistů, Theodora Bezu. František jej navštívil a vyzval jej k hovorům o náboženství, k nimž Beza svolil. Po čase se oba mužové téměř spřátelili. Již by se byl snad Františkovi jeho úkol i podařil, ale ženevští protestanté tušili, že se cosi připravuje

Františkovými návštěvami a tak zamezili další rozmluvy. Brzo potom Beza zemřel, čehož František upřímně želel. Za moru v Thononu neohroženě sloužil nemocným, prováděje takto misii příkladem. Protestantům se líbilo udílení svátostí umírajícím a sami poukazovali na to, že jejich kazatelé nic podobného nečiní. A tak Františkův příklad zmohl více, než nejlepší kázání.

Byly brzy zřízeny nové katolické fary a rekatolicace měla úspěch. František odmítal všechny vnější pocty a ponechával vnější úspěchy svým spolupracovníkům. Nicméně byl jmenován světícím biskupem v Ženevě, což přijal teprve, když mu přijetí bylo nařízeno pod poslušenstvím církevním.

Jeho neúnavná činnost způsobila, že upadl opět do těžké nemoci. Když se uzdravil, odejel do Říma ad visitanda limina. Papež byl jeho zjevem přímo okouzlen. František byl od té doby koadjutorem biskupa ženevského. Z Říma se vrátil do Annecy. Tam se dověděl o nemoci svého otce a proto odebral se do Salesu a zaopatřil svého otce k smrti. V roce 1602 odebral se světec ke dvoru francouzskému, aby obdržel od krále Jindřicha svolení pracovati jako misionář ve fojtství gexském, jež vévoda savojský odstoupil Francii. Kázal v Paříži v dvorní kapli s velkým úspěchem a dosáhl i velmi pozoruhodných obrácení. I král se na něho obracel o duchovní radu. Chtěl jej zadržeti ve Francii a nabídl mu první biskupství, které se uprázdnilo. Ale František nechtěl opustiti svého biskupství, a odešel ode dvora, vrátil se do Annecy.

Na cestě obdržel zprávu o smrti svého biskupa a stal se jeho nástupcem. Dne 8. prosince 1602 byl uveden v úřad. Byl biskupem velmi horlivým, zvláště pak kazatelem. Ježto zmizely politické překážky pro misie gexské, věnoval tomuto území největší pozornost. Odcestoval tam osobně s několika svými

kněžími a počal vyučovati lid. Jeho řeč, ale ještě více jeho příklad mocně působily. Nepřátelé mu několikrát ukládali o život, ale vždy marně. Obnovil opět hierarchii a duchovní správu v celé zemi.

Na prosby obyvatelstva v Dijoně odešel i tam, aby tam v postě kázal, ale odmítl čestný dar, jež mu město nabídlo, nadšeno jeho kázáními. V Annecy nevzal rovněž bohatých příjmů z opatství, jež mu nabídl Jindřich IV. Také nepřijal purpuru kardinálského.

Velmi mnoho péče věnoval charitě. Jest i původcem vyučování hluchoněmých. Jeho almužny byly v úžasném nepoměru s jeho příjmy, pro jejich velikost často přicházel do finančních nesnází. Kristina, princezna francouzská, manželka vévody z Piementu jmenovala jej svým almužníkem. Přijal tento úřad jen s tou podmínkou, že ze své funkce nebude mít příjmů a že neopustí své diecese. Pro svou dobročinnost musil často dávat i svůj drahocenný biskupský kříž, jehož drahokamy dle slov jednoho ze současníků patřily častěji žebrákům ženevským, než biskupovi. Často i jeho šaty a stříbrné náčiní z kaple putovalo za pektorálem.

Jeho knihy vznikly namnoze z dopisů psaných jeho penitentkám. Hlubokým duchovním přátelstvím byl spojen zvláště se starší dámou, Marií Chaptalovou. Když ovdověla, založil pro ni a pro její družky Kongregaci Navštívení Panny Marie. Nebyl to řád nijak přísný, ale vedl k rozjímavému a bohumilému životu.

Jeho literární činnost jej opravdu proslavila. Ve své slavné „Filothei“ hlásá — jak již řečeno — hlavně tu myšlenku, že křesťanské dokonalosti lze dosíci v každém stavu a že k tomu není třeba útěku ze světa. Toto dílo bylo přeloženo do všech jazyků a upoutalo ještě za života světcova i protestanty, zvláště krále anglického Jakuba, jenž si přál poznati autora. Kdyby jej byl vévoda propustil, byl by František

vskutku jel do Anglie, aby ji získal jednotě víry. Brzo pak napsal spis „O lásce Boží“, v němž líčí cestu duše, jež miluje Boha. Nikdo ze čtenářů, kteří mají zálibu v jeho duchaplném slohu a v jeho umírněné křesťanské moudrosti netuší však, jaké boje ho stálo, než došel k této vyrovnanosti. Sám praví, že svou povahou byl velmi živý a že měl náklonnost ke hněvu. Že byl ohnivý a často až příliš prudký, jest vidět místy i z jeho spisů. Ale přemohl tyto vlastnosti dokonale sebekázní muže, jenž byl připravován svým vzděláním na diplomata a státníka a stal se posléze duchovním. Jeho polemické spisy jsou vzorem láskyplné diskuse. Nikdy neoplácel pomluv obviněním protivníka, v jeho odpovědích se jeví svrchovaná noblesa.

V roce 1618 pro otřesené zdraví žádal koadjutora, jímž se stal jeho bratr Jan František. Roku 1622 cestoval do Avignonu na pozvání vévody savojského. S dvorem odešel pak do Lyonu. Nezúčastnil se však triumfu Ludvíka XIII. nad Hugeny, protože jeho cítění nesnášelo hlučícího triumfu nad odpůrcem již přemoženým. Strávil den triumfu na modlitbách. Na vánoce v Lyonu ještě kázal. Den na to však ulehl. Léčení bylo velmi bolestné. Zemřel 28. prosince 1622, jsa stár 56 let. V roce 1665 byl prohlášen papežem Alexandrem VII. za svatého a Pius IX. jej prohlásil církevním Učitelem a to Učitelem Dokonalosti. Nynější papež jej dal za patrona katolickým novinářům a publicistům, nejenom snad proto, že se František Sáleský vyznačoval ve svých spisech zvláštní názorností a lahodou slohu, ale i proto, že v polemice byl tak umírněný, že se o něm říkalo, že nemá snad ani žluči.

Svým životem splnil dokonale to, co napsal ve své Filothei:

„Právě tak, jako u ostrovů Chelidonských jsou uprostřed moře proudy sladké vody, právě tak mo-

hou i mezi hořkostmi světa a jeho pokušeními pocílovati lidé sladkosti zbožného života.”

Byl odpůrcem pokrytců, byl proti přesnému účtování s Pánem Bohem, proti farizejství, jež si myslí, že činí dosti, když koná formální povinnosti a jinak si dělá co chce. Láska tak nesmýšlí a k této lásce chtěl vésti duše. Mluví o ní zcela ve stopách apoštola národů svatého Pavla: „Včelí královna nikdy nevyletuje z úle, aniž by nebyla obklopena celým svým drobným národem. A láska nikdy nevchází do srdce, aby s sebou nepřiváděla jiných ctností, které cvičí, kterým ukládá jejich úkoly, jako vojenský velitel cvičí vojáky a ukládá jim, co mají činiti. Neukládá však láska ostatním ctnostem, aby všechny najednou konaly to, co mají konati, ani jí toho neukládá vždy, ani všude, ani stejně. Spravedlivý jest „jako strom, který jest štípen podle vod tekoucích, jenž ovoce vydá časem svým” (Žalm 1, 3), protože láska zavlažujíc duši, plodí v ní ctnostné skutky, každý v náležitý čas. Ačkoliv hudba sama v sobě bývá příjemna, v čas smutku jest nevhodna, dí kniha Sirachova. (22, 6.) Leckteří lidé velmi chybuji tím, že si umíní konati některou zvláštní ctnost, ale potom mermomocí ji chtějí osvědčovati všude a vůči komukoliv a v každou dobu a chtějí jako někteří starodávni filosofové buď ustavičně plakati nebo ustavičně se smáti, ba počínají si ještě hůře, když hanějí a kárají ty, kteří ustavičně na sobě neosvědčují týchž ctností, jako oni. Ale apoštol dí, že se máme radovat s radujícími a plakati s plačícími a že láska jest trpělivá, dobrotivá, nemyslí nic zlého, všeho se naděje, všeho trpělivě čeká. (1. Kor. 13, Sv. František Sáleský: Navedení k životu zbožnému. Česky, Praha 1916. Dědictví Svatojanské.)

Při každé zmince o svatém faráři Arském Janu Křtiteli Vianneyovi si vzpomínám na našeho Antónína Cyrilla Stojana. Také Stojan byl člověk, jenž rozdával ze sebe poslední co měl, také Stojan neoslyšel žádné prosby, také Stojan, třebaže byl organisátorem světového apoštolátu, jenž teprve dnes se jak náleží rozvíjí a dokonce arcibiskup, vystupoval s takovou prostotou, že se mnozí divili, jak se mohl stát doktorem, poslancem, kanovníkem, arcibiskupem. Kdo jej však poznali, nezapomněli na něho nikdy. Ještě dnes na jeho hrobě ve velehradské Cyrillce nalézáme dopisy s prosbami — za intervence, jaké bývaly posílány poslanci Stojanovi. „Tatíčku Stojane, Vy jste každému udělal všecko za živa, pomozte mi také u Pána Boha po smrti.“ Když jde processí kolem Cyrillky přestane hrát svaté písničky a zahraje veselou, jak to mívával Stojan rád za živa. Ale přece jest rozdíl mezi Stojanem a mezi arským farářem-dobrákem. Myslím, že Stojan neměl asketických rysů arského faráře. A pak jest vůbec rozdíl mezi Hanákem a Francouzem.

Popisují život svatého faráře arského podle knihy světcova příbuzného J. Vianneye „Svatý farář Arský“. (Česky u Školských Sester O. S. F. Praha, 1929.)

Selským rodičům Matěji Vianney a Marii Charavayové v Dardilly nedaleko Lyonu narodil se 8. května 1786 syn, jenž obdržel při křtu jméno Jan Marie a při biřmování Křtitel. Měl již dvě sestry a

bratra, k nimž později ještě přibyli bratr a sestra. Začal studovati ve věku, kdy jiní již studia dokončují. K jeho rodičům přicházela každého večera řada chudáků pro trochu jídla a na nocleh. Bylo jich někdy 12 až 15 a jeho otec se s nimi dělival o poslední sousto.

Tuto lásku k žebrákům a chudým měl ještě větší měrou Jan Maria. Pomáhal rodičům doma i na poli a byl velice zbožný. Když Jan Maria dospíval, byly ve Francii zavřeny chrámy. Kněží však s nebezpečím života shromažďovali své věrné v lesích a ve stodolách, žijíce mezi nimi v přestrojení dělníků. Takové bohoslužby se konávaly v Ecully a tam docházeli také Vianneyovi. Kněží tito tehdy vykonávali svůj úřad s krajní odvahou, neboť byla na jejich dopadení vypsána vysoká cena. U těchto kněží byl Vianney také u svaté zpovědi a svatého Přijímání.

Když se dožil 17 let bylo rozhodnuto po radě zpovědníkově, že bude knězem. Tehdy již chrámy byly opět otevřeny. V rodině však nebylo dosti peněz na studie. Bylo třeba vybavit sestru a vyplatiti nejstaršího syna z vojny.

Konečně však přece mohl začít. Bylo to r. 1805. P. Balley, jenž se stal po konkordátu farářem v Ecully, tam otevřel farní školu. Do ní byl poslán i Jan, takže studia nestála mnoho. Tak přišel 19 letý mladý muž na studie. Nevěděl mnoho. Církev tehdy jistě potřebovala i učených apologetů. Ještě více však potřebovala venkovských farářů, kteří by kázali příkladem svého života. Začátky studia Vianneyova byly velice těžké. Nesnadno se učil a rychle zapomínal. Zejména latina mu činila obtíže. Stále však rostl ve zbožnosti, v askesi a v pokoře.

Když roku 1809 vyhlásil Napoleon válku Španělsku, byl Vianney odveden. Po odvodu se však roz nemohl tak, že musil být dán do nemocnice v Lyonu a pak do Roanne. Jakmile se zotavil, musil

táhnouti ke španělským hranicím. Tu stalo se něco podivného. Když měl odejít s plukem, zašel do kostela. Tam se pohřížil v modlitbu tak, že zapomněl, co se kol něho děje a když se vrátil do kasáren, byl pluk již dávno pryč. Kapitán jej chtěl nejdříve dát zavřít, ale když viděl jeho opravdovou dobrou vůli, dal mu tornistru a poslal jej za plukem. Ale na cestě za plukem se roznemohl únavou a tu jej potkal jakýsi muž, odebral mu tornistru a vedl jej s sebou. Jan Maria šel s ním do vesnice, ležící uprostřed lesů na hranicích Allière a Loire. Tato krajina Cévenská byla plna odbojníků a průvodce Janův byl jedním z nich. Byli to přívrženci starého režimu a nepokládali za zločin vyhnouti se vojenské službě. Jan přišel do vesnice Noës a představil se starostovi. Starosta když slyšel, že Jan jest student, se zaradoval.

Potřeboval inteligentního člověka. Bylo třeba učitelů. Jan si otevřel školu pod jménem Jeroným Vincent a ubytoval se v Robinu u hodné matky Fayotové. S dětmi uměl nový učitel zacházeti výborně a po škole jim vždy vypravoval příběhy z Evangelia nebo ze životů Svatých. Brzo přicházeli i dospělí na besedy s učitelem. Když v létě žáci nepřicházeli, pomáhal Vianney u Fayotů na poli. V Ecully a v Dardilly jej pokládali za mrtvého. Přes to každé chvíle přicházeli k jeho rodičům četníci, aby vyšetřovali deserci jejich syna. Po několika měsících se Jan roznemohl zápallem plic. Onemocněla také paní Fayotová a musila odjet do lázní v Charbonnières. Jela tam přes Dardilly a přivezla dopis od Jana. Manžel náléhal na syna, aby se ihned přihlásil u vojenských úřadů. Poslední syn Vianneyův František vyžádal si na Janovi, aby se zřekl z dědictví v jeho prospěch 3000 franků, že jej na vojně nahradí. Tak byl Jan vypsán z vojenské služby a nahrazen Františkem.

Když se v Noes dověděli, že Vianney odjede aby se stal knězem, mohli jej zanést dary. Dali mu kle-

riku i peníze na cestu a do začátku. Jan Maria pokračoval v Ecully ve studiích. Sotva začal, zemřela mu matka. V listopadu 1812 odvezl jej P. Balley na filosofická studia do Verrières, jediného malého semináře v lyonské diecesi. Tam měl ještě větší nepříjemnosti, než v Ecully. Vstoupil v 26 letech do třídy, kde bylo 200 žáků daleko mladších a byl zařazen mezi poslední. Byl nucen poslouchati přípravné přednášky, protože nebyl uznán za schopna studií filosofických. Jen snaha, aby mohl vésti duše ke spáse jej posilovala tak, že dokončil studia. Při přijímací zkoušce do semináře konané před kardinálem Feschem však propadl. P. Balley prosil, aby mu ho svěřili před vyloučením na několik měsíců a poznovu skládal Vianney u Balleye novou zkoušku před generálním vikářem Bochartem a Gardetem, rektorem semináře. Tehdy obstál. Do semináře byl přijat roku 1814. Byla veliká potřeba kněží a proto byl po několika měsících Vianney vysvěcen na podjáhna. P. Courbon, který ho zkoušel, řekl mu: „Znáte tolik, jako jiní vesničtí faráři.“ V roce 1815 studoval poslední rok bohosloví. Téhož roku byl vysvěcen na jáhna, pomáhaje již v duchovní správě v Ecully a brzo na to na kněze. Bylo mu 29 let. Protože však jeho vzdělání nepokládali představení za dostatečné, nedovolili mu ještě zpovídati. Byl poslán za kaplana do Ecully. Zde obnovil pod vedením P. Balleye svá bohoslovecká studia. Když jej jeho farář dostatečně vycvičil v dogmatice a morálce, poprosil za něho, aby mu dovolili zpovídat a sám první přijal od svého žáka rozhřešení. Brzo se stal nejvíce vyhledávaným zpovědníkem široko daleko pro moudrost svých rad a rozumnost svého duchovního vedení.

Vše co měl, rozdal, takže mu často zbývalo doslova jen to, co měl na sobě. Zejména rád navštěvoval nemocné a umírající. V jeho náručí zemřel

i jeho farář ve věku 69 let. Za několik týdnů na to umřel v Arsu farář sotva se ujal duchovní správy.

Na jeho místo byl poslán Vianney. Na počátku února 1818 odešel do své farnosti. Byla to osada dokonale nábožensky lhostejná a požitkářská. Kostel znala jen v neděli. V kostele se muži nudili a často bohoslužby vynechávali. Za to hospody byly plné a mravnost mladých lidí chatrná. Za několik let změnil Vianney svou farnost tak, že se stala zdrojem lásky a vzorem pobožnosti celému kraji, celé diecesi, celému Burgoňsku, celé Francii a posléze celé církvi.

Při tom nečinil farář arský nic, co by nemohl činiti kterýkoli venkovský farář. Poněvadž farníci nešli k němu, šel P. Vianney k nim. Každého dne někoho navštívil, obyčejně po poledni, kdy celá rodina byla pohromadě. Nikdy v žádném stavení nepřijal ani sklenku vody. Jeho znalost venkovského života mu umožňovala navázání hovoru. Osadníci brzo pochopili, že jejich farář jest jedním z nich a dříve, než se ho tázali na radu ve věcech duchovních, radívali se s ním o věcech polních. Dovedl však obratně převádět řeč na věci duchovní, ale nehněval se, nedošel-li pozornosti. Brzysi na jeho návštěvy zvykli a měli ho rádi. Věnoval všecken svůj čas náboženskému poučování farníků. V kázáních se snažil mluvit co nejpopulárněji a připravoval se na ně velmi pečlivě. Chtěl v nich uplatnit to, čemu jej naučil život. Psal někdy jedno kázání až 7 hodin, někdy po celou noc. I memorování dalo mu mnoho práce. Přes to kázával velmi často. Trvalé úsilí přetvořilo přirozenost, takže se stal později jedním z nejlepších improviátorů na kazatelně. Takovou námahu vynakládal farář pro osadu o 200 duších. Byl více v kostele než na faře a osadníci, chtěli-li s ním mluvit, musili za ním do kostela. Tak je naučil tam chodit. Dal pořídit nový oltář na své útraty. Poprosil hraběte ar-

ského o podporu a dostal ornáty, monstranci a baldachým. Rozšířil kostel o několik kaplí. V několika zbožných mužích a ženách našel horlivé spolupracovníky. Zejména komtessa z Arsu byla jeho věrnou pomocnicí. I mezi sedláky našel dobré spojence. Často citovával jejich prosté a moudré výroky na kazatelně. Velkým jeho ctitelem stal se brzo i místní starosta.

Farář sám žil krajně asketicky a jeho almužny byly úžasné. Obojí však úzkostlivě tajil. Živil se často studenými brambory na týden předem uvařenými, které již plesnivěly. Vše co měl, Vianney odnášel chudým. Stalo se mu také, že tři dny nejedl, protože nějaký chudák mu odnesl poslední zásoby. Sám si hospodařil a jedl jen jednou za den. Když však dostal návštěvu, dal připravit chutné jídlo, naléval víno a sám jedl i pil. Nenutil jiné do svých zvyků. Rozdával své prádlo i svůj oděv. Brzo přišel o celou výbavu. Žena, která mu prala, nechávala u sebe jeho prádlo, dávajíc mu na týden jen co potřeboval. Ale Vianney dával, co měl na sobě. Jednou dal tulákovi, jehož nohy byly rozedrány svoje boty a punčochy a vrátil se bos na faru. Jindy dal žebrákovi svůj kapesník, hledaje marně po kapsách peníze na almužnu. Jednou na misiích mu darovali jeho spolubratři sametové kalhoty. Než došel domů, dal je žebrákovi a přišel domů v pouhé klerice. V klerice bez pláště chodil v zimě v létě, vždy v téže po několik let. Na posteli měl trochu slámy a otýpku dříví, protože všecko ložní prádlo rozdál. Ale měl lože skryto pečlivě příkrývkou, aby vypadalo jako normální postel. Nikdo nikdy na jeho faře nespál a proto dlouho osadníci nevěděli, jak žije. Když ze zvědavosti zorganizovali pravou špionáž, shledali, že jejich farář žije přísněji, než trappista. Ustavičně se modlil. Horlivě pomáhal svým spolubratřím v okolí, ale teprve tehdy, když měl svou osadu v úplném pořádku.

Když byly v Treveux misie, zpovídal tam s úžasnými výsledky. Poslední den seděl ve zpovědnici 20 hodin. Do dvou hodin do rána zpovídal a po dvou hodinách spánku zasedl do zpovědnice opět. Byl apoštolem celého kraje. Brzo začali za ním putovat lidé do Arsu. Dvacet tisíc jich tam přišlo za rok, když se rozšířila pověst o jeho působení. Založil v Arsu sirotčinec, který nazval „Providence“. Chtěl v Arsu otevřít školu, v nichž by děti byly vyučovány zdarma a rozdál mnoho knih. Koupil za zbytek otcovského dědictví pro sirotčinec dům. K řízení si vybral z farnosti dvě dívky, které dal za tím účelem vzdělat v klášteře ve Fournais. Bylo to něco nového, protože dosud sirotčince bývaly svěřovány výhradně řeholnicím. Vianney sám pracoval na adaptaci sirotčince, jako si dělal tesařské práce pro kostel. Přijímal děti, jež dotud žily v bídě a v nevědomosti. Výchova v sirotčinci byla velmi praktická a nebylo uniformity v oděvu, jako bývá v sirotčincích. Když se jeho chovanky vdaly, nebo šly do kláštera, staral se jim Vianney o výbavu.

Pokládal chudobu a mládí za mocné přímluvce u Boha a proto mu záleželo na tom, aby se za jeho farníky modlili sirotci s ním. V rozhovoru s těmito dětmi naučil se oné hluboké prostotě, jež tolik udivovala jeho posluchače, když kázal. Dílo žilo po 25 let výhradně z almužen, které opatřil. Docházely mu dary a nevěděl často od koho a obyčejně přišly, když již nevěděl kudy kam.

Měl ve svém působení mnoho radosti, ale i mnoho vytrpěl. Po deset let byl kritisován, urážen, podezírán, tupen, ohrožován a bylo činěno vše, aby byl jeho apoštolát mařen. Nejdříve se na něho vrhli jeho spalubratři, kněží. Pokud je ochotně zastupoval, chválili jej. Ale když jejich osadníci počali putovati za ním do Arsu, byl oheň na střeše. Mluvili o jeho nevzdělanosti i o nevzdělanosti jeho osadní-

ků. A jaký je podivín! Vždyť svým způsobem života uvádí v posměch stav kněžský! Nežijeme přece ve středověku! A jeho sirotčinec je docela jiný, než podobné ústavy! Zatím jej jenom pomlouvali po farách. Byly vyhledávány vzpomínky jeho spolužáků na jeho obtíže v studiích. Sám sebe nechválil, lidé se vraceli od něho nadšeni a to vše živilo předsudky proti němu, jež vznikaly leckde i bona fide. Brzo však kněží začali proti němu agitovati i mezi věřícími, ba zakazovali svým osadníkům choditi do Arsu ke zpovědi pod trestem vyloučení ze Svátostí. Upozorňovali i biskupa, aby zakázal pouti do Arsu. Vianney očekával suspensi, čekal, že jej farníci vyženou. Ale měl radost, že alespoň nezpyšní. Farníci přestávali pod vlivem pomluv věřiti v jeho mravný život. Dostával hrozné anonymní dopisy. Míval přilepené hanopisy na dveřích fary. Omlouval vše. Viděl v odsouzení světa požehnání nebe. Ale když měl sebe větší pochybnosti sám o sobě, kázal, zpovídal a radil moudře osadníkům, takže nikdy na něm nebyl žádný zármutek vidět. Konal-li své povinnosti bez radosti a bez chuti, pokládal je za záslužnější. Přes to doléhala na něho pokušení i zoufalství. Trpěl nespavostí a ďábelskými viděními v noci. Jeho biskup Msgr. Devie nic však nedbal na pomluvy. Vážil si arského faráře. Přezkoumal jeho činnost a našel ji správnou. Řekl ke svým kněžím: „Pánové, přeji vám každému trochu z toho bláznovství, jemuž se vysmíváte; neuškodilo by vaší moudrosti.“ Prohlašoval Vianneye přímo za světce. Jeho pokora odzbrojovala všechny útoky, takže získal mnohé bývalé nepřátele.

Jeden ústupek však musil učiniti. Musil odevzdati sirotčinec řeholnicím, jež jej brzo zrušily a učinily z něho pensionát. Ponechaly však bezplatnou školu pro dívky. Vianney však roku 1849 otevřel i školu pro chlapce a svěřil ji dvěma Školským Bratřím

s nimiž se brzo spřátelil. Jeden z nich mu dělal tajemnické a kostelnické služby a býval i jeho strážcem, když se davy kolem něho příliš tísnily.

Od roku 1849 byly tedy vyučovány všechny děti arské bezplatně a to z podnětu kněze, jehož „nevědomosti“ se tolik navysmívali. Jeho osada předešla v tom o 50 let většinu francouzských vesnic. Zrušení sirotčince pokládal za největší ránu, jež jej stihla v životě. Pastorece si však vyžádala brzo všech jeho sil. Nemohl se ze své farnosti hnouti. Stále jen zpovídal a kázal. Několikrát chtěl se uchýlit do samoty, ale vždy poznal, že jej duše potřebují.

V roce 1843 smrtelně onemocněl. Celá farnost pro něho plakala, na všech oltářích hořely svíce, celá osada se za něho modlila růžence. Před farou stály zástupy. Farář byl již zaopatřen, ale uzdravil se, poznal však úzkost před smrtí. Jeho uzdravení bylo velkým svátkem pro celou farnost. Chtěl se po nemoci uchýlit do ústraní a biskup mu poslal kaplana, abbé Raymona. Vianney odešel tiše a tajně z fary, byl však v noci zpozorován. Brzo jej našly jeho ovečky v Dardilly. Psali mu zoufalé dopisy, aby se jen vrátil. Brzo byl v Dardilly obléhán návštěvníky, takže se změnilo jen místo poutí. Biskup jej volal zpět do své diecese. Vianney chtěl se uchýlit do ústavu Panny Marie v Baumontu. Zašel na cestě v průvodu známého kněze do kostela. Než se oba kněží pomodlili breviř, byl kostel plný. Lidé poznali Vianneye. Kde se jen zastavil, se tvořila celá procesí. Farář arský musil k lidu mluvit. Když dorazil do Baumontu a odsloužil mši svatou, rozhodl se Vianney vrátiti se do Arsu. Když se vrátil, seběhla se celá osada a každý se ho chtěl alespoň dotknouti. Obešel ves a za hlaholu zvonů vkročil do kostela.

Po čtyřech letech chtěl vstoupiti ke Kapucínům, ale Kapucíni seznali, že jeho místo jest na faře. Stal se však jejich terciářem. Když obdržel po pěti le-

tech dva kaplany, chtěl vstoupit do jiné řehole, společnosti pro vnitřní misie. Ale ani to se nestalo. Biskup dal však řádové kněze této společnosti faráři za spolupracovníky. Pracoval s ním v dokonalé shodě. Superior společnosti stal se po Vianneyovi prvním farářem arským. Všem jeho pokusům o útěk z farnosti zabránili jeho farníci, a vždy jej přímo triumfálně vnesli na faru.

Abychom poznali působení Vianneyovo, je třeba popsati, jak vypadaly pouti do Arsu, jež tam byly konány z celé Francie, mezi lety 1825—1830. Lidé snášeli všemožné nepohodlí i hlad, jen aby uslyšeli několik slov arského faráře. Přicházeli lidé z nejvzdálenějších končin Francie, z Belgie, z Anglie a z Ameriky. Bylo tam někdy vidět více různých krojů, než o trhu svatého Jana Maurienského. A netoliko krojů. Před obyvateli arskými, unesenými, ale nedivícími se, že talent, bohatství, původ se přišly poklonit před svatostí, kráčeli biskupové, mezi nimi i kardinálové de Bonalda, Msgr. Dupanloup, představení řádů, generálové a prefekti, universitní profesori a členové vznešených rodin. Otcové přiváděli do Arsu všechny své děti, správcové ústavů všechny chovance. Farářové přicházeli se svými osadníky. Když se vrátil některý poutník, spěchali tam po jeho vypravování další a nikdy se nepřetrhl řetěz, který tvořil toliko sdělení ústní, poněvadž před jeho smrtí ani noviny, ani knihy nešířily slávu faráře arského.

Ale nemluvalo se o ničem jiném než o něm v širokém dalekém okolí. Před oltářem čekalo 50, 60 až 100 lidí, až se budou moci dostat do malé sakristie. Ač jich bylo tolik, nebylo mezi nimi nepořádku ani nepokoje. Čekali se soustředěným výrazem od dvou hodin ráno nebo od půlnoci, kdy farář otevřel kostel. Obětovali celou noc a celý den. V lodi byly ženy a několik mužů mezi nimi jako pořadatelé. Železná závora, která uzavírala kapli svatého

Jana Křtitele, kde stála zpovědnice, vpouštěla vždy jen jednu osobu. Vianney zpovídal průměrně 16 hodin denně, často ještě déle a to trvalo přes 30 let. V sedm nebo v osm hodin celebroidal a pak benedikoval devocinalie. V sedm večer shrben, s hlavou schýlenou šel ke kazatelně. Vesničané se přidávali k poutníkům, aby jej vyslechli. Již způsob, jak se modlil, působil, že tekly slzy.

Před jedenáctou hodinou ranní se kostel naplnil opět. P. Vianney s hlavou zdviženou, s pohledem zářícím prochází hustými zástupy. Tehdy již na kazatelně improvisoval. Stačila mu chvilka soustředění před Svatostánkem. Nejdříve se svých posluchačů zmocnil očima, jež pronikaly až do hloubi duší a pak je úplně ovládl svým kázáním, jež bylo srdečné a plné prostých, ale trefných přirovnání. Sám jich nikdy nezapisoval. Zachována jsou jenom jeho kázání první, na něž se musil pečlivě připravovati. Něco málo máme zapsáno od jeho posluchačů a od dívek v ústavě Providence. Vyjadřoval se vždy co nejkonkrétněji a mluvil často i dialektem. Hovořil o tom, co vídal při návštěvách na statcích a co znal ze svých životních zkušeností vnějších i vnitřních. Vše v něm mluvilo, nejen ústa. Byla to kázání nejúčinnější ze všech, která byla slyšena z francouzských kazatelen v XIX. století a jimž se přišel poklonit i sám Lacordaire.

Dne 3. května 1845 se oba kazatelé setkali a druhého dne oba kázali jeden před druhým. Ráno při mši svaté se omlouval venkovský farář, že bude mluvit před kazatelem z Notre Dame v Paříži. Ale mluvil o Duchu Svatém a vysvětloval, že výmluvnost viditelných kazatelů málo znamená, dovedou-li posluchači naslouchati hlasu kazatele neviditelného, mluvícího v srdci. Při nešporách omlouval se pařížský kazatel, že je nucen kázati tam, kam přišel toliko na poradu. Vždy před kostelem v půl dvanácté

na něho čekal zástup, aby jej ještě jednou uviděl a aby jim požehnal. Všichni mu říkali „Otče můj.“ Býval zahrnován dotazy diktovanými péčí o věci duchovní i hmotné, rodinné a byly mu dávány otázky často i velmi nejasné. Uměl dobře všem odpovídat. Docíleno bylo obrácení hříšníků.

Při všech svých úspěších zůstal stejně pokorný. Byl přesvědčen, že Bůh si jej volí právě proto, že jest nástrojem špatným, aby ukázal, že nikoho nepotřebuje. Přicházeli lidé, u nichž se po špatném životě probudilo svědomí. Tu stačilo laskavé slovo a duše se otevřela. U některých však bylo těžko probudit svědomí, že farář plakal s nimi. Nejtíže bylo s těmi, kteří byli k němu přivedeni od jiných proti své vůli, jenom proto, aby vyhověli jiným. Někteří mysleli, že odhalí ve Vianneyovi podvodného divotvůrce, nebo že poznají, jak veliká je důvěřivost lidí. Ale ti, kdož chtěli chytati, byli sami chyceni milostí. Věděli hned, že tak jak vypadá farář Arský, nevypadá šarlatán. Chtěli zaskočiti na chvíli a zůstali celý den. Vianney byl dobrým praktickým psychologem. Měl dar čísti ve svědomí. Často vybral ze zástupu jednoho člověka, kterého vyzpovídal dříve, než ostatní. Sám dovedl ve zpovědi připomenouti lidem nač zapomněli. Dovedl pohledem lámat zlou vůli.

Mezi případy jeho zpovědní praxe jsou některé velmi podivuhodné. Bohužel nemáme místa, abychom je vypočítávali. Dovedl působit v lidech záračné duševní převraty. Uměl dávat i velmi moudré rady ve věcech pozemských nebo v případech velmi spleťtých. Říkával o sobě, že studoval bohosloví na klekátku. Nikomu nevnucoval svou askesi, naopak vždy kázal zdravou rozumnost a umírněnost a zejména vždy zdůrazňoval, že zbožnými skutky nesmí trpěti stavovské povinnosti a láska k bližnímu.

Věděl, komu má radit k manželství a komu k ži-

votu řeholnímu i když se lidé sami klamali o svém pravém povolání. Uměl krotit nerozvážné, nadšené horlivce, ale uměl také poznati, kde šlo o skutečné povolání k duchovnímu životu. Z jeho hlavy vyšlo nesčetně mnoho podnětů k charitativním dílům, ke knihám i k uměleckým výtvorům. I člověk formátu Hellova se s ním radil. Při tom dovedl vždy spojovati intuici s požadavky zdravého rozumu. Co on navrhl, stálo pevně. Akta kanonisačního procesu mluví o jeho nadpřirozených darech a uvádějí podivuhodné doklady. Také jeho korespondence byla úžasná. Nerad však korespondoval. Raději vzkazoval nebo dal odpovídat svými spolupracovníky. Ale vyhovoval všem prosbám.

Stále docházely dary a peníze a Vianney rozvinul užasné dílo charity, při čemž projevoval neobyčejnou, selskou praktičnost. Byl nekonečně trpělivý a dobrý ke všem. Vždy byl úsměvavý a veselý. Uměl velmi dobře vypravovat a jeho chování bylo tak zdvořilé, že nikterak nepřipomínalo venkovského selského faráře. Často vstáváje ze zpovědnice, sotva se držel na nohou. Trpěl žaludeční i plicní chorobou a nespavostí. Ač znal zlo snad toliko ze zpovědnice, trpěl jím nesmírně. Vždy si připomínal kolik je svatých mnichů a biskupů, a jak málo je svatých farářů! Varoval vždy před nápadnými projevy zbožnosti, ale žil hlubokým životem vnitřním. Když zemřel bylo mu 74 let a 42 léta uplynula ode dne, kdy začal svůj apoštolát v Dombes.

Onemocněl po namáhavých 17 hodinách, strávených ve zpovědnici. Celá farnost se opět modlila za jeho uzdravení, ale tentokrát marně. Přijal Svátosti, požehnal své farnosti, a naposled otevřel oči, aby se usmál na svého biskupa, jenž k němu přišel. Na pohřbu bylo přes 6000 lidí z celé Francie, 300 kněží kráčelo před rakví. Dnes jest k jeho malému farnímu kostelíčku přistavěna monumentální basi-

lika, kterou začali stavět ještě než byl beatifikační proces zahájen. Blahořečen byl 8. ledna 1905.

Když mluvíval o tom, jak málo je svatých farářů, netušil, že brzo bude v breviáři officium Vianneyovo! Svatořečen byl roku 1925 nynějším papežem. „Ze syna sedlákova, jsa sám po 19 let sedlákem a vysvěcen po nejnutnějších studiích, stal se knězem nejmocnějším na díla a na slova, jež poznala Francie 19 století. Z farnosti lidí lhostejných učinil farnost vroucích křesťanů a pak to požehnané místo, jež 30 let vidělo hrdá čela skláněti se pod jeho žehnáním, suché oči, jež prolévaly v proudech slzy lítosti, rty, které se obyčejně rouhaly, jak pojednou se modlily, vídalo radost rodící se v srdcích nejvíce zarmoucených, vídalo úzkostlivé, jak jsou vyzbrojeni jistotou.”

Jan Bosco se narodil v Castelmores d'Asti v Piemontu dne 15. srpna 1815. Na kněze vysvěcen byl r. 1841 a zůstal po nějaký čas v Turině, kdež se svým představeným navštěvoval občas vězení, v nichž našel mezi vězni mnoho lidí mladých, ba ještě dětí. Přemýšlel, jak tomuto zlu odpomoci.

8. prosince roku 1841 se Don Bosco připravoval v sakristii chrámu svatého Františka, maje sloužiti mši svatou. Do sakristie vešel žebravý hoch. Když jej kostelník uviděl vyzval jej, aby Donu Boscovi ministroval. Hoch odpověděl, že to neumí. Na to kostelník kluka vyhodil. Don Bosco přikázal však kostelníkovi, aby hochu přivedl zpět. Vlídne pak hochu vybidl, aby vyslechl mši svatou, že mu potom něco poví, co jej potěší. Rozhovor po mši svaté byl asi takový:

„Jak se jmenuješ?“

„Bartoloměj Garelli.“

„Odkud jsi?“

„Z Asty.“

„Máš rodiče?“

„Nemám.“

„Byl jsi již u svatého Přijímání?“

„Dosud ne.“

„Zpovídal jsi se již?“

„Ano, když jsem byl malý.“

„Chodíš k náboženským cvičením?“

„Ne.“

„Proč?“

„Stydím se.“

„Pročpak?“

„Protože jiné děti umějí více a jsou mladší než já.“

„Budeš poslouchat, budu-li tě soukromě vyučovat náboženství?“

„Velmi rád.“

„Chceš hned začít?“

„Ano.“

Kněz jej učil nejprve dělati kříž, neboť šestnáctiletý hoch to již zapomněl. Po půl hodině Don Bosco hocha propustil a vybídl jej, aby příští neděle přišel zas a přivedl s sebou svoje kamarády. Hoch splnil slovo a příští neděle přivedl s sebou několik dětí, neméně opuštěných než byl on sám. Tehdy mladý kněz nevěděl, k čemu to klade základy, ale tušil, že v tom je jeho budoucí povolání.

Od té doby shromažďovaly se děti každé neděle kolem Bosca, jenž brzy pozoroval, jak rychle vzrůstá počet druhů Bartolomea Garelliho. Dva nebo tři měsíce po oné epizodě v sakristii bylo jich již ke stu. Přibíhali v neděli již časně ráno. Bosco sám byl chudý a nemohl jim poskytnouti přístřeší. Tak se kolem něho kupily děti a mladí lidé. Shromaždištěm bylo náměstí před kostelem. Avšak veřejné mínění se brzy ozvalo proti těmto podivným schůzkám. Obyvatelé sousedních domů počali reptati.

Tehdy se stal Don Bosco ředitelem malého hospitálu sv. Filomeny, a vykonával některé bohoslužebné funkce také v útulně, jež byla v sousedním domě, kde markýza Barolová shromáždila několik mladých dívek. Ředitel útulny, kněz Borelli stal se věrným přítelem Boscovým a všemožně mu pomáhal. Malá světnička, kterou obdržel Don Bosco v útulně jako příbytek, stala se shromaždištěm dětí, jichž počet záhy stoupl na 200. I schody a chodby byly plné dětí a v bytě knězově to vypadalo vždy v pondělí, jako by byli čerti odtamtud vyletěli.

Na přimluvu arcibiskupa Franzoniho věnovala markýza Barolová dvě světnice ve svém hospitálu účelům Boscovým. Bosco nazýval svoje shromáždění „oratorio“, a dal své první oratoři jméno „Oratorium svatého Františka Sáleského“. Příčin bylo několik. Markýza Barolová měla totiž v úmyslu založiti kněžskou kongregaci toho jména a určila pro ni právě místnost, již propůjčila Donu Boscovi. Dala proto vymalovati nad vchodem obraz svatého Františka Sáleského. Také poznal Don Bosco, že laskavost a přívětivost, jež byly tak charakteristickými vlastnostmi tohoto světce, byly nejlepšimi prostředky, jak získati dětskou mysl. Dokud se děti shromažďovaly ve špitále, dařilo se všecko nad očekávání dobře. V oratoři střídal Don Bosco vyučování katechismu, zpěv, vyučování, vypravování příkladů ze života a hry. Ale právě v době, kdy dílo vzkvétalo nejlépe, markýza požádala propůjčené místnosti zpět, protože jich potřebovala k jinému účelu. To bylo roku 1845.

Přispěním arcibiskupovým dostalo se Don Boscovi povolení, že mohl shromažďovati své děti v bývalém kostele svatého Martina. Děti i kněz přijali tuto změnu vesele, ačkoli znamenala mnohé uskrovnění a nepohodlí. Kněz Borelli, jenž zůstal věrným pomocníkem Boscovým, jim řekl: „Milé děti, má-li míti zeli veliké a pěkné hlávky, musí se přesazovat!“ Tři sta dětí ovšem nadělalo hodně hluku. Obyvatelé sousedních domů si brzo stěžovali u městské správy. Městská správa Donu Boscovi a zvláště jeho večernímu vyučování přála. Vykázala mu kostel u sv. Petra. U kostela byl rozsáhlý dvůr, jenž se Donu Boscovi výborně hodil. Předsíň kostela byla učebnou, v kostele konaly se bohoslužby. Než rektor kostela nemile nesl vyrušování z dosavadního klidu, podal k magistrátu opět stížnost a zase bylo povolení odvoláno.

Shromažďovati se v cele Boscově bylo naprosto nemožno. Kněz tedy musil se svými dětmi po celý den choditi. Šli ráno do některého kostela a po mši svaté se procházeli za branami a učili se a teprve k večeru se vraceli do města. To ovšem bylo možno jen v létě. Když nastalo špatné počasí, nezbylo Donu Boscovi nic jiného, než najmouti tři světnice v domě zvaném Moretta. Avšak ani zde neměl pokoje. Markýz Cavour, představený městské policie se bál, aby se za těmito shromážděními neskrýval účel politický! Don Bosco musil vynaložiti všechnu energii, aby zákazu zabránil. Ani kněží turinští neměli rádi práce Boscovy. Zlobili se, že vzniká veliké dílo bez nich a uplatňovali proti němu zvláště nepravdivou námitku, že jim odvádí děti z kostelů. Tuto výtku Don Bosco vyvrátil snadno. Nešlo přece o děti farníků, nýbrž o děti bez domova. Bylo jistě lepší voditi je do kostelů na různých koncích Turina, než ponechat je nebezpečenství ulice. Ale ani nájemníci v domě Moretta nestrpěli však dlouho shromáždění nedělních a přiměli domácího, že dal Donu Boscovi výpověď. Don Bosco se musil s dětmi vystěhovat.

Bylo to na jaře a bylo tehdy pěkné počasí. Pomocí několika almužen, jenž sebral, anebo jež přišly zcela neočekávaně, najal u bran turinských rozsáhlou louku, aby se mohl scházeti s dětmi. Nějaký čas to šlo velmi dobře. Don Bosco býval na louce již od čtyř hodin od rána každé neděle a shromáždil kolem sebe děti, vyptal se jich vždy na vše, co se v týdnu dalo a ty, které si toho přály, vyzpovídal. Aby ostatní nezahálely, zavedl i vyučování vzájemné. K deváté hodině pak zatroubil na mořskou ulitu a dali se na pochod ke kostelu k blízké vesnici. Tu sloužil Don Bosco mši svatou, krátce k dětem promluvil a posloužil jim Nejsvětější Svátostí. Pak se vrátili všichni na louku a po celý den se střídaly zábavy s učením a s modlitbami. K ve-

čeru se všichni vraceli do Turina. Do města vcházely děti tiše. Každému z nich Don Bosco požehnal a slíbili si, že se sejdou příští týden zase.

Mnohým lidem se zdálo počínání Boscovo tak podivné, že o něm počali prohlašovati, že jest blázen. Kdysi dva z jeho druhů jej chtěli dokonce nena-dále dáti dopravit do ústavu choromyslných. A on vpravdě náležel ku „bláznům pro Krista“. Ale přes všecky překážky se jeho dílu dařilo. Stávalo se, že když se vracíval se svými dětmi navečer do Turina, čekávali u bran města na něho místní živnostníci a prosili ho, aby jim mezi nimi vyhledal učně nebo mladé dělníky. Opatřovati práci těmto mladým lidem bylo Donu Boscovi největší radostí. Hleděl, aby děti dostaly výdělek alespoň na týden. Když potkal žebrající dítě, pozval je na neděli na louku. Ale pojednou si vyvzpomněl majitel louky, že děti udupávají kořínky trávy a dal mu výpověď, než majitel rozsáhlejší louky sousední přišel mu nabídnout sám nájem své louky. K louce té náležela kůlna, již mohl Don Bosco používati. Během týdne bez jakýchkoli velkých úprav dal Don Bosco kůlnu proměnit v kapli. Kdysi tam pozval i biskupa Franzoniho k biřmování. Ukázalo se, že kaple má tak nízký strop, že si biskup nemohl ani dát mitru na hlavu.

Don Bosco chodil s dětmi na výlety, jež byly velmi veselé, ale kázeň při nich byla vzorná. V době, kdy Don Bosco najal druhou louku, přestal býti ředitelem útulny, čímž ovšem přišel o hlavní zdroj svých příjmů. Zdálo se, že bude musit svého díla nechat. Přátelé Boscovi, ale i sám Don Borelli mu radili, aby si ponechal jen asi osmdesát nejmenších dětí a aby ostatní propustil. Ale Don Bosco odpověděl: „Bůh se stará o ptactvo nebeské, on se postará i o moje děti.“

Když viděli přátelé Boscovi jeho neoblomnou vůli a důvěru, opět jej počali podporovati. Však toho

Don Bosco velmi potřeboval. Kůlna se stala příliš těsnou, pole, jež ji obklopovalo, nebylo již dosti rozsáhlé. Více než 600 dětí shromažďovalo se každého dne okolo Dona Bosca.

Don Bosco neměl jenom nepřátele, měl i horlivé obdivovatele. Mnozí laikové se mu nabízeli, že mu budou pomáhat při dozoru nad dětmi. Za kůlnu a pozemek musil Don Bosco platiti 320 franků ročně nájemného. Nebýti hojných darů, nikdy by byl nemohl ze svých příjmů zaplatit toto nájemné. Potřeboval nejenom peněz na udržování svého podniku, ale i na hmotné podpory svých svěřenců. Od majitele louky si najal rozsáhlou stodolu a zařídil ji jako noclehárnu pro mladé dělníky bez přístřeší. Děti pak shromažďoval každého večera a vyučoval je. Ve vyučování mu pomáhali dospělejší mladí muži, jimž dal návod jak studovati a jak se učit vyučováním. Jeho didaktické a pedagogické metody byly brzo napodobovány v celé Italii. Avšak markýz Cavour neustal pronásledovati dílo Boscovo, ale Don Bosco našel obhájce. Hrabě Collegno, tehdejší ministr a rádce krále Karla Alberta prohlásil, že jest vůle králova, aby Don Bosco nebyl pronásledován. Také jeho dílo štědře podporoval.

Kromě svých dětí měl však Don Bosco ještě svěřence jiné. Navštěvoval totiž i nadále žaláře a káznice, máje k tomu zvláštní povolení ministerské. Pořádal pro vězně i exercicie s velkým úspěchem. Před ukončením exercicií přišel Don Bosco k řediteli trestnice s prosbou. Chtěl, aby mu ředitel otevřel brány všech věznic a žalářů, že uspořádá s vězni vycházku do villy Stupinigi. Ředitel zapochyboval na chvíli o Boscově zdravém rozumu. Když se však dověděl Don Bosco, že jedině královský ministr by mu mohl dát toto povolení, odešel k ministrovi. Tehdy byl ministrem Ratazzi, který Dona Bosca znal a ze státních prostředků dílo Boscovo občas

subvencoval. Myslí, že Don Bosco jde si opět pro podporu. Když mu však vyložil, co si přeje, působilo naň Boscovo přání podobně, jako na ředitele trestnice. Konečně ministr svolil, ale pod tou podmínkou, že průvod půjde pod silnou stráž karabinníků, kteří budou voditi zpět opozdilce. Don Bosco však karabinníky rozhodně odmítl. Ministr konečně svolil i k tomu, aby průvod šel beze stráže. Druhého dne se otevřely po svatém Přijímání dveře všech žalářů a vězňové vykročili. Vycházka uplynula ve veselí a v zábavě a po ní večer nechyběl ani jediný vězeň. Všichni se vrátili.

Don Bosco mimo to působil i v Cottolengu v nemocnici, v útulnách a ve školách. Napsal pro ně řadu učebnic a jiných vzdělávacích knížek. Těmi všemi pracemi se vyčerpal tak, že onemocněl. Lékaři mu radili naprostý odpočinek. Kněz Borelli jej dopravil na zotavenou k faráři Abbondiolimu v Sassi na úpatí vrchu Sopergy. Don Bosco tam bydlil po celý týden a v sobotu se vracíval do Turina, aby strávil neděli se svými dětmi v oratoři. Ale i tam ho chodili navštěvovat jeho chovanci a žáci. Don Bosco chodíval každého týdne zpovídat do kaple Bratří ve škole svaté Barbory a mnozí žáci přicházeli zpovídat se k němu do oratoře.

Právě téhož jara, kdy Don Bosco dlel v Sassi, konala se duchovní cvičení a poněvadž všichni čekali, že Don Bosco podle svého zvyku přijde, nenapadlo žádnému z jeho kajícníků, aby se zpovídal někomu jinému. Den zpovědi nastal. Hoši však nenalezli Dona Bosca v kolleji. I žádali o dovolení, aby směli jíti pro něho a toto dovolení obdrželi. Domnívali se, že jest v své oratoři v místě kde byla najata louka, ve Valdoccu. Tam ho nenalezli a uslyševše, že jest v Sassi, vydali se na cestu, aby jej vyhledali. Myslíli totiž, že Sassi jest dům, který se tak jmenuje nebo nějaká vzdálenější čtvrt turinská. Děti

nevěděly, že jde o vzdálenost mnoha kilometrů. Když viděly, že jsou již za městem a ocitly se již u řeky Pádu, pokračovaly ve své cestě. Počasí bylo deštivé a děti brzo zabloudily. Když se jich lidé ptali, kam jdou, odpovídaly, že do Sassi za Donem Boscem. Lidé však namítali, že farář v Sassi se jmenuje jinak. Některé děti se však ptaly místo na Sassi na Sassari. Lidé se jim smáli a říkali jim, že Sassari jest v Sardinii a že jest možno se tam dostat jen lodí. Ale konečně se dostaly všecy skupiny dětí na pravou cestu a na faru jich přišlo postupně více, než 300. Byly pokryty prachem i blátem a vysíleny únavou i hladem. Don Bosco byl zavolán, přišel a měl radost. Děti mu vypravovaly své příhody a oznámily mu, že někteří z těchto mladých lidí chtějí vykonati zpověď generální a jiné zpověď výroční. Jak to však provést. Ani dvanáct kněží by na to nestačilo. A jak je dopraví zpět do koleje? Děti musely odložití svaté Přijímání na druhý den a farář, kaplan a jiný na rychlo sehnáný kněz Donu Boscovi pomáhali po několik hodin zpovídat a ještě nebyli hotovi. Ale děti byly i vyhladovělé. Na jejich nasycení padly nejenom všecy zásoby na faře, ale bylo nutno ještě vypůjčiti od sousedů. Tato epizoda však Donu Boscovi přitížila a nad to se nachladil když se vracel z Turina, takže onemocněl nebezpečně zánětem plic. Jedině myšlenka na jeho děti jej uzdravila. Musil se však na tři měsíce odebrati do svého rodiště na zotavenou.

Rodina jeho měla tam stateček. Jakmile se trochu zotavil, vrátil se do Valdocca. Najal si byt od majitele louky Pinardiho v bezprostředním sousedství nové skvělé kaple. Poprosil svou matku, aby šla s ním a vedla mu domácnost. Matka po krátkém zdráhání přivolila. Zatím byly posílány do Turina zásoby zeleniny, obilí a kukuřice. I ve svém rodišti založil Don Bosco oratoř a tamní děti

i dospělí jej nechtěli pustiti do Turina. Obyvatelé slibovali, že budou oratoř všemožně zásobovat a penězi podporovat, jen když Don Bosco tam zůstane.

Don Bosco a jeho matka nesli s sebou koš prádla a nejpotřebnějších věcí, breviář, missál a několik sešitů. Šli pěšky. K večeru došli do Turina. Matka se synem vesele pohlíželi na své bídne zařízení, ale v pravdě bylo jejich postavení více, než kritické. Bosco nepřijal žádný nový úřad. Nevydělával a musil přece stále vydávati: žíti, platiti nájemné a podporovati své děti chlebem, obuví, šatem, prádlem, neboť nebyli vybaveny, nemohly jít hledat práci. Don Bosco prodal kus pole a vinici, jež mu náležely, matka prodala své šperky. Některé z nich obětovala na výzdobu chudičké kaple. Okolo Markéty Boscové se shromáždilo brzo několik jiných dam, jež pečovaly o děti, mezi nimi i matka arcibiskupa turinského. Obě paní pracovaly v kuchyni a zabývaly se prádlem a jinými hmotnými záležitostmi domu a opuštěné děti jim oběma říkaly „maminko.“

Don Bosco neustále pracoval na zlepšení svého díla. Zabýval se plánem výstavby velké budovy a promýšlel svůj plán do nejmenších detailů. V té době sestavil vzorná pravidla, jež pak byla v mnoha školách napodobována. Ustanovil mezi dětmi důstojníky, kteří byli vybráni z nejlepších žáků. Každý důstojník měl zvláštní dozor, zvláštní úřad a také odpovědnost. Na minutu přesně byl stanoven rozvrh práce i zábavy. Založil také mezi dětmi spolek svatého Aloise, jehož hlavním účelem bylo napodobovati tohoto světce. Děti, jež zůstávaly v oratoři přes noc, spávaly na slámě a přikrývaly se pokrývkami. Když se nedostávalo pokrývek, užilo se pytlů, do nichž děti vlezly. Ale protože Don Bosco poskytl někdy přístřeší i dětem, jež nechodily do jeho oratoře, doufaje, že je získá, nabral na noc také

pochybné živly a jednou byl okraden o všechny pokrývky a pytle. Tato nehoda mu vnukla myšlenku, aby přijal některé děti z oratoře do stálého zaopatření. První z nich byl zednický učeň, který utratil již všechny své úspory a nedostal práci. Byl květen a pršelo, jen se lilo. Matka Boscova rozdělala ihned veliký oheň, osušila pozdního hosta a dala mu večeři. Potom mu upravila lože, davši mu do kuchyně slamník a naň pokrývky. Byl to první internista oratoře. Brzy přišel druhý a třetí a konečně bylo jich sedm. Na větší počet chovanců neměl Don Bosco místa. Používal za učebny školní kuchyně, svého pokoje, ba i sakristie, kruchty a kaple, jež byly zřízeny v bývalé kolně. Pomocí různých neočekávaných příspěvků najal konečně Don Bosco několik světnic v domě, kde bydlel se svou matkou a učinil z nich učebny.

Po nějaké době chtěl Don Bosco, aby jeho žáci byli podrobeni veřejným zkouškám. Pozval k tomu některé vynikající osobnosti turinské, mezi jinými vyslance Buoncompagniho, kněze Barrica, kněze Aportiho, profesora Rayneriho. Zkoušky dopadly skvěle a nejlepší žáci obdrželi odměny. To byli jen žáci jeho škol nedělních. Uspořádal pak podobnou veřejnou zkoušku se žáky denních škol večerních. Tato zkouška, k níž vyslala i městská rada komisi, proslavila výchovu Don Boscovu. Městská rada povolila po této zkoušce školám značnou roční podporu, již Don Bosco dostával až do roku 1878, kdy mu byla odňata, aniž věděl proč. Brzo již nebylo místa v kapli ani na louce. Počet dětí vzrostl na 800.

Don Bosco zakládal se svým přítelem Donem Borellim oratoř novou. Davše o tom zprávu arcibiskupovi, přikročili ihned k dílu. Najali budovu mezi nízkými domky u řeky, kde tehdy bydlily většinou pradleny. Nová oratoř obdržela jméno svatého Aloise

z Gonzagy. Tentokráte nalezlo se již mnoho svět-
ských spolupracovníků a dárců. Otevření nové
oratoře dalo se velmi slavnostně 8. prosince ro-
ku 1847.

Tento den byl památným dnem díla Boscova. 8.
prosince 1841 našel Don Bosco první dítě, Barto-
lomea Garelliho, 8. prosince roku 1844 založil ora-
torium svatého Františka Sáleského v domě markýzy
Barolové a 8. prosince 1847 sloužena byla první mše
svatá v oratoři svatého Aloisia.

Tak pokračovalo dílo Dona Bosca. Nyní již ducho-
venstvo nečinilo překážek, povzbuzeno přízní arcibiskupovou. Kněží vypomáhali jako ředitelé, almuž-
níci, a učitelé, dokud si oratoř svatého Františka
Sáleského sama nevychovala vzdělané kněze pro
svoje účely, kteří se ujali díla trvale. Než Don Bosco
nezapomněl ani na svou první oratoř, která ještě
stále byla v kůlně v domě Pinardiho. Přál si, aby
mohl opatřovati nocleh a stravu dětem z oratoře a
najímal za tím účelem světnici za světnicí.

Bouřlivý rok 1848 byl pro Dona Bosca velmi kri-
tický. I na chovance Boscovy působil revoluční ruch
a duch a někteří i odešli nadobro. To znamenalo,
že je nutno rozšiřovati a zdokonalovati vyučování.
Zavedl novotu, již se dodnes užívá na školách sale-
siánských. Každého dne promluvil k dospělejším
žákům o nejzávažnějších otázkách současného ži-
vota společenského. Dovolil dětem na dvoře i na
louce hráti si na vojáky a opatřil jim dřevěné pušky,
ale s tou podmínkou, že se nebudou jimi bít, jako
Rakušané a Piemontané a že ustanou od hry na první
znamení zvoncem. Zaopatřil též kuželky, bubny a
jiné hračky, provozoval s hochy malé žertovné diva-
delní hry, pěstoval s nimi zpěv a hudbu. Často musil
Don Bosco učití věcem, jimž se sám musil teprve
naučiti, ale dobrá vůle všechno zmůže a tak se Don
Bosco naučil hrát skoro na všechny nástroje. Sestavil

takový sbor, že byl zván, aby chodil se svými hochy zpívat po kostelích.

Na den svatého Aloise uspořádal průvod se svými žáky a chovanci, jenž byl opravdovou událostí. Mezi jinými znamenitými osobnostmi zúčastnili se této slavnosti i bratři Cavourové, markýz Gustav i hrabě Kamil, synové onoho Cavoura, který dílo Dona Bosca kdysi pronásledoval. Oba Cavourové stali se velkými příznivci díla Dona Bosca. Don Bosco zavedl pak zvláštní duchovní kursy pro několik mladých lidí, které si vybral za své příští užší spolupracovníky.

Škoda, že nemáme místa, abychom vypravovali některé anekdotické epizody ze styku Dona Bosca s jeho chovanci. Ukázalo by se, jak srdečné a plné lásky i humoru byly tyto vztahy. Pedagogika Dona Bosca téměř neznala trestů. Úspěchy s veřejnými zkouškami se opakovaly a s nimi rostly i podpory hmotné pro dílo. Podpor využil Don Bosco k tomu, aby mohl přijmouti 50 internistů a vzíti i větší počet dětí na stravu. Na sto dětí s ním stolovalo, dvě skupiny po 50, jež se týdně střídaly. Paní Markéta konala práce domácí a spravovala dětem šaty a sám Don Bosco pomáhal často v domácnosti čerpaje vodu, zametaje, štípaje dříví, rozdělávaje oheň, přebíraje boby a loupaje brambory. Často si uvázal zástěru a sám vařil polentu. Uměl stříhnouti na šaty a ušítí je a někdy sám spravoval dětem šaty. Při obědě děti bavil, že nevycházely ze smíchu.

Podvratné živly Dona Bosca nenáviděly, protože viděly, že jim ubírá nejživější půdu — mladý proletariát. Dvakrát byl na Dona Bosca učiněn atentát. Bylo po něm střeleno do kaple a střela proletěla jeho klerikou. Jindy se naň vrhl jakýsi pološílenec s nožem. Také Don Borelli byl několikrát napaden, ale vždy se zachránil. Dílo Dona Bosca docházelo stále většího uznání veřejného. Faráři turinští si však stěžovali arcibiskupovi, že se v oratoři konají obřady

jež se mají konati jenom v kostelích farních. Výsledkem stížností bylo, že arcibiskup dal Donu Boscovi pro oratoř farní jurisdikci nazvav oratoř „farou opuštěných dětí“.

Rok 1849 byl neméně bouřlivý, než rok 1848. Nepokoje doby pobádaly Dona Bosca k nové práci. I založil ve čtvrti Vanchiglia „Oratoř Anděla Strážce“. Ve válce vedené s Rakouskem v roce 1848 vláda ubytovala do některých klášterů vojáky. Don Bosco přijal do oratoří mnichy, kteří se musili vystěhovati ze svých klášterů. Téhož roku byli vysvěceni 4 jeho bývalí chovanci. Byli to první čtyři Salesiáni, členové řehole, jež byla později založena.

Roku 1850 založil Don Bosco „Spolek vzájemné podpory“, první to italskou katolickou jednotu dělnickou. Spolek podporoval onemocnělé členy, udílel i podpory v nezaměstnanosti, jež se hradily ze spolkového jmění a ze členských příspěvků. Na díle Dona Bosca se opravdu plnilo biblické podobenství o zrně hořčičném. Od roku 1846 byl již Don Bosco majitelem vlastního domu založeného pro jeho účely. Zařídil v tomto domě dílny všech řemesel, aby se jim mladíci mohli vyučiti. To jest dodnes specifickým znakem řádu Salesiánů, z nichž každý, i kněz, musí umět nějaké řemeslo, jimž dodnes vyučují opuštěnou mládež. Podobně si počíná i kongregace Kalasantinů, jež se nazývá „řádem zbožných dělníků“.

Ačkoli na zřízení svých institucí vyčerpal Don Bosco téměř všecky svoje finanční prostředky, přece se ještě pustil s holýma rukama i do stavby kostela svatého Františka Saleského protože kaple na louce, bývalá kůlna dávno již nedostačovala. Dostával sice dary na stavbu chrámu, ale přes to musil neustále zápasiti s finančními obtížemi. Také uspořádal Don Bosco pro stavbu svého kostela loterii, na niž přispěly svými dary papež i král a nejpřednější osob-

nosti italské. O výtěžek loterie, jenž ostatně Dona Bosca zklamal, se rozdělil s ústavem v Cottolengu, kde byli ošetřováni chudí nemocní. Dostal však velmi značnou podporu od vlády. Posvěcení kostela bylo velkou slavností pro Turin.

Brzo potom byl vystavěn veliký dům, v němž se scházelo ke 2000 osob: externistů, internistů, dělníků, učňů i studujících. V tomto domě byla zastoupena takřka všechna odvětví průmyslu. Tiskárna spojená se Salesiánským nakladatelstvím náleží dodnes ku předním vydavatelským firmám italským a tiskne knihy ve všech jazycích, téměř jako vatikánská Polyglotta. Bylo to dokonalé spojení kláštera s novodobým průmyslovým podnikem, života rozjímavého se životem činným.

Velmi přísně se dodržuje u Salesiánů zásada, že všechny práce, byť sebe naléhavější, musí býti obstarány jen Salesiány a jejich svěřenci. Šéfové dílen jsou mniši. Večer se stále vyučuje, takže hmotná práce jest spojena s pravidelnou prací duševní. Když Don Bosco shledal na některém dělníkovi, že by se lépe hodil k práci duševní, než k hmotné postaral se o jeho studium. I to dělají Salesiáni dodnes. Papež Pius IX. dal společnosti Don Boscově, když čítala již 60 členů, řeholní approbaci a privilegia řehole.

Podle vzoru domu turinského byly zakládány domy i v jiných městech italských, později pak i v jiných zemích. Dnes jsou Salesiáni rozšířeni po celém světě a mají i v Československu řeholní dům ve Fryštáku na Moravě a v Šaštíně na Slovensku. V noviciátě v Turině mají několik československých chovanců. Až bude dosti československého dorostu, rozšíří se Salesiáni do velkoměst, aby pomáhali v obtížné pastorační na periferiích průmyslových měst, kde děti a mladí lidé jsou nejvíce ohroženi.

Zvláště blahodárně působí tyto řády v přístavních městech. Velký kus sociální práce vykonali na př.

Salesiáni v Marseilli. Také působí na venkově mezi dorostem zemědělským.

Na podporu salesiánského díla založil Don Bosco společnost „Salesiánských spolupracovníků“, jež dnes je společností mezinárodní a vydává svůj vlastní časopis. (Bulletin Salésien. Vychází v Nizze).

Don Bosco byl člověk železné vůle a neobyčejné podnikavosti. Říkal: „Břemeno musíš nejprve vzít na záda a pak poznáš, jak je třeba je nést, aby nebylo tak těžké.“ Každý podnik začal vždy s naprostou chudobou a dal mu vzrůstati jenom ponenáhlu s optimismem, jež umožňuje jen víra v Prozřetelnost. Vedle neobyčejného talentu administrativního a praktického smyslu měl téměř zázračnou paměť, takže byl hotovým polyhistorem. Všech těchto vlastností využil ve službě opuštěných dětí. Ještě v pozdním stáří konal cesty do ciziny, aby propagoval svoje dílo. Jaký byl praktický smysl Dona Bosca svědčí i to, jak se dovedl vyhnouti konfiskaci řeholního jmění, jež hrozila jeho podnikům za tehdejšího liberálního režimu italského. Každý člen kongregace podržel svoje osobní jmění, platil z něho daně, ale zřekl se jeho správy a poskytuje užitek společnému dobru. Takto zachovává kongregace slib chudoby, ale před zákonem platí jako občanský spolek.

Do roku 1888 vyšlo z ústavů Boscových přes 6000 kněží, z nichž 1200 zůstalo v kongregaci.

Aby mohl působiti i mezi dívkami, založil Don Bosco ženskou kongregaci Panny Marie Pomocné pod vedením Salesianů. První dům byl otevřen 14. června 1874 v Mornese a první představenou byla sestra Marie Mazarello. S počátku bylo 13 sester, ale za deset let měly již „Sestry Boscovy“ 30 ústavů v Itálii na Sicilii, ve Francii a v Americe. Spravují asyly, sirotčince, dívčí školy pokračovací, hospodářské, hospodyňské a ošetřovatelské. Brzo se počalo dílo Boscovo šířiti i za oceánem.

Konsul argentinské republiky prosil Dona Bosca o kněze, leč i z Asie, z Afriky i z Austrálie docházely prosby podobné. Pius IX. radil Donu Boscovi, aby se ujal díla v Jižní Americe. Dne 11. listopadu vydalo se 10 Salesianů a 15 sester na cestu do Buenos Ayres, kdež založili kolej. Salesiáni působí také v zámořských misiích a zejména v Patagonii stala se jejich činnost skutečným požehnáním. Dnes jsou misio-náři Salesianští v Ohnivě Zemi, v Equadoru, v Bra-silii, v Paraguay, v Argentině, v Bolívii, v Uruguay, v Chile, v Peru, ve Venezuele a v Kolumbii, kde oše-ťrují v Agua de Dios malomocné. Jsou usazeni i v Mexiku. Tak dovedl rozšířit svoje dílo kněz, jenž vystavěl kostel za milion lir maje v kapse 40 cen-tesimů.

Dne 3. listopadu 1856 zemřela Boscova matka paní Markéta. Ke hrobu ji již tehdy provázelo 1.600 chráněnců ze tří domů Boscových.

Jeho pracovitost byla přímo zázračná. Napsal přes 70 spisů, přijímal denně 100—300 dopisů a větši-nou sám je zodpovídal. Při jeho smrti měla kongre-gace Salesianů 250 domů a tyto domy hostily na 130.000 dětí a mladých lidí. Ročně vycházelo z jeho ústavů asi 18.000 odborně vycvičených mladých mužů za různými povoláními do světa. Spolupracov-níků Salesiánských, jakýchsi Salesiánských terciářů získal Don Bosco ve světě na 100.000 a vychoval 6.000 kněží.

Roku 1895 čítala kongregace na 400 domů a 2.000 členů v Itálii, ve Francii, ve Španělsku, v Portugal-sku, v Anglii, v Belgii, ve Švýcarsku, v Rakousku, v Palestině a v Alžíru.

Pracovní program salesiánských domů jest v ce-lém světě stejný. Mají školy elementární, večerní školy pro dospělé dělníky, školy nedělní, školy řeme-slnické, umělecké, hospodářské, sirotčince, ústavy učitelské, kněžské semináře a zvláštní „Dílo pozdě

povolanych", totiž učební kursy pro vzdělání na kněze osob věkem již starších.

Roku 1884 Don Bosco těžce onemocněl. Když se uzdravil, zaměstnávala ho jako poslední dílo stavba velké basiliky na Esquilinu v Římě ke cti Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. V šesti letech byla dokonána tato velkolepá stavba i s oratoriem. Roku 1887 těžce churav ulehl, nakonec ochrnuv na všech údech. Zemřel dne 31. ledna 1888. Za blahoslaveného byl prohlášen nynějším papežem. (Pomůckou k tomuto životopisu byla mi knížka Barbory Pazderníkové „Apoštol opuštěné mládeže", (Praha, 1885), stať v „Českém slovníku bohovědném" Dr. B. Vaška: Bl. Don Jan Bosco. „Životem" 72.)

Don Bosco pochopil, co znamená sociální otázka pro novodobou péči o duše. Pochopil, že jest třeba bojovati za lepší osud chudých, ale že jest třeba také hledati království, jež není z tohoto světa. Aby však slova kazatelů mohla vůbec býti slyšána na dělnické periferii, musí svoje kázání spojit s akty sociální péče, především s péčí o zanedbanou mládež. Jest třeba hledat ovečky na místech nejohroženějších. Vždyť pro naši dobu jest dílna nebo fabrika tak charakteristická, jako byl pro středověk hrad nebo klášter.

V tom se Don Bosco podobal všem velkým svět-cům, že nehledal sebe a protože nehledal sebe, nebál se. Na něm, jako na všech náboženských heroech se osvědčilo to, co vypravuje evangelium o svatém Petrovi. Kráčel na vybídnutí Ježíšovo po hladině vodní, pokud důvěřoval v Boha a nebál se. Jakmile se však začal bát, začal i tonout. Svati se nebáli a proto neutonuli. Jediné věci se báli: těžkého hříchu, protože věřili, že Bůh je nekonečně svatý a že proto musí těžký hřích nekonečně nenávidět. To pak jest hlavním posláním církve. Ne, aby byla církev mocná, ne aby katolíci měli politické posice, ne aby měli duchaplnou literaturu a hlubo-

kou theologii a filosofii, se má pracovat, nýbrž aby těžké hříchy ze světa zmizely a aby všedních bylo co nejméně, aby bylo co nejvíce svatých.

Právem napsal Jaroslav Durych, že ducha určité doby je třeba posuzovati i podle jejích světců, a to nejen podle světců, kteří v ní žili, ale i podle světců, kteří v ní byli kanonisováni. Historie svatých jest spirituální složkou obecných dějin. Chtěl jsem přiblížit světce čtenáři, jenž o nich bude čísti v ruchu všedního dne. I světci žili ve všedním dni a nechtěli nic, než v něm věrně plniti příkazy své víry, vůli Boží. Krásná slova o světcích našel Arnošt Hello, autor „Podobizen světců“. Cituji jeho výroky, jež uvádí Ladislav Kuncíř ve svém letáku o velkém Vondruškově díle „Životopisy svatých v rámci dějin církevních“, které jeho nakladatelství chystá. Slova Hellova znějí: „Myslete na to, co se musí státi, aby se nějaký člověk stal svatým! A přece se taková událost stala. Kdyby se byla stala jen jedenkrát, snad by byla pozornost snáze na ní utkvěla. Ale přihodila se často. Často! jaké slovo pro takovou věc! A můžeme říci, že je svatých jako hvězd!

Jeden z velikých bludů světa spočívá v tom, že si představuje svaté jako bytosti docela cizí člověčenstvu, jako figury voskové, odlité všecky z téhož kadlubu.

Vyvolení liší se rozumem, schopnostmi a povoláním. Jsou tu slavní a jsou i zapomenutí. Jsou roztaveni na všech příčlích žebříku společnosti a dějin. Práce, zkoušky, zaměstnání, povolání, vnitřní život, zevnější život, stav sociální, století, společenské postavení, tisíc věcí liší se v nich a kolem nich; a čím jsou různější, tím více spatříte zářiti v nich princip jednoty. Mají tutéž víru, všichni zpívají, a je to totéž Credo, které pějí.

Mnoho Svatých jest mnoho lidí, ale jest jedno jediné Evangelium!”

Vybral jsem do galerie, kterou jsem ukázal, takové svaté, jejichž dílo imponuje i tomuto světu. A přece jsou to většinou zakladatelé řeholí, kněží nebo řeholníci. Ne že by nebylo jiných. Myslím však, že není nijak náhodné, že chtějíce vybrati z nesčetných světců právě ty, kteří jsou přístupni dnešnímu průměrnému člověku, jsme musili právě vybrati těch deset. Největší dílo, i pro svět, nevykoná totiž ten, kdo se zaplétá do nesčetných vnějších záležitostí, nýbrž ten, kdo se umí soustředit, kdo se dovede na svět dívat z vyššího hlediska, kde nabyl oné moudrosti, již dává život vnitřní.

Na těch deseti svatých lidech jest vidět, třebaže nebo právě proto že jsou vybráni celkem náhodně, podle kritérií více méně vnějších, jak mocná jest síla tradice. Ne tradice mrtvé, jež dusí každý živější podnět, nýbrž tradice živé, jež působí, že památka spravedlivého jest požehnáním i pro generace budoucí do tisícího pokolení. Svatý Augustin se dovolává svatého Pavla, svatý Benedikt myslí při zakládání své řehole na svatého Augustina, na Benedikta myslí František z Assisi, na svatého Františka vzpomíná Kateřina Sienská. Na její hrob do Santa Maria sopra Minerva se chodí modlit svatý Filip Neri. Příklad světců dávno mrtvých působí právě tak živě na svatého Jana z Boha, jako na svatého Františka Sáleského a na Jana Křtitele Vianneye. Když pak hledá Don Bosco pro svoje moderní dílo

sociální péče o mládež patrona a jméno, volí jméno svatého Františka Sáleského. Tradice jest stromem, z něhož pučí vždy nové větve, či lépe, jest skrytým kořenem.

O svatých lidech	7
Svatý Pavel	16
Svatý Augustin	26
Svatý Benedikt	43
Svatý František z Assisi	54
Svatá Kateřina Sienská	72
Svatý Jan z Boha	96
Svatý Filip Neri	110
Svatý František Sáleský	121
Svatý Jan Křtitel Vianney	130
Blahoslavený Don Bosco	144
O všech deseti	162

KNIHOVNA
ŽIVOTNÍ MOUDROSTI
Svazek V

Alfred Fuchs

O D E S E T I S V A T Ý C H

Vydal na podzim 1931 v úpravě

F. Muziky Dr. Ot. Štorch-Marien,

Praha II., Purkyňova 6. Vytiskla

knihtiskárna F. Obziny ve Vyš-

kově na Moravě. Prvních 20 vý-

tisků bylo vytištěno na ho-

landu a číslováno